OECUMENICA SILESIANA

2/2018 (2)

Półrocznik Akademii Ekumenicznej w Katowicach

Zespół redakcyjny:
Adam Palion – redaktor naczelny
Tomasz Kalisz – zastępca redaktora naczelnego
Agnieszka Dec-Michalska – sekretarz redakcji

Rada naukowa:
William H. Brackney (Wolfville, Kanada)
Józef Budniak (Katowice) – przewodniczący
Pavol Dancák (Preszów, Słowacja)
Paweł Gajewski (Rzym, Włochy)
Wojciech Hanc (Warszawa)
Zbigniew Kadłubek (Katowice) – sekretarz
Karol Karski (Warszawa)
Józef Kozyra (Katowice)
Józef Niesyto (Gdańsk)
Sławomir Pawłowski (Lublin)
Beata Stuchlik-Surowiak (Katowice)
Grażyna Szewczyk (Katowice)
Jerzy Szymik (Katowice)
Tadeusz J. Zieliński (Warszawa)

Redakcja językowa i korekta:
Skład i projekt okładki: Dorota Banasik

ISSN 2544-5189
ISBN 978-83-918964-8-8

Cytaty biblijne, jeżeli nie zaznaczono inaczej, pochodzą z:
Biblii Ekumenicznej, to jest Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu z księgami deuterokanonicznymi, Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 2018 (PE, Przekład Ekumeniczny);
ponadto z:
BG – Biblii Gdańskiej, Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 1991;
BT – Biblii Tysiąclecia, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 1999;
BW – Biblii Warszawskiej, Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 2015;
PM – Przekładu Mariawickiego, Kościół Starokatolicki Mariawitów, Płock 1925;
ŚP – Biblii Paulistów, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2008

Czasopismo ukazuje się nakładem Akademii Ekumenicznej w Katowicach

Adres redakcji: ul. Pod Młynem 10B, 40-313 Katowice
Tel.: +48 691 791 202
E-mail: redakcja@oecumenica-silesiana.pl
www.oecumenica-silesiana.pl

Druk i oprawa:
www.arkadruk.pl

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY

ADAM PALION
W służbie ekumenizmu 50 lat (archi)diecezji Katowickiej Kościoła Rzymsko-katolickiego 7

TOMASZ SAKWERDA
Prace naukowe alumnów Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego z dziedziny ekumenizmu. 27

HENRYK OLSZAR
Wikariat Generalny w Cieszynie – od powstania do rozwiązania 38

SEBASTIAN ROSENBAUM
Dzwon szychtowy i święto górnicze z Tarnowskich Gór – konteksty relacji katolicko-ewangelickich w XVI–XIX wieku 50

RYSZARD KACZMAREK
Rozmowa katowickiego pastora Hermanna Vossa z prekursorem protestanckiego ekumenizmu arcybiskupem Uppsali Nathanem Soderblomem w 1919 roku 61

JANUSZ WILK
Metafora „matki i dziecka" w Ps 131 69

MATERIAŁY

JAKUB SLAWIK
Ezechiel 36,26 w kontekście historycznym i literackim 79
Słowo na Ekumeniczne Dni Biblijne 2016 90
Słowo na Ekumeniczne Dni Biblijne 2017 92
Słowo na Ekumeniczne Dni Biblijne 2018 93

ALFRED WLOKA
Działalność ekumeniczna ks. biskupa Herberta Bednorza. Moje wspomnienia. 95

RECENZJE I OMÓWIENIA

ANETA M. SOKÓŁ
Wspólnota Kościołów Ewangelickich w Europie. Wybór dokumentów 1973-2012 99

SPRAWOZDANIA

Sprawozdanie z AKdsEDM za 2015 103
Sprawozdanie z AKdsEDM za 2016 107
Sprawozdanie z AKdsEDM za 2017 112

SYLWETKI

ADAM PALION
Herbert Bednorz 117

ADAM PALION
Wiktor Skworc 119

ADAM PALION
Damian Zimoń 121

KALENDARIUM
Kalendarium działań „Akademii Ekumenicznej" w latach 2015/16 i 2016/17 123

VARIA
Ks. dr Adam Palion, Laureatem Nagrody im. Karola Miarki 127

Informacje o autorach 129
Wytyczne dla autorów 130

Wykaz skrótów wg Biblii Ekumenicznej[1]

Stary Testament

Księga Rodzaju	Rdz
Księga Wyjścia	Wj
Księga Kapłańska	Kpł
Księga Liczb	Lb
Księga Powtórzonego Prawa	Pwt
Księga Jozuego	Joz
Księga Sędziów	Sdz
Księga Rut	Rt
1 Księga Samuela	1 Sm
2 Księga Samuela	2 Sm
1 Księga Królewska	1 Krl
2 Księga Królewska	2 Krl
1 Księga Kronik	1 Krn
2 Księga Kronik	2 Krn
Księga Ezdrasza	Ezd
Księga Nehemiasza	Ne
Księga Estery	Est
Księga Hioba	Hi
Księga Psalmów	Ps
Księga Przysłów	Prz
Księga Koheleta (Eklezjastesa)	Koh
Pieśń nad pieśniami	PnP
Księga Izajasza	Iz
Księga Jeremiasza	Jr
Lamentacje	Lm
Księga Ezechiela	Ez
Księga Daniela	Dn
Księga Ozeasza	Oz
Księga Joela	Jl
Księga Amosa	Am
Księga Abdiasza	Ab
Księga Jonasza	Jon
Księga Micheasza	Mi
Księga Nahuma	Na
Księga Habakuka	Ha
Księga Sofoniasza	So
Księga Aggeusza	Ag
Księga Zachariasza	Za
Księga Malachiasza	Ml

Księgi Deuterokanoniczne

Księga Estery	Est(d)
Księga Judyty	Jdt
Księga Tobiasza	Tb
1 Księga Machabejska	1 Mch
2 Księga Machabejska	2 Mch
3 Księga Machabejska	3 Mch
Księga Mądrości	Mdr
Księga Mądrości Syracha	Syr
Księga Barucha	Ba
List Jeremiasza	LJr Księga
Daniela	Dn(d)

Nowy Testament

Ewangelia wg św. Mateusza	Mt
Ewangelia wg św. Marka	Mk
Ewangelia wg św. Łukasza	Łk
Ewangelia wg św. Jana	J
Dzieje Apostolskie	Dz
List do Rzymian	Rz
1 List do Koryntian	1 Kor
2 List do Koryntian	2 Kor
List do Galatów	Ga
List do Efezjan	Ef
List do Filipian	Flp
List do Kolosa	Kol
1 List do Tesaloniczan	1 Tes
2 List do Tesaloniczan	2 Tes
1 List do Tymoteusza	1Tm
2 List do Tymoteusza	2 Tm
List do Tytusa	Tt
List do Filemona	Flm
List do Hebrajczyków	Hbr
List Jakuba	Jk
1 List Piotra	1P
2 List Piotra	2 P
1 List Jana	1 J
2 List Jana	2 J
3 List Jana	3 J
List Judy	Jud
Apokalipsa św. Jana	Ap

[1] Biblia Ekumeniczna. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z księgami deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych.

ARTYKUŁY

W SŁUŻBIE EKUMENIZMU 50 LAT (ARCHI)DIECEZJI KATOWICKIEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO

ADAM PALION

Streszczenie
Artykuł przedstawia recepcję wybranych dokumentów Magisterium Ecclesiae dotyczących ekumenizmu, na przykładzie (archi)diecezji katowickiej Kościoła Rzymskokatolickiego. Autor szczegółowo prezentuje wydarzenia i inicjatywy podejmowane przez duchownych tego Kościoła lokalnego w latach 1968–2018. Działania ekumeniczne przedstawia na trzech płaszczyznach: duchowej (*oecumenismus spiritualis*), naukowej (*oecumenismus scientialis*) i praktycznej (*oecumenismus practicalis*).

Słowa kluczowe: Magisterium Ecclesiae, ekumenizm, (archi)diecezja katowicka, Billy Graham, Wspólnota z Taizé, Komisja ds. Ekumenizmu

Wstęp

Autor pragnie zaprezentować niektóre działania Kościoła lokalnego w obszarze ekumenizmu na przestrzeni pięciu dekad, od powstania Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej w 1968 r. Zajmie się recepcją wybranych dokumentów Magisterium Ecclesiae (m.in. Dekretu o ekumenizmie, Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu, część I i II opublikowana przez Sekretariat do Spraw Jedności Chrześcijan), ukazując najważniejsze działania i inicjatywy diecezjalnych, a później archidiecezjalnych komisji ds. ekumenizmu w czasie posługi trzech ordynariuszy – Herberta Bednorza[1],

[1] Herbert Bednorz (ur. 22 września 1908 w Gliwicach, zm. 12 kwietnia 1989 w Katowicach), święcenia kapłańskie przyjął 26 czerwca 1932 r. z rąk bp. Stanisława Adamskiego, studia doktoranckie odbył w Louvain i Paryżu, gdzie uzyskał doktoraty z nauk społecznych *La doctrine social et économique du protestantisme orthodoxe* (10.01.1936) oraz prawa kanonicznego *La Concordat de Pologne de 1925. Nomination aux Sièges Episcopaux et aux Paroisses Commentaire avec comparaison aux autres Concordats d'après-guerre.* Od 1950 r. pełnił funkcję biskupa diecezji katowickiej, najpierw jako koadiutor, a następnie ordynariusz w latach 1967–1985. Uczestniczył we wszystkich sesjach Soboru Watykańskiego II. Jako pierwszy biskup w Polsce powołał do istnienia Diecezjalną Komisję Ekumeniczną (10.12.1968). Zwołał I Synod Diecezji (1972–1975) na którym powołał Komisję ds. Ekumenizmu. Jest autorem 15 listów duszpasterskich o tematyce ekumenicznej. W 1978 r. przewodniczył nabożeństwu ekumenicznemu w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach, gdzie kazanie wygłosił Billy Graham. Por. *Bednorz Herbert* (1908–1989), w: J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. Kijas (red.) *Encyklopedia Ekumenizmu w Polsce (1964–2014)*, Kraków 2016, s. 138–139.

Damiana Zimonia[2] i Wiktora Skworca[3]. Przedstawione zostaną też perspektywy i wyzwania ekumeniczne.

Działania ekumeniczne zostaną ukazane na trzech płaszczyznach - *oecumenismus spiritualis* (ekumenizm duchowy), *oecumenismus scientialis* (ekumenizm naukowy) i *oecumenismus practicalis* (ekumenizm praktyczny)[4].

Dla dobrego zrozumienia zaangażowania „Kościoła śląskiego" należy poczynić kilka refleksji historycznych, gdyż idea ekumenizmu na terenie diecezji katowickiej Kościoła rzymskokatolickiego ma głębokie korzenie. Mieszkańcy tego regionu zawsze byli bardzo zróżnicowani pod względem narodowościowym, kulturowym, religijnym i wyznaniowym. Od czasów Reformacji, a także później, w dobie industrializacji, zróżnicowanie to znacznie się nasiliło.

Można się pokusić o stwierdzenie, że ten ekumenizm praktyczny – sąsiedzki, międzyludzki, wierni Kościołów chrześcijańskich i religii mojżeszowej wypracowywali przez stulecia. Przykładem tego były odbywające się regularnie spotkania duchownych katowickich – ks. Viktora Schmidta, proboszcza parafii rzymskokatolickiego p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach, pastora dr Hermanna Vossa, proboszcza

---

[2] Damian Zimoń (ur. 25 października 1934 r. w Niedobczycach), święcenia kapłańskie przyjął 21 grudnia 1957 r. z rąk bp. Juliusza Bieńka. W latach 1970–1977 kontynuował studia specjalistyczne z zakresu teologii pastoralnej i historii liturgii. Na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1971 r. uzyskał tytuł magistra w zakresie liturgiki, zaś w 1973 r. licencjat rzymski na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Na tej samej uczelni w 1977 r. na podstawie dysertacji pt. *Uczestnictwo wiernych we Mszy św. na ziemiach polskich w XIX wieku w świetle modlitewników i podręczników liturgicznych. Studium historyczno-liturgiczne*, uzyskał doktorat z nauk teologicznych w zakresie liturgiki. W 1985 r. został biskupem diecezji katowickiej, natomiast po reformie administracyjnej Kościoła w 1992 r. – arcybiskupem archidiecezji katowickiej (metropolitą górnośląskim). Był promotorem ekumenizmu oraz autorem wielu kazań związanych z obchodami ekumenicznymi. Z jego inicjatywy w 2000 r. parafia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Siemianowicach Śl. odzyskała swoją świątynię. W latach 2006–2011 był członkiem Komisji/Rady Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu. Był ekumenistą praktykiem, pierwszym laureatem nagrody *Śląski Szmaragd* (2004) przyznawanej przez diecezję katowicką Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego wybitnym przedstawicielom Śląska, za szczególne osiągnięcia w dziedzinie ekumenizmu, tolerancji, pojednania między narodami i integracji europejskiej. Por. *Komisja/Rada Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu,* w: J. Budniak, Z. Glaeser, T. Kałużny, Z.J. *Kijas* (red.)*, Encyklopedia ekumenizmu w Polsce (1964–2014)*, Kraków 2016, s. 434–435. A. Skrzyś, *Ekumenizm na terenie archidiecezji katowickiej w latach 1992–2011*, Katowice 2017, s. 117–118; por. *Śląski Szmaragd*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Śląski_Szmaragd [dostęp: 20.10.2018].

[3] Wiktor Skworc (ur. 19 maja 1948 r. w Bielszowicach), święcenia kapłańskie przyjął 19 kwietnia 1973 r. z rąk bp. Herberta Bednorza. Stopień licencjata uzyskał w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w 1979 r. z teologii, a w 1995 na podstawie dysertacji *Budownictwo kościołów w diecezji katowickiej w latach 1945–1989* stopień doktora nauk humanistycznych, w latach 1998–2011 był tarnowskim biskupem diecezjalnym, od 2011 – arcybiskupem metropolitą katowickim. W latach 1975–1980 był sekretarzem oraz kapelanem biskupa Herberta Bednorza. Zwołał II Synod Archidiecezjalny (2012–2016) w którego skład wchodziła Komisja ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego. Wyraził zgodę na powstanie Akademii Ekumenicznej w Katowicach, czasopisma naukowego *Oecumenica Silesiana* oraz *Biblioteki Oecumenica Silesiana*. Jest laureatem nagrody *Śląski Szmaragd* (2017). Por. *Abp Wiktor Skworc*, https://www.archidiecezjakatowicka.pl/arcybiskup/zyciorys [dostęp: 20.10.2018]; *Śląski Szmaragd*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Śląski_Szmaragd [dostęp: 20.10.2018].

[4] A. Skowronek, *Próba określenia ekumenizmu,* w: W. Hryniewicz i in. (red.), *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, Lublin 1997, s. 32.

parafii ewangelickiej w Katowicach oraz dra Jacoba Cohna, rabina wspólnoty żydowskiej w Katowicach. Rozmawiali grając w skata przy kuflu piwa w restauracji „Wiener" w „Grand Hotelu". Zwracali się do siebie używając żartobliwego tytułu „panowie bracia na urzędzie"[5].

Instytucjonalny początek działań na rzecz jedności chrześcijan Kościoła katowickiego związany był z powołaniem do życia Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej. Stało się to 10 grudnia 1968 r. na mocy dekretu ordynariusza miejscowej diecezji, bp. Herberta Bednorza[6], a oparty był na *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu*[7].

Prekursor ekumenizmu

W *Dekrecie o ekumenizmie* Soboru Watykańskiego II czytamy, że biskupi mają popierać i roztropnie kierować ekumenizmem[8]. Idąc za tym soborowym zaleceniem, ordynariusz Herbert Bednorz stał się narzędziem Ducha Świętego w krzewieniu idei ekumenizmu w Kościele lokalnym. Adam Palion w książce *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza*[9] udowodnił tezę, że ten ordynariusz z prowadzonym przezeń Kościołem lokalnym był prekursorem ekumenizmu w polskim katolicyzmie. Powołał pierwszą w kraju komisję ekumeniczną, której głównym zadaniem stało się popieranie działań na rzecz przywrócenia jedności chrześcijan. Pracę Komisji oddał pod opiekę Matki Bożej czczonej w piekarskim wizerunku i św. Jacka, jako głównych patronów diecezji, błogosławionemu Janowi Sarkandrowi[10] oraz błogosławionemu Melchiorowi Grodzieckiemu, śląskim męczennikom spraw jedności chrześcijaństwa. Odnośnie innych kwestii szczegółowych dekret biskupa odesłał do Dyrektorium ekumenicznego.

Komisja ds. Ekumenizmu złożona była z praktyków ekumenizmu m.in. ks. Arkadiusza Misia z Drogomyśla (powiat cieszyński), ks. Czesława Domina, pracownika kurii katowickiej, który często współpracował z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich na terenie miasta Katowice i pracownika naukowego ks. dr. Alfonsa Skowronka, wykładowcy teologii ekumenicznej. 23 grudnia 1968 r. Komisja została poszerzona o ks.

---

5 Por. *Katowicki program edukacji regionalnej – Serce Metropolii – Katowice moje miejsce na* Ziemi, Katowice 2018, s. 75–76; O *Żydach w Katowicach rozmawiamy z dr Haliną Dudałą*, http://katowice.wyborcza.pl/katowice/1,35055,1716419.html [dostęp: 7.08.2018].

6 Skład Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej powołanej dekretem z dnia 10 grudnia 1968 r.: bp Herbert Bednorz (przewodniczący), ks. dr Alfons Skowronek, ks. Czesław Domin, ks. Arkadiusz Miś. Por. H. Bednorz, *Dekret o Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej, Nr VS–647/68*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach", 1–2(1966), s. 12–13.

7 W szczególności art. 3–6 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część I*, w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, k. 112–113.

8 Por. *Dekret o ekumenizmie* (dalej DE), w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, M. Przybył (red.), Poznań 2002, s. 198.

9 A. Palion, *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza*, Katowice 2011.

10 Por. J. Budniak, *Jan Sarkander. Patron jednoczącej się Europy*, Bytom-Cieszyn 1995.

Teodora Olesia[11]. I to on stanął na jej czele. W pierwszym składzie Komisji brakowało przedstawicieli zgromadzeń zakonnych i laikatu. Posiedzenia Komisji odbywały się dwa razy w roku, zaś członkowie otrzymywali powołanie na 5-letnią kadencję.

Zakres działań Komisji diecezjalnej został określony w przepisach *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu* z 1967 r.[12], zaś zagadnienia jakimi miała się zajmować zaprezentowano w następujących dokumentach Kościoła: *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu, cz. II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym*[13] z 1970 r., *Refleksje i wskazania odnośnie do dialogu ekumenicznego*[14] z 1971 r. oraz *Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i diecezjalnej*[15] z 1975 r.

W ciągu pięćdziesięciu lat istnienia Komisji diecezjalnej, jej członkowie angażowali się w wiele inicjatyw ekumenicznych na terenie Górnego Śląska, i nie tylko, np. wchodzili w skład Komisji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu[16].

Oecumenismus spiritualis – ekumenizm duchowy

Jak przypomina Sobór Watykański II w *Unitatis redintegratio* „Nawrócenie serca i świętość życia łącznie z prywatnymi i publicznymi modlitwami o jedność chrześcijan, należy uznać za duszę całego ruchu ekumenicznego[17]". Natomiast w punkcie 6b Dyrektorium ekumenicznego jasno napisano, że Komisja ma popierać ekumenizm duchowy[18]. Dlatego też głównym, a zarazem podstawowym zadaniem działań Komisji było przygotowanie corocznego nabożeństwa podczas Powszechnego Tygodnia Modlitwy o Jedność Chrześcijan (18–25 stycznia).

Od samego początku stosowano zasadę, że nabożeństwa centralne będą się odbywać na przemian w Kościele rzymskokatolickim i Kościołach wyznań należących do

---

11 H. Bednorz, *Nominacja do Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970), k. 270.

12 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 114.

13 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 131–148.

14 *Refleksje i wskazania odnośnie dialogu ekumenicznego,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 149–162.

15 *Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i diecezjalnej,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 163–193.

16 W skład Komisji Episkopatu Polski do Spraw Ekumenizmu wchodzili ks. prof. dr hab. Alfons Skowronek, ks. prob. Arkadiusz Miś. Por. Z. Zembrzuski, *Ekumenizm w Warszawie*, Warszawa 2001, s. 221–240.

17 DE, s. 200.

18 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 114.

Śląskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej[19]. Wartym podkreślenia jest fakt, iż bp Bednorz zaproponował członkom Komisji, by nabożeństwa ekumeniczne w Tygodniu Modlitwy o Jedność Chrześcijan przybrały formę Nabożeństw Słowa Bożego. Ta inicjatywa była czymś przełomowym w polskim środowisku ekumenicznym, gdyż większość takich nabożeństw organizowanych w poszczególnych diecezjach Kościoła rzymskokatolickiego miało formę Mszy Świętej, czy na gruncie innych konfesji – formę ich specyficznej liturgii.

W styczniu 1969 r., dzięki staraniom Komisji, zostały przygotowane czytania ekumeniczne pt. „*Dialog ekumeniczny w świecie w 1968 r. na Tydzień ekumeniczny*", które opracował ks. Jan Kobylnicki[20]. Główne nabożeństwo ekumeniczne pod przewodnictwem bp. H. Bednorza odbyło się w niedzielę 19 stycznia w Goleszowie na Śląsku Cieszyńskim[21].

Dzięki kontaktom osobistym bp. Bednorza z bratem Rogerem Schutzem[22] z Taizé na terenie diecezji katowickiej mogły powstać grupy Taizé. Pierwsza z nich zaczęła działać w latach 70-tych XX wieku w ramach Katowickiego Duszpasterstwa Akademickiego przy katedrze Chrystusa Króla. Jednym z animatorów tych spotkań był ówczesny student, dziś wybitny śląski organista i muzykolog, prof. dr hab. Julian Gembalski, późniejszy rektor Akademii Muzycznej w Katowicach[23]. Za przykładem katedralnego duszpasterstwa akademickiego inicjatywa wspólnych modlitw kanonami z Taizé dotarła do wielu parafii diecezji katowickiej i kontynuowana jest do dziś.

Brat Roger Schutz z Taizé trzykrotnie odwiedził diecezję katowicką i uczestniczył w spotkaniu z pielgrzymami w sanktuarium maryjnym w Piekarach Śląskich. Rok

---

[19] Śląski Oddział Polskiej Rady Ekumenicznej powstał w 1982 r. Jego pierwszym prezesem był ks. Jan Gross. Kontynuował pracę zapoczątkowaną przez, powstały po II wojnie światowej, Wojewódzki Oddział Polskiej Rady Ekumenicznej. Na jego czele stał do 1980 roku ks. Alfred Hauptman. W skład Śląskiego Oddziału PRE weszły następujące Kościoły: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny w RP, Kościół Polskokatolicki w RP, Kościół Starokatolicki Mariawitów w RP, Kościół Ewangelicko-Augsburski w RP, Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP, Kościół Ewangelicko-Metodystyczny w RP, Kościół Chrześcijan Baptystów w RP. Por. B. Tomaszewski, *Współpraca ekumeniczna na Górnym Śląsku i Śląsku Cieszyńskim*, s. 10–14, (maszynopis w archiwum autora).

[20] *List do siostry Joanny Lossow. VS 654/69*, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970), k. 299.

[21] *Sprawozdanie z ruchu ekumenicznego w diecezji katowickiej – styczeń 1969*, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970), s. 301.

[22] Roger Schutz, nazywany bratem Rogerem urodził się 12.05.1915 r. w Provence (Szwajcaria), w rodzinie duchownego ewangelicko-reformowanego. Był założycielem i przeorem ekumenicznej Wspólnoty Taizé. W latach 1936–1939 studiował teologię w Lozannie i Strasburgu. W 1940 roku przybył samotnie do Taizé koło Cluny, w pobliże linii demarkacyjnej, gdzie w zakupionym przez siebie domu udzielał schronienia Żydom i innym uciekinierom z nazistowskich Niemiec. Został ordynowany na duchownego Kościoła Ewangelicko-Reformowanego. W 1949 r. wraz z 7 towarzyszami – protestantami złożył śluby celibatu, wspólnoty dóbr i posłuszeństwa. Trzy lata później napisał *Regułę Wspólnoty*, która poświęcona była sprawie pojednania chrześcijan i pokoju na świecie. Był oficjalnym obserwatorem na Soborze Watykańskim II (zaproszonym osobiście przez papieża Jana XXIII). Zginął 16.08.2005 r. w Taizé z rąk 36-letniej Luminity Solcanu, niezrównoważonej psychicznie Rumunki, która zadała mu podczas wieczornego nabożeństwa trzy ciosy nożem w plecy i gardło. T. Gadacz, B. Milerski (red.), *Religia Encyklopedia PWN*, t. 9, Warszawa 2003, s. 58–59.

[23] Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947–1992*, Katowice 2007, s. 118–119.

przed pierwszym przyjazdem brata Rogera do Polski w 1972 roku, przyjechali bracia Clement i Francois-Xawier (1971 r.). Podczas wizyty odwiedzili Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne, wówczas mieszczące się w Krakowie, gdzie spotkali się z klerykami. Przedstawili ideę i zasady funkcjonowania ich ekumenicznej wspólnoty. Poprowadzili też wspólną modlitwę.

W kolejnym dniu goście z Taizé uczestniczyli w spotkaniu w ramach katowickiego duszpasterstwa akademickiego. Dzięki tej wizycie zawiązały się przyjacielskie kontakty, które poskutkowały stopniowym wzrostem zainteresowania ideą grup modlitewnych na wzór wspólnoty z Taizé[24]. Sam brat Roger, po raz pierwszy przybył do Katowic w 1973 r., kolejne wizyty odbył w 1975 i 1981 r. Przy okazji swych pierwszych odwiedzin diecezji katowickiej spotkał się z klerykami Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Rozmawiał z nimi o swych spostrzeżeniach na temat urzędu papieża oraz o historii i zasadach życia Wspólnoty z Taizé.

Ordynariusz katowicki umożliwił studentom z duszpasterstwa akademickiego spotkanie z bratem Rogerem w domu biskupim. Owocem tej wizyty było założenie w katowickim duszpasterstwie akademickim „Grupy Taizé", która nadal tam funkcjonuje[25].

Pod koniec 1978 r. ordynariusz katowicki poinformował członków Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej, że Katowice zostały wybrane, jako miejsce zorganizowania „Soboru Młodych"[26]. Stało się tak, ponieważ bracia z Taizé chcieli, by w soborze wzięła udział młodzież z krajów Europy Środkowej i Wschodniej, a Katowice były już im znane z poprzednich wizyt. „Sobór Młodych" odbył się w Katowicach dwukrotnie. Pierwszy raz w maju 1979 r. z jego główną lokalizacją w parafii pw. Św. Piotra i Pawła, a drugi raz w maju 1981 r. Wówczas zgromadzenie miało miejsce w katowickiej katedrze pw. Chrystusa Króla.

W każdym soborze uczestniczyło ponad dwa tysiące osób. Młodzi spotykali się na nabożeństwach i wspólnych śpiewach kanonów, odwiedzali „miejsca nadziei" – domy opieki społecznej, sierocińce i szpitale. W 1981 r. w ostatnią niedzielę maja młodzi uczestnicy soboru wyruszyli pieszo do Piekar Śląskich, by wziąć udział w męskiej pielgrzymce do tamtejszego sanktuarium maryjnego.

Dzięki tym inicjatywom wielu młodych ludzi z Europy Środkowowschodniej mogło zobaczyć, że młodzież pochodząca z różnych państw ma te same pragnienia i oczekiwania, zaś autentycznie przeżywane wartości religijne nie dzielą, ale łączą i budują więzi zrozumienia, szacunku i przyjaźni ponad granicami państwowymi i językowymi. Spotkania z braćmi z Taizé zaowocowały innym bardzo cennym przedsięwzięciem. Na przełomie 1980 r. i 1981 r. zorganizowano wyjazdy na Europejskie Spotkanie Młodych do Rzymu[27]. Młodzież z Europy Wschodniej mogła po raz pierwszy wyjechać w sposób zorganizowany na takie spotkanie do Europy Zachodniej.

---

[24] Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947–1992*, Katowice 2007, s. 118–119.

[25] A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 82–83.

[26] Sobór Młodych – jedna z pierwszych nazw spotkań młodych w Taizé.

[27] Por. S. Puchała, *Duszpasterstwo akademickie…*, s. 121–122; O. Thomas, J. Danch, *List do biskupa Herberta Bednorza w sprawie Soboru Młodych w Katowicach,* AAKat, ARZ 2067, DA 2(1976–1981), s.

Jak dobrze wiadomo, w nabożeństwach ekumenicznych uczestniczą przeważnie osoby starsze i rzadko kiedy można spotkać na nich młodzież. Dlatego też bp Bednorz zaproponował Komisji zorganizowanie nabożeństw ekumenicznych dla młodzieży. Pierwsze takie nabożeństwo odbyło się w lutym 1980 r. w Cieszynie, w rzymskokatolickim kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. W jego trakcie młodzież rzymskokatolicka i luterańska modliła się w intencji jedności chrześcijan, składała świadectwa wiary w Jezusa Chrystusa i wysłuchała słów bpa Bednorza skierowanych do uczestników: „*Wy jesteście nie tylko nadzieją Kościoła, ale także nadzieją przyszłej jedności*[28]".

To pierwsze młodzieżowe nabożeństwo ekumeniczne było początkiem wielu takich spotkań. Chociaż ziemia cieszyńska miała najlepsze uwarunkowania do tego rodzaju inicjatyw, to w następnych latach modlitwy ekumeniczne ludzi młodych odbywały się w innych częściach diecezji katowickiej.

Wraz z ogłoszeniem w 1992 r. bulli papieża Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus* nastąpiła reorganizacja granic diecezji katowickiej. W jej efekcie dekanaty Śląska Cieszyńskiego zostały przyłączone do nowo powstałej diecezji Bielsko-Żywieckiej. Stworzyło to nową sytuację w dotychczasowej współpracy ekumenicznej, szczególnie z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim. Największe skupisko polskich luteran znalazło się na terenie działania tej nowo utworzonej diecezji Bielsko-Żywieckiej.

Z dokumentacji zgromadzonej w archiwum Archidiecezjalnej Komisji Ekumenicznej można wyczytać, iż po 1992 r. przestano organizować młodzieżowe nabożeństwa ekumeniczne. Powrócono do nich dopiero w 2014 r. Pierwsze, po tak długiej przerwie, zostało zorganizowane w żorskiej parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Przygotował je ks. dr Adam Palion, ówczesny wikariusz tamtejszej parafii, a kaznodzieją był ks. Adam Stelmach, duchowny polskokatolicki.

Od 2015 r. kolejne takie nabożeństwa odbywają się w katowickim kościele oo. Oblatów[29]. Przygotowuje je parafialna wspólnota ekumeniczna „Haszlama" animowana przez Adama Dylusa. Wspomniany przykład dobrze obrazuje realizację wytycznych Dyrektorium ekumenicznego, które zachęca pasterzy lokalnych Kościołów do angażowania świeckich w sferę ekumenizmu duchowego, zwłaszcza w przygotowywanie modlitw[30].

Do *communicatio in spiritualibus* zachęca nas także Dyrektorium ekumeniczne[31]. Taka współpraca nastąpiła po wspólnej ewangelizacji w 2000 r. na której emitowano film pt. „*Jezus*" oparty o Ewangelię Łukasza. Ta wyjątkowa na skalę kraju inicjatywa,

89–90; *Informacja o przyjęciu pielgrzymów w ośrodku Duszpasterstwa Akademickiego przy katedrze,* AAKat, ARZ 573, DA 1 (1947–1987), k. 20.

28 J. Budniak, *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 2002, s. 132.

29 Por. A. Palion, *Sprawozdanie z działalności Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2014,* „Oecumenica Silesiana" 1/2018(1), s. 112–115*;* A. Palion, *Sprawozdanie z działalności Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2015; 2016; 2017,* w prywatnym archiwum autora.

30 Por. *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część I…*, s. 121.

31 Por. Ibidem, s. 122.

koordynowana przez międzywyznaniową organizację Ruch Nowego Życia (obecnie Ruch Chrześcijański Mt 28) dała sposobność składania wspólnego świadectwa chrześcijanom z Kościołów protestanckich i rzymskokatolickiego w wielu miastach naszego regionu.

Oprócz tysięcy osób, które mogły się skonfrontować z Dobrą Nowiną na projekcjach filmu i rozpocząć lekturę Pisma Świętego, ta ekumeniczna ewangelizacja przyniosła też owoc w postaci wspólnej modlitwy za miasto Katowice i aglomerację śląską. Pierwsze takie ekumeniczne spotkania modlitewne odbywały się w gościnnej parafii ewangelicko-metodystycznej w Katowicach, której duszpasterzem był wówczas obecny zwierzchnik tego wyznania ks. superintendent Andrzej Malicki. Pomysłodawcami i wieloletnimi animatorami tych modlitw byli ze strony rzymskokatolickiej ks. Adam Pradela oraz Adam i Beata Dylusowie. Odpowiedzialni za tę rozpoczętą w kwietniu 2001 r. inicjatywę byli pastor Andrzej Malicki i ks. Adam Pradela, do których dołączył w 2012 r. ks. dr Adam Palion. W 2018 r. spotkania te przeniesiono do rzymskokatolickiej parafii pw. św. Szczepana w Katowicach-Bogucicach i organizowane są od tego czasu przez wspomnianego ks. dra A. Paliona.

Celem tych spotkań jest dzielenie się świadectwem Bożego działania w życiu uczestników modlitwy. Ważną częścią są modlitwy za miasto, region i ich władze, aby decyzje lokalnych przywódców były skierowane na dobro mieszkających tu ludzi i były zgodne z nauczaniem Bożym. Uczestnicy pragną poprzez modlitwę uwrażliwić innych na to, że każdy jest odpowiedzialny za środowisko, które go otacza.

Jedno z nielicznych w kraju nabożeństw ekumenicznych, z okazji 1050-lecia Chrztu Polski, zorganizowano 3 maja 2016 r. w rzymskokatolickim kościele pw. św. Szczepana w Katowicach-Bogucicach. Pomysłodawcą tej ważnej uroczystości był przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego w Katowicach, ks. dr Adam Palion. Nabożeństwu przewodniczył abp Wiktor Skworc, metropolita katowicki, zaś słowo Boże zwiastował bp Marian Niemiec, przewodniczący Śląskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej i zwierzchnik diecezji katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Miejsce tej wspólnej przebłagalno-dziękczynnej modlitwy miało znaczenie symboliczne, ponieważ parafia bogucicka jest najstarszą w mieście i na jej terenie znajdowała się pierwsza „chrzcielnica miasta”[32]. Nabożeństwo składało się z sześciu elementów. Rozpoczęło się aktem żalu za wzajemnie wyrządzone sobie krzywdy. Następnie miała miejsce liturgia słowa, którą zakończył zwiastowaniem słowa biskup Marian Niemiec. Przypomniał w nim, „że chrzest czyni z wierzących różnych denominacji Bożą rodzinę”. Dlatego też, chrzest zobowiązuje chrześcijan, by się wzajemnie szanowali, gdyż w Chrystusie jesteśmy jedno[33]. Po kazaniu, wspólnie wyznano wiarę w Trójjedynego Boga i zaniesiono przed Boży tron modlitwy wstawiennicze poprzez przedstawicieli poszczególnych Kościołów chrześcijańskich zebranych na nabożeń-

[32] Parafia bogucicka jest najstarszą parafią w Katowicach. Jej historia sięga XIV wieku. Pierwsze zapiski pochodzą z 15 grudnia 1360 r., dlatego też arcybiskup Wiktor Skworc mówił o parafii bogucickiej jako „chrzcielnicy miasta”. Por. *Sanktuarium Boguckie*, Katowice 1997.

[33] Por. J. Juraszek, *Katowice dziękują za chrzest*, „Gość Niedzielny”, 20(2016), s. I; *Plan nabożeństwa ekumenicznego z okazji 1050-lecia Chrztu Polski*, w archiwum autora.

stwie. Całość zakończono przekazaniem sobie znaku pokoju i odśpiewaniem uroczystego *Te Deum laudamus*. Dziękowano za możliwość wybaczenia sobie wzajemnie krzywd i budowania nowej rzeczywistości opartej na miłości i braterstwie.

Wczytując się w dokument Sekretariatu ds. Jedności Chrześcijan pt. *Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i diecezjalnej*, w którym znajdujemy zachętę do wspólnych akcji duszpasterskich i modlitw[34] powstała inicjatywa ekumenicznego kolędowania przy szopce betlejemskiej w franciszkańskiej bazylice w Katowicach-Panewnikach. Pomysłodawcą i pierwszym ich organizatorem w 1998 r. był ks. Józef Budniak. Po kilku latach przerwy w organizowaniu wspólnego kolędowania braci chrześcijan w Panewnikach, z inicjatywą wznowienia tego pięknego dzieła wyszedł w 2016 r. podczas obrad II Synodu Archidiecezji Katowickiej o. Alan Rusek, proboszcz tamtejszej parafii św. Ludwika. Pomysł spotkał się z pozytywną odpowiedzią ks. Adama Paliona, referenta ekumenicznego archidiecezji katowickiej. Pierwsze nabożeństwo odbyło się 28 stycznia 2017 r. Przewodniczył mu ks. dr Adam Palion, a kazanie wygłosił bp Adrian Korczago, zwierzchnik luterańskiej diecezji cieszyńskiej[35].

Ekumeniczna troska o środowisko, klimat i dobro stworzenia dała o sobie znać podczas modlitw za miasto Katowice i region, szczególnie od czasu międzyreligijnego spotkania ekologicznego w 2018 r. W grudniu tegoż roku Katowice były gospodarzem konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie klimatu – COP 24. Brali w niej udział również przedstawiciele Kościołów chrześcijańskich i religii z całego świata. 2 grudnia 2018 r., podczas trwania tej międzynarodowej imprezy, w parafii św. Szczepana w Katowicach-Bogucicach zostało zorganizowane międzyreligijne spotkanie duchowe poświęcone tematyce ekologicznej. W jego trakcie przedstawiciele różnych wyznań i religii modlili się o szacunek dla stworzenia i zachowanie środowiska naturalnego. W ramach COP 24 odbywało się wiele spotkań i dyskusji z udziałem środowisk religijnych, które animował ks. dr Adam Palion, delegat rzymskokatolickiego arcybiskupa katowickiego ds. ekumenizmu i dialogu międzyreligijnego[36].

Wielką inicjatywą modlitewną było centralne nabożeństwo ekumeniczne COP 24 w katowickiej archikatedrze pw. Chrystusa Króla, które odbyło się 9 grudnia 2018 r. Przewodniczył mu gospodarz miejsca, abp Wiktor Skworc, a homilię tworzył dwugłos luterańskiego abpa Andreasa Wejryda, prezydenta Światowej Rady Kościołów w Europie oraz metropolity górnośląskiego, abp Wiktora Skworca. Witając przybyłych gości gospodarz podkreślił, „że do naszej modlitwy włączamy dziś przede wszystkim troskę o dzieło stworzenia, będące wspaniałą księgą, w której Bóg do nas mówi i przekazuje

[34] Por. *Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej…*, s. 172.

[35] Zostało zapoczątkowane na Śląsku Cieszyńskim, a w 1998 r. przeniesione do Katowic-Panewnik, gdzie w tamtejszej bazylice oo. Franciszkanów znajduje się jedna z największych szopek betlejemskich w Polsce. Pierwszym organizatorem ekumenicznego kolędowania był ks. dr Józef Budniak, ekumenista z Cieszyna. Podczas nabożeństw występują chóry i głoszone jest słowo Boże. Kaznodziejami przeważnie są duchowni różnych wyznań chrześcijańskich. Por. J. Budniak, *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska* Cieszyńskiego, Katowice 2002, s. 131; Por. A. Palion, *Sprawozdanie z działalności Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2016; 2017; 2018; 2019,* w archiwum autora.

[36] Por. *Plakat. Razem z chrześcijanami z różnych Kościołów i Wspólnot na modlitwie*, w archiwum autora.

nam coś ze swego piękna i dobroci”[37]. Wspólna modlitwa zgromadziła kilkadziesiąt delegacji Kościołów i wspólnot chrześcijańskich oraz przedstawicieli różnych religii.

Patrząc na minione pięćdziesięciolecie Komisji, trzeba zauważyć, że nie poprzestaje ona na organizowaniu nabożeństw ekumenicznych w trakcie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan. Wspólnie z innymi wyznaniami chrześcijańskimi i przedstawicielami innych religii celebrowano różne święta, uroczystości i rocznice. Dzięki staraniom Komisji odbywają się nabożeństwa za miasto Katowice, a także inne, związane np. z rocznicą Chrztu Polski. Członkowie Komisji idąc za słowami Chrystusa zapisanymi w Ewangelii Mateusza: *Gdzie bowiem dwóch albo trzech gromadzi się w Moje imię, tam ja jestem pośród nich* (Mt 18,20), chcą ukazać jak ważną rolę odgrywają wspólne modlitwy z chrześcijańskimi braćmi i siostrami, jak również spotkania duchowe z przedstawicielami różnych innych religii.

Oecumenismus practicalis – ekumenizm praktyczny

Podążając za nauczaniem Soboru Watykańskiego II, który zachęca, by wszyscy ludzie podjęli współpracę na drodze do jedności Kościoła, działania Komisji szukają wspólnych płaszczyzn pomocy w rozwiązywaniu różnych międzykościelnych problemów i wspólnie organizują wszelakiego rodzaju eventy[38]. O tym już pisał Jakub: *Tak i wiara, jeśli nie jest potwierdzona uczynkami, jest martwa sama w sobie* (Jk 2,17). A my, chrześcijanie wierzymy w Jezusa Chrystusa, który jest najlepszą drogą (J 14,6). Dlatego też ekumenizm duchowy i naukowy bez wspólnego działania prowadzi do stagnacji, a nawet do negacji szukania wspólnej drogi do jedności Kościoła.

Ekumenizm praktyczny stanowił główne zadanie dla działań Komisji. Wynikał on z postawy, jaką reprezentował przewodniczący Komisji – bp Herbert Bednorz. Jeszcze przed jej powołaniem, ordynariusz wraz z ks. Arkadiuszem Misiem aranżowali spotkania międzywyznaniowe. Ta łatwość nawiązywania kontaktów międzyludzkich z przedstawicielami poszczególnych Kościołów chrześcijańskich została przedstawiona wysłannikowi Stolicy Apostolskiej, prałatowi Agostino Casaroliemu, jako godna naśladowania i zarazem wzorcowa, co podkreślił ks. senior Alfred Hauptman[39].

Znamienną rzeczą jest, że katowicka Komisja była ważnym elementem rozkrzewiania myśli ekumenicznej w Polsce. Na dowód tego można przytoczyć prośbę ks. seniora A. Hauptmana, którą wyraził podczas rozmowy z przewodniczącym Komisji 30 kwietnia 1969 r. w katowickiej kurii biskupiej. Chodziło o interwencję w sprawie zwrotu

---

[37] W. Skworc, *Katedra Chrystusa Króla w Katowicach. Centralne nabożeństwo ekumeniczne COP 24. Plan*, Katowice 2018, s. 4.

[38] Por. DE, s. 201–202.

[39] A. Hauptman: *List do bp. Herberta Bednorza*. AAKat. ARZ 279. Ekumenizm. Vol. 1(1964–1970), s. 57; H. Bednorz: *Notatka. Spotkanie delegata papieskiego Casaroliego z seniorem ewangelickim Hauptmanem*. AAKat. ARZ 279. Ekumenizm. Vol. 1(1964–1970), s. 58; A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, k. 80.

świątyń luterańskich znajdujących się w zarządzie rzymskokatolickich parafii w diecezji łódzkiej, opolskiej i płockiej[40].

Biskup Bednorz, korzystając ze wskazań Vaticanum II wynikających z dekretu *Christus Dominus*[41] zwołał w 1972 r. I Synod Diecezji Katowickiej[42]. Stanowi on ciało doradcze dla sprawowania posługi biskupiej w diecezji ku pożytkowi Boga, Kościoła i ludu. W punkcie 2 dokumentu „*Ekumenizm w Kościele Katowickim*" opisano sytuację ekumeniczną diecezji. W następnym punkcie wskazano kierunki duszpasterstwa ekumenicznego, kładąc wielki nacisk na jedność w modlitwie i dawaniu świadectwa życia chrześcijańskiego. Wiele miejsca poświęca się też problemowi wsparcia Kościołów chrześcijańskich dla małżeństw o różnej przynależności wyznaniowej (pkt. 4). Dokument kończy się zaleceniami i wskazówkami dotyczącymi nabożeństw ekumenicznych (pkt 5) oraz wyraża pragnienie, by całość duszpasterstwa diecezjalnego i parafialnego prowadzić przez pryzmat dialogu ekumenicznego. W części *Zarządzenia* dokumentu ojcowie synodalni, za aprobatą ordynariusza i Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej wprowadzili zapis: „*Przy chrzcie św. dziecka z małżeństwa mieszanego jeden z dwojga rodziców chrzestnych może być z innego wyznania chrześcijańskiego. Taka osoba powinna spełniać wymagania duszpasterskie stawiane rodzicom chrzestnym, jednak odpowiednio zmodyfikowane, by uszanować jej przekonania religijne*". Zapis w prawie diecezjalnym stanowił wyjątek w skali całego kraju i należy stwierdzić, że był sprzeczny z obowiązującym wówczas Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1919 r.[43] Decyzja synodu katowickiego ukazała szacunek dla strony niekatolickiej, zezwalając na pełnienie funkcji chrzestnego.

Dzięki kontaktom między braćmi w Chrystusie, które zalecało Dyrektorium[44] jako jedną z dróg do jedności, na terenie diecezji katowickiej mogło zaistnieć wiele spotkań ewangelizacyjnych. Pierwszą znaczącą ewangelizacją zorganizowaną w Katowicach była wizyta światowej sławy baptystycznego kaznodziei ewangelizacyjnego, Billy Grahama (11 października 1978 r.), która przetarła szlak dla kolejnych tego rodzaju inicjatyw. Warto tu podkreślić, że miejscem ewangelizacji amerykańskiego gościa była rzymskokatolicka katedra pw. Chrystusa Króla w Katowicach. W spotkaniu brał udział miejscowy ordynariusz Herbert Bednorz. Witając gościa zaznaczył, że ekumenizm ma prowa-

---

40 H. Bednorz, *Notatka służbowa z rozmowy z ks. seniorem Alfredem Hauptmanem,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970), k. 309; A. Hauptman, *List do ks. bpa Herberta Bednorza z dnia 15 I 1965 roku,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970), k. 21–23.

41 Por. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002, s. 255.

42 Omówienie dokumentu *Ekumenizm w Kościele Katowickim* I Synodu Diecezji Katowickiej można znaleźć w: A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 88–105; A. Palion, *Kościół na ekumenicznej drodze po 1945 roku*, w: G.B. Szewczyk (red.), *Dziedzictwo kulturowe Reformacji na Śląsku po 1945 roku*, Katowice 2018, s. 31–37.

43 W kanonie 765 paragrafie 2 czytamy: „*Nie mogą ważnie spełniać tego urzędu*" [rodzica chrzestnego] „*należący do sekt schizmatycznej lub heretyckiej*". Por. J. Baron, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933, s. 7.

44 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 114.

dzić do jedności w miłości braterskiej, do jedności w wierze, stawiając Jezusa Chrystusa w centrum Jego Kościoła[45].

Takie spotkania były szkołą szacunku i miłości dla członków Komisji pomagając im w intensyfikacji rozmów bilateralnych. Dało też impuls dla wielu ekumenicznych inicjatyw ewangelizacyjnych na terenie diecezji katowickiej[46].

Kolejnym dowodem działania praktycznego ekumenizmu Kościoła katowickiego było zwrócenie luteranom świątyni znajdującej się w Siemianowicach Śląskich, przejętej po II wojnie światowej przez stronę rzymskokatolicką.

Gestu tego dokonał abp Damian Zimoń, ówczesny metropolita katowicki, 16 stycznia 2000 r., rozpoczynając w ten sposób Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Dotychczas tym kościołem opiekowały się siostry wizytki, zaś siemianowicki zbór luterański zmuszony był do organizowania nabożeństw w kaplicy domu parafialnego. Akt przekazania obiektu został podpisany przez przełożoną sióstr wizytek w Siemianowicach Śl., Lidię Żabińską, w obecności abp Damiana Zimonia oraz ks. Mariana Bienioszka, proboszcza tamtejszej parafii luterańskiej. Przedstawiciele Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego wyrazili radość z powodu odzyskania świątyni, i jak stwierdził bp Rudolf Pastucha, emerytowany zwierzchnik diecezji katowickiej tego wyznania, „*było to jedno z najbardziej doniosłych wydarzeń w dialogu ekumenicznym katolicko-luterańskim w Polsce*"[47].

Innym przejawem współpracy Kościołów chrześcijańskich na Śląsku było zaproszenie popularnego amerykańskiego apologety i ewangelikalnego mówcy, Josha McDowella. Jego wizyta stanowiła część kampanii „Fundamenty wiary", której celem było ukazanie roli rodziców w wychowaniu dzieci do świadomej wiary chrześcijańskiej. Archidiecezjalne wydawnictwo „Księgarnia św. Jacka" opublikowało przy tej okazji serię książek tego protestanckiego autora, dowodząc tym, jak owocne mogą być przejawy ekumenicznego współdziałania.

12 grudnia 2006 r., pierwszego dnia swego pobytu na Śląsku, ewangelista spotkał się w katowickim Spodku z rodzicami dzieci i młodzieży, poruszając tematy związane z wychowywaniem. Dzień później, odbyło się spotkanie z młodzieżą w hali katowickiego Spodka. Swoje przesłanie mówca oparł na osobistym świadectwie. Mówił o swym trudnym dzieciństwie, odnalezieniu wiary w Boga dzięki studenckiej grupie chrześcijańskiej na uniwersytecie. Podkreślał ogromną rolę w odkrywaniu wiary środowiska rodzinnego, gdyż to tam młodzi budują pierwsze relacje i rówieśnicze grupy[48].

W 2008 roku odbyła się w Katowicach kolejna wielka ewangelizacja o charakterze ekumenicznym – „*ProChrist*" (6–13 kwietnia 2008 r.). Była to europejska część ogólnoświatowego programu satelitarnych kampanii ewangelizacyjnych zapoczątkowanych

---

45 Więcej na temat innych spotkań ewangelizacyjnych organizowanych na terenie Katowic: A. Palion, *Ekumeniczne pokłosie ewangelizacyjne Billy'go Grahama na Śląsku,* w: *Billy Graham „ewangelizator w rozdartym świecie". Studium Ekumeniczne*, A. Palion (red.), Katowice 2015, s. 99; A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 81; Por. M. Stankiewicz (red.), *Billy Graham w Polsce,* Warszawa 1979, s. 135–148.

46 Por. A. Palion, *Ekumeniczne pokłosie…*, s. 97–110.

47 A. Skrzyś, *Ekumenizm na terenie archidiecezji…*,, s. 117–118.

48 A. Palion, *Ekumeniczne pokłosie…*, s. 101–102.

przez wspomnianego już wcześniej amerykańskiego kaznodzieję baptystycznego Billy Grahama. Niemiecki pastor luterański, Ulrich Parzany od lat współpracujący z Billy Grahamem, kontynuował jego służbę kaznodziejską na kontynencie europejskim. Odbywająca się w katowickim Spodku międzywyznaniowa impreza ewangelizacyjna dostępna była drogą satelitarną w całej Europie. Kaznodzieja skupił się w swych wystąpieniach na następujących tematach: wolność, autorytet, miłość i starość, ludzka fascynacja złem, zazdrość i chciwość, emigracja oraz przebaczenie. Zwiastowaniu ewangelizacyjnemu towarzyszyły świadectwa wiary osób z różnych środowisk oraz występy piosenkarzy i muzycznych zespołów chrześcijańskich. Codziennie, na katowickim rynku prowadzono akcję zachęcającą do uczestnictwa w spotkaniach ewangelizacyjnych poprzez występy ulicznych tancerzy, pantomimy i „bibliobus", w którym można było zwiedzać wystawę o Biblii[49]. W tym, bodajże największym ekumenicznym przedsięwzięciu ewangelizacyjnym, któremu patronowali zwierzchnicy wielu polskich wyznań chrześcijańskich, uczestniczyło ok. 30 tys. osób. Natomiast ponad 50 tys. osób zgromadziło się w miejscach transmisji satelitarnej, współorganizowanych przez Kościoły na całym świecie.

Prawie 36 lat po wizycie Billy Grahama w katowickiej katedrze Chrystusa Króla, 12 czerwca 2014 r., na zaproszenie arcybiskupa Wiktora Skworca, do Katowic przybył jego syn, Franklin Graham, kontynuujący dzieło ewangelizacyjnej posługi ojca. Tego dnia, przed wizytą amerykańskiego kaznodziei na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, odbyło się ekumeniczne sympozjum naukowe z okazji 35-lecia pobytu Billy'ego Grahama w Katowicach pt. *Krzyż – drogowskazem zbawienia i jedności*.

Po południu odbyło się prywatne spotkanie gościa z Ameryki z arcybiskupem katowickim, za które był odpowiedzialny ze strony Kościoła katolickiego przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego ks. dr Adam Palion. W trakcie spotkania amerykańskiego kaznodziei baptystycznego z metropolitą katowickim w gmachu kurii, oprócz omawiania problematyki pokoju światowego, ekumenicznej współpracy Kościołów i intensyfikacji dążeń do jedności chrześcijan, gospodarz wspominał wizytę Billy Grahama, w której uczestniczył jako sekretarz i kapelan ówczesnego ordynariusza, Herberta Bednorza. Wieczorem, kilkutysięczny tłum zgromadzony w katedrze mógł uczestniczyć w prawdziwie ekumenicznym wydarzeniu ewangelizacyjnym. Arcybiskup Skworc przywitał wszystkich gości pochodzących z różnych środowisk wyznaniowych i zaprosił Franklina Grahama do głoszenia słowa Bożego[50].

Oecumenismus scientialis – ekumenizm naukowy

Wspólna modlitwa i praktyczne działania ekumeniczne, to droga do budowania jedności oraz podwaliny do prowadzenia różnego rodzaju dysput teologicznych na uczel-

[49] Ibidem, s. 105–106.
[50] Ibidem, s. 106–107.

niach, sympozjach i konferencjach naukowych. Bez poznania różnic teologicznych i pokazania wspólnych korzeni, nie można budować prawdziwej jedności. Dlatego też, proces ten, bez intensywnych wysiłków środowiska naukowego, mógłby prowadzić do sentymentalizmu i fałszywego irenizmu, przed czym przestrzega *Magisterium Ecclesiae*. W Dekrecie o ekumenizmie Soboru Watykańskiego II wielokrotnie pojawia się teologia, jako istotna rola w zjednoczeniu chrześcijan. Dokument wskazuje na potrzebę wyjaśnienia różnic teologicznych poprzez prowadzenie dialogu, mówi o postawie, która winna temu dialogowi towarzyszyć i konieczności dokładnego poznania Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, a także rzetelnym i klarownym przedstawianiu nauki katolickiej, co ma ułatwiać wzajemne poznanie i czynić teologię katolicką zrozumiałą dla wszystkich chrześcijan[51]. O wadze pracy intelektualnej dla jedności przypomina jeszcze raz Dyrektorium[52], ponieważ wzajemna współpraca naukowa, wspólne organizowanie sympozjów, konferencji czy publikacji naukowych stanowi najlepsze świadectwo dialogu.

Ordynariuszowi katowickiemu zależało, by także w formacji śląskich kleryków znalazły się treści ekumeniczne. Stąd już 15 maja 1965 r. w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie zorganizowano „Dzień Ekumeniczny". W jego trakcie klerycy wysłuchali referatów o tematyce ekumenicznej. Prelegentami byli bp Herbert Bednorz (*„Współczesne poczynania ekumeniczne")*, ks. dr Alfons Skowronek (*„Współczesna literatura ekumeniczna")* oraz ks. Czesław Domin, który omówił soborowy *Dekret o ekumenizmie*[53]. Miesiąc później, 15 czerwca, odbyło się kolejne spotkanie dotyczące ekumenizmu, tym razem zorganizowane w Kurii Diecezjalnej w Katowicach dla wykładowców tegoż seminarium. Celem konferencji było zachęcenie pracowników naukowych do uzupełnienia wykładów i zajęć z alumnami o tematykę ekumeniczną[54].

Biskup Bednorz wyprzedzając dokumenty Vaticanum II oraz *Dyrektorium do wykonania uchwał soborowych w sprawie ekumenizmu* 24 stycznia 1964 r. w Wiśle wygłosił referat pt. *„O rozwoju ekumenizmu na soborze i w świecie"*. W spotkaniu brali udział duchowni rzymskokatoliccy i luterańscy. Od tego momentu, spotkania takie odbywały się cyklicznie. Kolejne miało miejsce 25 stycznia 1965 r. i było poświęcone tematyce ekumenicznej w katechezie. Mając na względzie wagę tego problemu, już w 1969 r., bp Bednorz jako pierwszy hierarcha katolicki w Polsce zlecił ks. Andrzejowi Rdestowi przygotowanie katechez o tematyce ekumenicznej[55], kolejną katechezę przygotował ks. Henryk Holubars.

W latach 60-tych XX w. wiele konferencji i sympozjów ekumenicznych organizowano w środowisku katolickim. Pierwsza prelekcja z wykładem dotyczącym ekume-

---

51 Por. DE, s. 196–198; 200–202.

52 *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część II: Ekumenizm w nauczaniu wyższym,* w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982, s. 114–115.

53 Biskup H. Bednorz w liście skierowanym do ks. dra A. Skowronka poprosił o przygotowanie i odczytanie referatu przedstawiającego polską literaturę dotyczącą ruchu ekumenicznego. Por. H. Bednorz, *List do ks. dra Alfonsa Skowronka, z dnia 12 II 1965 roku, VS 599/65*, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970), k. 34; A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 153.

54 A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s.153.

55 Wszystkie katechezy można znaleźć w: A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 305–319.

nizmu zorganizowana przez Kościół Ewangelicko-Augsburski odbyła się 3 marca 1966 r. Z inicjatywą wyszedł ks. Alfred Hauptman, senior luterańskiej diecezji katowickiej, zapraszając bpa Herberta Bednorza do wygłoszenia referatu pt. „*Przeżycia ekumeniczne z Soborem Watykańskim II*". Ordynariusz katowicki wyraził zgodę i było to pierwsze spotkanie z przedstawicielami górnośląskiego duchowieństwa luterańskiego[56].

Podążając za wskazaniami *Dyrektorium ekumenicznego* biskup katowicki w dniach 26–28 września 1969 r. zezwolił alumnom Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie na zorganizowanie pierwszego w kraju Ogólnopolskiego Sympozjum Ekumenicznego. Uczestniczyło w nim 31 przedstawicieli katolickich seminariów diecezjalnych i zakonnych. Sympozjum zostało objęte patronatem Komisji Ekumenicznej Episkopatu Polski z bp Władysławem Miziołkiem i Herbertem Bednorzem na czele[57]. Drugie takie sympozjum odbyło się w 10. rocznicę powstania Koła Ekumenicznego Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Miało ono miejsce w kwietniu 1978 r. Swoją troską o kształcenie ekumeniczne biskup objął także katechetów. W dniach 2–6 stycznia 1985 r. w Ustroniu odbyła się sesja ekumeniczna na której katecheci pogłębiali wiedzę o ekumenizmie i dialogu międzyreligijnym[58].

Biskupowi Bednorzowi zależało także na szerszej formacji ekumenicznej w środowisku studenckim diecezji. W tym celu przykatedralne duszpasterstwo akademickie wielokrotnie wprowadzało do swego programu spotkań zagadnienia ekumeniczne. Przykładowo, w roku akademickim 1967/68 ks. Stanisław Sierla wygłosił referat pt. „*Trudności dialogu między chrześcijanami a religiami niechrześcijańskimi*", w roku akademickim 1977/78 ks. Norbert Niemiec zaprezentował referat pt. „*Kiedy dojdziemy do zjednoczenia Kościoła*", a w roku akademickim 1980/81 poruszono temat „*Walka ludzi młodych – brat Roger*" oraz „*Przełom w Kościele – Jan XXIII*"[59].

Nową płaszczyzną prezentowania teologii ekumenicznej stał się Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, powstały w roku akademickim 2000/01. Utworzono tam Katedrę Teologii Ewangelickiej pod kierunkiem duchownego i teologa luterańskiego, ks. prof. dr. hab. Manfreda Uglorza oraz Zakład Ekumenizmu kierowany przez rzymskokatolickiego znawcę tematu, ks. prof. dr. hab. Józefa Budniaka. Dzięki staraniom pracowników naukowych Wydziału Teologicznego, w szczególności ks. prof. dr. hab. Józefa Budniaka zorganizowano wiele spotkań, sympozjów i konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych o tematyce ekumenicznej[60].

---

[56] A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 155.

[57] Więcej informacji co do tematyki można znaleźć w: A. Palion, *Ekumeniczny wymiar…*, s. 156.

[58] *Zaproszenie ks. bpa Czesława Domina na sesję ekumeniczną do Ustronia w dniach 2–6 I 1985 roku. VS 752/85*, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970).

[59] *Program wykładów w roku akademickim 1967/*68, AAKat, ARZ 573, DA, t. 1, 1947–1987, k. 336–337; *Tematy wykładów w roku akademickim 1969/*70, AAKat, ARZ 573, DA, t. 1, 1947–1987, k. 378; *Tematy wykładów w roku akademickim 1977/78,* AAKat, ARZ 2067, DA, t. 2, 1976–1981, k. 50; *Tematy wykładów w roku akademickim 1980/81,* AAKat, ARZ 2067, DA, t. 2, 1976–1981, k. 198; zob. S. Puchała: *Duszpasterstwo akademickie…*, s. 248–256.

[60] Por. J. Budniak, *Ekumenizm jutra…*, s. 110; A. Palion, *Realizacja zaleceń Synodu Diecezji Katowickiej odnośnie duszpasterstwa ekumenicznego,* Katowice 2004, (maszynopis), s. 77–78; A. Skrzyś, *Ekumenizm na terenie archidiecezji…*, 113–116.

Wielki wkład w krzewienie ekumenicznej teologii biblijnej mają „Ekumeniczne Dni Biblijne" organizowane najpierw w Zagłębiu przez pastora Henryka Rothera-Sacewicza[61] z Kościoła Chrystusowego, a następnie w Katowicach przez pastora Andrzeja Malickiego[62] z Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego. Od 2015 r. inicjatywa ta została włączona w ramy „Akademii Ekumenicznej" prowadzonej przez ks. dr. Adama Paliona. W czasie tych „biblijnych dni", corocznie, w Bibliotece Śląskiej ma miejsce sympozjum poświęcone Pismu Świętemu w perspektywie ekumenicznego dwugłosu rzymskokatolicko-protestanckiego[63].

Sama zaś „Akademia Ekumeniczna" wyrosła z wieloletnich doświadczeń współpracy międzywyznaniowej. Rozpoczęła swoją działalność w roku akademickim 2015/16 w gościnnej Bibliotece Śląskiej. W ramach Akademii odbywają się wykłady i spotkania poświęcone różnym zagadnieniom wielokulturowości i wielowyznaniowości ziemi górnośląskiej. Z potrzeby dokumentacji tego, czym zajmuje się „Akademia Ekumeniczna" zrodził się pomysł powołania czasopisma i od 2018 r. ukazuje się półrocznik „Oecumenica Silesiana", który swój ekumeniczny charakter ukazuje zarówno w treści zamieszczanych materiałów, jak i w składzie gremiów go tworzących, redakcji oraz rady naukowej.

Perspektywy ekumenizmu na Śląsku

Patrząc na minione 50 lat istnienia Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego widać, jak wiele się wydarzyło w obszarze stosunków międzywyznaniowych, świadomości ekumenicznej i recepcji postulatów soborowych . Trzeba jednak szczerze przyznać, iż mimo podjęcia mnóstwa działań na rzecz ekumenizmu, wiele spraw pozostaje jeszcze nierozwiązanych i nawet niewprowadzonych w życie Kościoła lokalnego. Stoi zatem przed nami sporo zadań, a co za tym idzie perspektywy rozwoju aktywności ekumenicznej są też obiecujące. Komisja powinna pomóc w poprawieniu obiegu informacji ekumenicznych w ramach różnych instytucji diecezjalnych. Koordynowanie i inicjowanie wydarzeń, przedsięwzięć, eventów, publikacji i innych form rozpowszechniania idei dialogu międzywyznaniowego i międzyreligijnego, to zadanie i wyzwanie stojące przed tym gremium, działającym w porozumieniu z Wydziałem Teologicznym i poszczególnymi jednostkami kurii archidiecezjalnej. Należałoby też pomyśleć o lepszym wykorzystaniu dostępnych mediów diecezjalnych i społecznościowych – Radio eM, tygodnik „Gość Niedzielny", strony internetowe, fanpage, facebook itp.

Skład Komisji winien zostać poszerzony o osoby związane z problematyką ekumeniczną oraz chcące służyć na tej niwie – tak osoby duchowne, życia konsekrowanego,

---

61 Por. A. Palion, *Henryk Rother-Sacewicz*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1), s. 103–104.

62 Por. T. Kalisz, *Andrzej Malicki*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1), s. 99–100.

63 Więcej informacji o Ekumenicznych Dniach Biblijnych w: A. Palion, *Ekumeniczne Dni Biblijne. Świadectwo chrześcijańskiej współpracy dla Boga i człowieka na terenie aglomeracji Górnośląskiej*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1), s. 9–23.

jak i świeckie. Różnorodność drogi powołania osobistego może wydatnie wzbogacić działania Komisji.

„Nawrócenie serca i świętość życia łącznie z publicznymi i prywatnymi modlitwami o jedność chrześcijan należy uznać za duszę całego ruchu ekumenicznego, a słusznie można je zwać ekumenizmem duchowym”[64]. Dekret o ekumenizmie jasno przedstawia kolejne zadanie, jakie powinna prowadzić Komisja. Arcybiskup wraz z członkami Komisji powinni wspierać wszystkie inicjatywy w płaszczyźnie duchowej. Wspólna modlitwa chrześcijan jest najlepszym świadectwem jedności. Nie można ograniczać tych wspólnych spotkań jedynie do Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan w jednym miesiącu – styczniu, ale należy je organizować przez cały rok. Dyrektorium wskazuje też inne terminy do wspólnej modlitwy i zachęca, by wypływały one z serca o jedność Kościoła[65].

Ważnym elementem rozwoju dialogu ekumenicznego w poszczególnych Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich jest stosunek duchownych do siebie nawzajem. Wciąż się zdarza, że kontakty nie są poprawne. Co jakiś czas pojawia się brak zrozumienia i powściągliwość we wzajemnych stosunkach. Dlatego też warto wspierać formację intelektualną na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego, w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym oraz na spotkaniach duchownych różnych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich. Jeżeli poszczególni duchowni zostaną przekonani, że jedność jest podstawowym fundamentem modlitwy arcykapłańskiej w Ewangelii Janowej, to za ich przykładem pójdą wierni.

Ekumenizm duchowy i naukowy winien prowadzić do ekumenizmu praktycznego. Konieczna jest większa ilość inicjatyw angażujących wiernych rzymskokatolickich i Kościołów Śląskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej. Jak mówi łacińskie przysłowie „*verba docent, exempla trahunt*”[66], to słowa uczą, a przykłady pociągają. Wspólne działania mogą być podejmowane na różnych polach: charytatywnym, ekologicznym, rodzinnym, edukacyjnym.

Zakończenie

Ekumenizm to nie jednorazowe inicjatywy na drodze do jedności. Każdy chrześcijanin poprzez sakrament chrztu świętego jest powołany do jego praktykowania. Archidiecezjalna Komisja ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego jest ciałem doradczym metropolity. Wykonuje wskazane przezeń zadania, ale może też sama przysparzać impulsów w dziele jedności. Na przestrzeni lat członkowie tej komisji aktywnie działali na wszystkich płaszczyznach ruchu ekumenicznego. Począwszy od ekumenizmu duchowego, poprzez działania praktyczne, a skończywszy na ekumenizmie naukowym.

---

64 DE, s. 239.

65 Por. *Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część I…*, s. 120–121.

66 Cz. Michalunio, *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów i powiedzeń,* Kraków 2008, s. 558.

Artykuł wskazał na nieliczne dzieła, jakie podejmowali biskupi, arcybiskupi, członkowie Komisji, szukając dróg do jedności Kościoła Chrystusowego. Ale też ukazał wiele niewykorzystanych jeszcze elementów zawartych w dokumencie *Dyrektorium do wykonania uchwał soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu* z dnia 17 maja 1967 r. oraz w innych dokumentach Kościoła rzymskokatolickiego. Wskazał perspektywy, jakimi torami może rozprzestrzeniać się idea ekumenizmu wśród mieszkańców Śląska.

Autor dostrzega potrzebę przygotowania obszerniejszego opracowania ukazującego kilkudziesięcioletnie działania ekumeniczne w tej diecezji, co wzbogaciłoby wiedzę o rozwoju ruchu ekumenicznego w Polsce. Na tej ziemi rodziła się świadomość potrzeby jedności chrześcijan w czasach najnowszych, tu poczyniono sporo dla praktycznego zbliżenia się wyznawców Chrystusa, pogłębiono dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny, więc warto się dzielić tymi doświadczeniami i osiągnięciami z innymi, by wspólne świadectwo o Bożej miłości mogło wiarygodnie docierać do wszystkich ludzi.

AT THE SERVICE OF ECUMENISM. 50 YEARS OF THE ARCHDIOCESE OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH

Summary
The article presents the reception of selected documents of Magisterium Ecclesiae concerning ecumenism, based on the example of the Katowice diocese of the Roman Catholic Church. The author presents in detail the events and initiatives undertaken by the clergy of this local Church in the years 1968–2018. He presents ecumenical activities on three levels: spiritual (oecumenismus spiritualis), scientific (oecumenismus scientialis) and practical (oecumenismus practicalis).

Keywords: Magisterium Ecclesiae, ecumenism, Katowice diocese, Billy Graham, Community of Taizé, Commission for Ecumenism

Bibliografia

Abp Wiktor Skworc, https://www.archidiecezjakatowicka.pl/arcybiskup/zyciorys [dostęp: 20.10.2018].

Baron J., *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Kraków 1933.

Bednorz H., *Dekret o Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej, Nr VS–647/68*, „Wiadomości Diecezjalne. Organ urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach", 1–2 (1966).

Bednorz H., *List do ks. dra Alfonsa Skowronka, z dnia 12 II 1965 roku. VS 599/65*, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970).

Bednorz H., *Nominacja do Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970).

Bednorz H., *Notatka służbowa z rozmowy z ks. seniorem Alfredem Hauptmanem,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970).

Bednorz H., *Notatka. Spotkanie delegata papieskiego Casaroliego z seniorem ewangelickim Hauptmanem*. AAKat. ARZ 279. Ekumenizm. Vol. 1(1964–1970).

Budniak J., *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 2002.

Budniak J., Glaeser Z., Kałużny T., Kijas Z.J. (red.) *Encyklopedia Ekumenizmu w Polsce (1964–2014)*, Kraków 2016.

Budniak J., *Jan Sarkander. Patron jednoczącej się Europy*, Bytom-Cieszyn 1995.

Dekret o ekumenizmie, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, M. Przybył (red.), Poznań 2002.

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, red. M. Przybył, Poznań 2002.

Dyrektorium do wykonania uchwał Soboru Watykańskiego II w sprawie ekumenizmu. Część I i II, w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982.

Gadacz T., Milerski B. (red.): *Religia Encyklopedia PWN,* t. 9, Warszawa 2003.

Hauptman A., *List do bp. Herberta Bednorza*. AAKat. ARZ 279. Ekumenizm. Vol. 1(1964–1970).

Hauptman A., *List do ks. bpa Herberta Bednorza z dnia 15 I 1965 roku,* AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970).

Informacja o przyjęciu pielgrzymów w ośrodku Duszpasterstwa Akademickiego przy katedrze, AAKat, ARZ 573, DA 1 (1947–1987).

Juraszek J., *Katowice dziękują za chrzest*, Gość Niedzielny 20(2016), s. I; *Plan nabożeństwa ekumenicznego z okazji 1050-lecia Chrztu Polski*, w archiwum autora.

Kalisz T., *Andrzej Malicki*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1).

List do siostry Joanny Lossow. VS 654/69, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970).

Michalunio Cz., *Dicta. Zbiór łacińskich sentencji, przysłów, zwrotów i powiedzeń,* Kraków 2008.

O Żydach w Katowicach rozmawiamy z dr Haliną Dudałą, http://katowice.wyborcza.pl/katowice/1,35055,1716419.html [dostęp: 7.08.2018].

Palion A., *Ekumeniczne Dni Biblijne. Świadectwo chrześcijańskiej współpracy dla Boga i człowieka na terenie aglomeracji Górnośląskiej*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1).

Palion A., *Ekumeniczne pokłosie ewangelizacyjne Billy'go Grahama na Śląsku,* w: *Billy Graham „ewangelizator w rozdartym świecie". Studium Ekumeniczne*, red. A. Palion, Katowice 2015.

Palion A., *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza*, Katowice 2011.

Palion A., *Henryk Rother-Sacewicz*, „Oecumenica Silesiana", 1/2018(1).

Palion A., *Kościół na ekumenicznej drodze po 1945 roku*, w: G.B. Szewczyk, red., *Dziedzictwo kulturowe Reformacji na Śląsku po 1945 roku*, Katowice 2018.

Palion A., *Realizacja zaleceń Synodu Diecezji Katowickiej odnośnie duszpasterstwa ekumenicznego,* Katowice 2004 (maszynopis).

Palion A., *Sprawozdanie z działalności Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2014,* „Oecumenica Silesiana" 1/2018(1).

Palion A., *Sprawozdanie z działalności Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2015; 2016; 2017, 18, 19* (archiwum autora).

Plakat. Razem z chrześcijanami z różnych Kościołów i Wspólnot na modlitwie, archiwum autora.

*Program wykładów w roku akademickim 1967/*68, AAKat, ARZ 573, DA, t. 1, 1947–1987.

Puchała S., *Duszpasterstwo akademickie w diecezji katowickiej w latach 1947–1992*, Katowice 2007.

Refleksje i wskazania odnośnie dialogu ekumenicznego, w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982.

Sanktuarium Boguckie, Katowice 1997.

Skowronek A., *Próba określenia ekumenizmu,* w: W. Hryniewicz i in. (red.), *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, Lublin 1997.

Skrzyś A., *Ekumenizm na terenie archidiecezji katowickiej w latach 1992–2011*, Katowice 2017.

Skworc W., *Katedra Chrystusa Króla w Katowicach. Centralne nabożeństwo ekumeniczne COP 24. Plan*, Katowice 2018.

Sprawozdanie z ruchu ekumenicznego w diecezji katowickiej – styczeń 1969, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1 (1964–1970).

Stankiewicz M. (red.), *Billy Graham w Polsce,* Warszawa 1979.

Śląski Szmaragd, https://pl.wikipedia.org/wiki/Śląski_Szmaragd [dostęp: 20.10.2018].

Tematy wykładów w roku akademickim 1969/70, AAKat, ARZ 573, DA, t. 1, 1947–1987.

Tematy wykładów w roku akademickim 1977/78, AAKat, ARZ 2067, DA, t. 2, 1976–1981.

Tematy wykładów w roku akademickim 1980/81, AAKat, ARZ 2067, DA, t. 2, 1976–1981.

Thomas O., Danch J., *List do biskupa Herberta Bednorza w sprawie Soboru Młodych w Katowicach,* AAKat, ARZ 2067, DA 2(1976–1981).

Tomaszewski B., *Współpraca ekumeniczna na Górnym Śląsku i Śląsku Cieszyńskim* (maszynopis w archiwum autora).

Współpraca ekumeniczna na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i diecezjalnej, w: *Ut Unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu*, Lublin 1982.

Zaproszenie ks. bpa Czesława Domina na sesję ekumeniczną do Ustronia w dniach 2–6 I 1985 roku. VS 752/85, AAKat, ARZ 279, Ekumenizm, Vol. 1(1964–1970).

Zembrzuski Z., *Ekumenizm w Warszawie*, Warszawa 2001.

PRACE NAUKOWE ALUMNÓW WYŻSZEGO ŚLĄSKIEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO Z DZIEDZINY EKUMENIZMU

TOMASZ SAKWERDA

Streszczenie
Artykuł przedstawia analizę prac badawczych z dziedziny ekumenizmu tworzonych w ciągu ostatnich 50 lat przez kleryków Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, jako pokłosie myśli Soboru Watykańskiego II. Zbiór, liczący ok. 30 pozycji, znajduje się w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Znaczna część autorów tych prac wywodziła się z kręgu Zespołu Ekumenicznego, który działał w śląskim seminarium nieprzerwanie od końca lat 60-tych XX wieku. Głównymi tematami poruszanymi przez seminarzystów były sprawy interkomunii w konkretnych wspólnotach chrześcijańskich, podobieństwa i różnice w rozumieniu poszczególnych sakramentów oraz codzienne relacje między członkami Kościołów chrześcijańskich. Dorobek śląskiego seminarium stanowi nieocenioną pomoc na drodze ku jedności.

Słowa kluczowe: ekumenizm, Zespół Ekumeniczny, dysertacje, Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne, seminarium naukowe z ekumenizmu, prace interdyscyplinarne

Dążenie do jedności na wszystkich możliwych płaszczyznach jest potrzebą każdej wspólnoty. Nie jest od tego wolna również wspólnota Kościoła. Jest ono wpisane bardzo głęboko w jego naturę szczególnie pod pojęciem ekumenizmu, choć to tylko jedna z dróg, które mogą prowadzić do zjednoczenia[1]. To dążenie jest także próbą odpowiedzi wiernych na wołanie Jezusa Chrystusa z Wieczernika, dotyczące Jego uczniów, „aby byli jedno" (J 17,21) oraz konkretnym wzmocnieniem świadectwa dawanego współczesnemu światu[2]. W wymiarze duchowym, naukowym i praktycznym ruch ekumeniczny w Kościele katolickim zintensyfikował swe działania dopiero w drugiej połowie XX wieku[3], na co wpływ miał szczególnie Sobór Watykański II. Dokumenty soborowe (głównie Dekret o ekumenizmie – *Unitatis redintegratio*), jak i późniejsze uściślenia i opracowania w tym względzie, nie pozostawiły złudzeń – wszystkim członkom Kościoła katolickiego

1 W. Cichy, *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym na przykładzie parafii Drogomyśl w Diecezji Katowickiej w latach 1965–1975*, Lublin 1976, s. 4.

2 S. Jasiński, *Dialog a misje w dokumentach posoborowych Stolicy Apostolskiej*, Katowice 1997, s. 28nn; także: P. Czyrnik, *Dzieło Ewangelizacji na podstawie Noty doktrynalnej Kongregacji Nauki Wiary na temat pewnych aspektów ewangelizacji,* Katowice 2011, s. 51nn.

3 Papież Jan Paweł II mówi nawet o rozpoczęciu „epoki ekumenicznej" w: Jan Paweł II, *Ut unum sint*, Rzym 1995, 4.

na świecie powinna ta sprawa leżeć na sercu „wedle własnych sił”[4]. Szczególnie zaś, winni w tym wymiarze uczestniczyć ci, którym powierzono troskę o wspólnotę wierzących[5]. To raczej nie przypadek, że Jezusowe wołanie o jedność wybrzmiało w miejscu i czasie bardzo bliskim narodzinom sakramentu kapłaństwa[6]. Wśród najważniejszych zadań ekumenicznych jest zachowanie jedności ducha[7] poprzez „pełniejsze poznanie Kościołów i Wspólnot, od Rzymskiej Stolicy Apostolskiej odłączonych, aby mogli przyczyniać się do przywrócenia jedności między wszystkimi chrześcijanami stosownie do wytycznych świętego Soboru”[8].

Cała formacja przyszłych kapłanów miała być dostosowana do czasów i odpowiadać konkretnym potrzebom[9]. Już w 1967 r. (część I)[10] i 1970 r. (część II)[11] Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan wydał Dyrektorium Ekumeniczne, które regulowało najważniejsze kwestie ekumeniczne. Na jego podstawie zaczęto precyzować ekumeniczne prawo partykularne w ramach kompetencji władz kościelnych. Z racji zmieniającej się dość szybko rzeczywistości eklezjalnej wydawano coraz to nowe dokumenty (związane chociażby z ewangelizacją czy ze sprawami ogólnoludzkimi)[12], pojawiały się coraz to nowsze struktury. W wymiarze nas interesującym, w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym zostaje wtedy powołany do życia (7.05.1968 r.) Zespół Ekumeniczny[13] jako pierwszy w Polsce. W 1970 r. Komisja Episkopatu ds. Ekumenizmu wydała wytyczne programowe o formacji ekumenicznej w seminariach duchownych, które zawierały koncepcję wykładu zagadnień ekumenicznych przy okazji innych dyscyplin teologicznych[14]. Pewne zagadnienia znajdujemy przy okazji wykładów z teologii moralnej, historii Kościoła, biblistyki, dogmatyki czy teologii pastoralnej[15]. Program studiów przyszłych duchownych zmieniał się na przestrzeni kolejnych dziesięcioleci. Te wszystkie zalecenia zostały uwzględnione przez Kongregację Wychowania Katolickiego, która wydała 22 lutego 1976 r. poprawione i uzupełnione „Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”. Zostało one uwzględnione już rok później w ratio studiorum większości seminariów duchownych w Polsce[16]. Z interesującego nas okresu warto na pewno pochylić się także nad dokumentem Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan z 1993 r. pod nazwą „Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu”. Propono-

4 *Dekret o ekumenizmie SV II (DE), Unitatis redintegratio*, 5.
5 Tamże, 7.
6 Jan Paweł II, *Ut unu*m..., dz. cyt., 23.
7 DE 7.
8 Dekret o formacji kapłańskiej SV II (DFK), *Optatam totius,* Rzym 1965, 16.
9 DFK 1.
10 Acta Apostolicae Sedis, Rzym 1967, s. 574–592.
11 Tamże, Rzym 1970, s. 705–724.
12 N. Niemiec, *Uchwała synodalna. Ekumenizm w Kościele katowickim na tle rozwoju sytuacji ekumenicznej w Kościele Powszechnym*, w: ŚSHT (14), Katowice 1981, s. 77.
13 T. Cieciura, *Znaczenie ekumenicznej posługi arcybiskupa Alfonsa Nossola dla Kościoła katowickiego*, Katowice 2013, s. 81nn.
14 S. Cichy, *Odnowa liturgii a ekumenizm*, w: „Ruch biblijny i liturgiczny” (33), 1985, s. 377.
15 J. Kowalski, *Naukowe sympozjum ekumeniczne i biblijne w Krakowie*, Kraków – Częstochowa 1967, s. 378.
16 J. Kupny (red.), *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, Katowice 2004, s. 192.

wano w nim podzielić całość (p. 80) na „Wstęp do ekumenizmu" (u początków studiów) i systematyczny wykład w ramach teologii fundamentalnej (p. 88) pod koniec któregoś z etapów studiów. Miałoby to wszystko funkcjonować na zasadzie studium porównawczego między wspólnotami chrześcijańskimi (p. 78) i prowadzić do dialogu (p. 87). Ponadto formułuje zadania przyszłych duszpasterzy na polu ekumenicznym (p. 57)[17]. Zawsze jednak wszystko zależało od możliwości dydaktycznych w danym seminarium, bądź atmosfery wokół tematu.

Czas soboru i pierwsze lata wdrażania jego uchwał w Kościele powszechnym był w wymiarze ekumenicznym okresem budowania podstaw rzeczywistości życia tej wspólnoty. Teologowie pragnęli jak najszybciej usystematyzować nową gałąź katolickiej dogmatyki oraz wskazać jej praktyczne zastosowania[18]. Nie była to jednak łatwa sprawa, ale nader konieczna[19]. Także, jeśli chodzi o włączenie jej w formację przyszłych duszpasterzy, szczególnie w zakresie jej praktycznego wymiaru. Wiadomo, że trzeba było wprowadzić zagadnienia ekumeniczne do ratio studiorum seminariów duchownych, choć nie dla wszystkich była to sprawa oczywista[20]. Czy jednak należało stworzyć osobne wykłady i ćwiczenia, czy rozpatrywać je przy okazji innych przedmiotów teologicznych? Czy wykłady prowadzić w perspektywie czasowej, czy według porządku tematycznego? I na jakim etapie studiów je prowadzić? To tylko niektóre z ważnych pytań, na które trzeba było sobie odpowiedzieć[21]. Do tego wszystkiego, na początku, w niektórych środowiskach, z różnych względów niechętnie patrzono na nową dyscyplinę teologiczną[22]. Krytykowano także pojawiające się nowatorskie pomysły na polu ekumenicznym[23]. Ówczesne diecezje graniczne polskiego Kościoła, w tym katowicka, stykające się na co dzień z tymi problemami w praktyce, zaczęły wieść prym na polu ekumenicznym. Odbywający się wówczas I Synod Diecezji Katowickiej dobitnie w tym pomógł[24].

Środowisko przełożonych i profesorów Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego z siedzibą w Krakowie należało właśnie do tych, które widziały w tym względzie potrzebę czasu i uwzględniały realia duszpasterskie, w których pracują księża, szczególnie na Śląsku Cieszyńskim[25]. Dobitnym tego przykładem jest fakt, że na sesji naukowej

---

17 Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982–1998*, praca zbiorowa Lublin 2000, s. 30–101.

18 A. Zuberbier, *Wykład zagadnień ekumenicznych w seminariach duchownych*, w: Collectanea Theologica (37), Warszawa 1967, s. 28.

19 Tamże, s. 29.

20 Dla przykładu ks. dr St. Szymański (SJ) z Kielc w jednym ze swoich referatów stwierdził, że wychowanie ekumeniczne przynależy wyłącznie do formacji ascetycznej alumnów i powinni się nim zająć ojcowie duchowni i przełożeni seminaryjni, w: J. Kowalski, *Naukowe sympozjum...*, dz. cyt., Kraków – Częstochowa 1967, s. 378.

21 A. Zuberbier, *Wykład zagadnień...*, dz. cyt., s. 34.

22 E. Mrozik, *Problematyka ekumeniczna w czasopiśmie „Zwiastun" w latach 1961–1965*, Katowice 1979, s. 12.

23 N. Niemiec, *Uchwała synodalna...*, dz. cyt., s. 71.

24 *Ekumenizm w Kościele Katowickim*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice – Rzym 1976, s. 226–245.

25 N. Niemiec, *Pastoralne postulaty dokumentów ekumenicznych i ich realizacja w Diecezji Katowickiej w latach 1964–1975*, Katowice 1976, s. 1.

w Krakowie w dniach 16–17 listopada 1967 r. ponad połowa prelegentów wywodziła się właśnie z tego środowiska[26]. Pojawiają się opinie, że jeszcze przed zatwierdzeniem soborowego „Dekretu o Ekumenizmie", w ramach wykładów z teologii dogmatycznej czy apologetyki, pojawiały się treści ekumeniczne, a później (po 1964 r.) rozpoczynały się wykłady z teologii ekumenizmu, gdzie rozważana była historia ekumenizmu, treść DE i sytuacja wyznaniowa w diecezji[27]. Nie dziwi więc fakt, że właśnie tutaj pojawiło się jedno z pierwszych seminariów naukowych z ekumenizmu, dzięki któremu zaczęły pojawiać się nowatorskie prace naukowe studiujących w Krakowie śląskich alumnów. Wielką rolę odegrały też cykliczne listy pasterskie ówczesnego ordynariusza diecezji katowickiej, bp Herberta Bednorza, poruszające tę tematykę[28]. Nie brakuje w nich troski pasterza diecezji o jak najlepszą edukację swoich kleryków także w wymiarze ekumenicznym[29]. Do tego także dochodzą prywatne listy ekumeniczne biskupa adresowane do rektora WŚSD w Krakowie[30].

Niniejsza praca uwzględnia prace magisterskie alumnów WŚSD i nowo wyświęconych księży tegoż seminarium, które obecnie znajdują się w księgozbiorze Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach[31]. Patrząc na przedział czasowy (blisko 50 lat) i liczebność braci kleryckiej w śląskim seminarium w minionym okresie, trzeba na początku stwierdzić, że liczba kleryckich dysertacji o tematyce stricte ekumenicznej jest mizerna[32], szczególnie w sytuacji, gdybyśmy chcieli pominąć prace interdyscyplinarne.

Studium ekumeniczne już od połowy lat 70-tych XX wieku rodzi pewne owoce w pracach kleryków WŚSD, szczególnie w wymiarze doktrynalnym. Nie znaczy to jednak, że zaniedbywano pozostałe. Pierwsi autorzy wywodzą się z kręgu seminaryjnego Zespołu Ekumenicznego[33], aktywnie włączającego się w przygotowanie i prowadzenie Tygodnia Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan i innych spotkań, gdzie prowadzony był podówczas dialog międzywyznaniowy[34]. Teoria i praktyka jest tu, jak na owe czasy, na wysokim poziomie. Członkowie Koła Ekumenicznego, i nie tylko, już od 1969 r. uczestniczą w sympozjach ekumenicznych, od 1970 r. w zewnętrznych konferencjach, współtworzą ekumeniczne rekolekcje dla młodzieży akademickiej w Laskach czy chociażby pomagają przy budowie ewangelickiej świątyni w Drogomyślu[35]. Niejednokrotnie też, wywodzą się z terenów diecezji zróżnicowanych pod względem wyznaniowym

---

26 J. Kowalski, *Naukowe sympozjum...*, dz. cyt., s. 377.

27 N. Niemiec, *Pastoralne postulaty...*, dz. cyt., s. 94.

28 H. Bednorz, *15 Listów pasterskich o ekumenizmie*, w: A. Palion, *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza*, Katowice 2001, s. 239–304.

29 A. Palion, *Realizacja zaleceń synodu diecezji katowickiej odnośnie duszpasterstwa ekumenicznego*, Katowice 2004, s. 74nn.

30 Tamże, s. 212.

31 Rzeczywista liczba prac naukowych powstałych w interesującym nas przedziale czasowym może się w niewielkim jedynie stopniu różnić od podawanych w niniejszym opracowaniu.

32 Przyznają to sami autorzy, chociażby K. Mozor, *Kościół katolicki w dekanacie bielskim na tle pluralizmu religijnego regionu w okresie międzywojennym*, Katowice 1987, s. 5.

33 N. Niemiec, *Pastoralne postulaty…*, dz. cyt., s. 85.

34 Tamże, s. 96.

35 Tamże, s. 95n.

(np. Śląsk Cieszyński)[36]. Na przykładzie poszczególnych prac widać dobitnie, że stopień zjednoczenia chrześcijan był różnie odbierany. Od prac bardzo optymistycznych, gdzie wydaje się, że kwestia pojednania jest sprawą nieodległą w czasie[37], aż do takich, gdzie wprawdzie akcentuje się wspólne dokonania, ale sprawę pełnej jedności przedstawia się jako długo jeszcze nierealną[38]. Przy czym można zauważyć tendencję, że wraz z czasem tych drugich opinii ubywa. Na to nakłada się coraz częściej teza, że powinno się akcentować to wszystko, co łączy poszczególne Kościoły, a także wyznaczać nowe drogi i obszary pojednania. Ciekawymi inicjatywami popisali się także autorzy, którzy spróbowali popatrzeć na dzieło ekumeniczne z drugiej strony[39]. Ewenementem jest także praca jednego z kleryków – studentów ewangelickiego pastora, ks. prof. dr hab. Manfreda Uglorza, dotycząca mariologii w ujęciu katolickim[40]. Wiele prac jest interdyscyplinarnych, na co miało wpływ chociażby czasowe łączenie seminariów naukowych (np. z misjologią),[41] czy nachodzenie na siebie obszarów zainteresowań poszczególnych tematów[42]. Zwykle dotyczą one relacji Kościoła katolickiego ze wspólnotami: luterańską czy ewangelicko-augsburską, gdyż w opracowywanym zbiorze znajdziemy tylko po jednej pozycji omawiającej teologię i relację z Kościołem anglikańskim i prawosławnym.

W ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat studiów teologicznych, powstało około 30 prac naukowych kleryków lub nowo wyświęconych księży po WŚSD (chodzi wyłącznie o dysertacje magisterskie), które ściśle dotykają tematyki ekumenicznej[43]. Jeśli jednak weźmiemy pod uwagę wyłącznie te, które powstały na seminarium naukowym z ekumenizmu, to ich liczba wygląda jeszcze skromniej – 15. To pokazuje, że zainteresowanie tą dziedziną teologiczną nie jest powszechne, a ilość członków seminaryjnego Zespołu Ekumenicznego[44], nie przekładała się na ilość studentów –seminarzystów. Większość jednak seminarzystów – autorów wywodzi się z tego grona. Pierwsze prace o zdecydowanym zabarwieniu ekumenicznym pojawiły się dopiero w 1976 r. za sprawą ks. doc. dr hab. Adama L. Szafrańskiego z Lublina i to od razu dwie. To jemu zawdzięczamy zainteresowanie się studentów dialogiem międzywyznaniowym pod względem naukowym i jego praktycznymi aspektami. Tym bardziej, że powstały one na seminarium magisterskim z teologii pastoralnej ogólnej. Pierwsze (znów dwie) prace, które ściśle związane są z ekumenicznym seminarium naukowym, datujemy dopiero na rok 1987. Zostały one napisane na magisterium pod kierunkiem ks. dr Mariana Balwierza, który był m.in. wykładowcą tego przedmiotu w śląskim seminarium. Jeśli weźmiemy pod uwagę kolejne dziesięciolecia powstawania dysertacji magisterskich, to obraz częstotli-

[36] K. Mozor, *Kościół katolicki...*, dz. cyt., s. 5.
[37] B. Radwański, *Ekumeniczna Liturgia Eucharystyczna tzw. Liturgia z Limy*, Katowice 1990, s. 12.
[38] M. Mazur, *Sakramenty pozainicjacyjne w dialogu katolicko-anglikańskim*, Katowice 2014, s. 72.
[39] E. Mrozik, *Problematyka ekumeniczna…*, ss. 13nn.
[40] M. Pękała, *Mariologia w ujęciu O. Stanisława Celestyna Napiórkowskiego*, Katowice 2005.
[41] S. Jasiński, *Dialog a misje w dokumentach posoborowych…*, s. 28nn.
[42] Jak chociażby: W. Greń, *Aspekty ekumeniczne regulacji prawnej sakramentu chrztu św. w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, Katowice 1997.
[43] Poniższe wywody i wnioski zostały wypracowane po całościowej analizie interesującego nas księgozbioru Biblioteki Teologicznej przy WTUŚ w Katowicach.
[44] *Sprawozdanie z działalności Zespołu Ekumenicznego w roku akademickim 1977–1978*, msp, s. 2.

wości ich ukazywania się wygląda następująco: w pierwszym powstały 3, w drugim 5, w trzecim 7, w czwartym 5, a w ostatnim aż 9. Widać więc niewielką tendencję wzrostową. Jeśli popatrzymy na rocznik wydania poszczególnych dysertacji, to ewenementem jest rok 2011, kiedy to ukończono aż 4 prace, z czego 3 z ekumenizmu. Niewiele gorszy był rok 1987 (3/2). Finalizacji dwóch ekumenicznych przewodów magisterskich doczekaliśmy się w latach 1995, 1997, 2008 i 2014. Patrząc z drugiej strony, najdłuższą, kilkuletnią, przerwę zanotowano w tym samym czasie na przełomie tysiącleci (6 lat). Najczęściej poruszano tematy z zakresu ekumenizmu praktycznego – dwunastokrotnie. Dziewięciokrotnie rozważano określone kwestie pod względem naukowym, zaś aspekt duchowy ekumenizmu wybrzmiewa jedynie 4 razy. Również w 4 przypadkach możemy mówić o ich łączeniu[45]. Wiadomo bowiem, że badania i opisanie ekumenizmu praktycznego jest najłatwiejsze[46], doktrynalny domaga się bardzo precyzyjnego ekumenicznego języka[47], a wymiar duchowy ma zawsze pierwszeństwo w stosunku do pozostałych[48], ale trudno go wyrazić i opisać.

Do tej pory 5 profesorów zajmowało się tą dziedziną teologii[49] (nie wliczając takich, którzy byli specjalistami z innych dziedzin, a wykłady z ekumenizmu zostały im na krótki czas tylko zlecone). Pierwszym propagatorem tej dyscypliny teologicznej był ks. prof. Alfons Skowronek. Niestety, mimo wielu sukcesów w różnych obszarach działalności ekumenicznej, nie doczekał się uwieńczenia w postaci pracy magisterskiej z ekumenizmu. Kontynuujący jego dzieło ks. prof. Stanisław Bista doczekał się wprawdzie pracy dotykającej mocno spraw ekumenicznych swego studenta, ale zaliczono ją w poczet dzieł seminarium z prawa kanonicznego. Wspomniany już ks. dr Marian Balwierz i rok 1987 to jedyne osiągnięcia w dziedzinie ekumenicznej. Kolejny profesor prowadzący seminarium naukowe z ekumenizmu, ks. prof. Jan Górski, może poszczycić się już 5 pracami, z czego aż 4 to owoce seminarium ekumenicznego. Za jego czasów, w połowie lat 90-tych, seminarium z „ekumenizmu" zmieniło swą na nazwę na „teologia ekumeniczna"[50]. Nie trwało to jednak zbyt długo, być może także z powodu braku seminarzystów w tamtym czasie. To dziwne, bo wielu ekumenistów polskich uważa, że ruch ekumeniczny w Polsce właśnie po 1989 r. przybiera na sile[51]. Najlepiej wyglądała ta sytuacja za czasów Wydziału Teologicznego i prowadzącego Zakład Ekumenizmu ks. prof. Józefa Budniaka (do 2010 r., później jako pracownika tegoż Zakładu w połączeniu z Misjologią). Dorobek jego kleryków –seminarzystów to 9 prac wyłącznie ekumenicznych, co stanowi ok. 30% interesującego nas materiału. Usprawiedliwieniem małego dorobku naukowego czterech pierwszych ekumenistów był zapewne fakt,

45 A. Palion, *Realizacja zaleceń synodu*..., dz. cyt., 60nn.

46 G. Szmatloch, *Działalność ekumeniczna parafii ewangelicko-augsburskiej w Katowicach w latach 1993–2005*, Katowice 2008, s. 98nn.

47 Ł. Piaskowy, *Problematyka tożsamości Kościoła w dyskusji katolicko-luterańskiej po ogłoszeniu deklaracji Kongregacji Nauki Wiary „Dominus Iesus"*, Katowice 2014, s. 71.

48 D. Wroński, *Rola Ducha Świętego w Kościele katolickim i Kościele luterańskim na podstawie hymnu „Veni Creator Spiritus"*, Katowice 2009, s. 69.

49 J. Kupny (red.), *Wyższe Śląskie*…, dz. cyt., s. 193nn.

50 Tamże, s. 196.

51 S. Heblik, *Dialog katolicko-luterański w Polsce w latach 1989–2005*, Katowice 2008, s. 4.

że ekumenizm był wykładany na późniejszych latach „domowych" studiów teologicznych, kiedy wybór konkretnego seminarium naukowego już się z pewnością dokonał. Wydział Teologiczny stworzył możliwość wcześniejszego zetknięcia się z problematyką (np. na zajęciach fakultatywnych). Również powyżsi profesorowie prowadzili swoje seminaria w połączeniu z innymi naukami teologicznymi, które owocowały w tym samym czasie większą ilością biorących w nich udział studentów. Kolejno były to: sakramentologia, prawo kanoniczne, misjologia i ponownie misjologia. W tym samym przedziale czasowym adekwatnie ilość prac w tych dziedzinach teologicznych była niewspółmiernie większa. W ciągu minionych 50 lat powstało również 11 dysertacji interdyscyplinarnych w ramach badań innych seminariów naukowych, które, oczywiście poza ks. prof. Szafrańskim, mają każdorazowo innego promotora. Jeśli chodzi o całość dorobku, powstawały one wszystkie na Wydziale Teologicznym UŚ w Katowicach (14), Papieskiej Akademii Teologicznej (wcześniej PWT) w Krakowie (12), Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie (2), bądź na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1).

Pierwsze lata badań ekumenicznych charakteryzowały się tym, że zdecydowana większość dysertacji, dotykająca problemów ekumenicznych, powstawała na seminariach innych dyscyplin teologicznych. Co ciekawe, najczęściej (bo aż trzykrotnie) były to teologia pastoralna i prawo kanoniczne. Wymiar praktyczny ekumenizmu tłumaczy poniekąd to pierwsze zjawisko, ale z drugim jest pewien kłopot, gdyż nawet krótkoczasowe połączenie tak różnych dyscyplin na jednym seminarium naukowym pod kierunkiem ks. dr Stanisława Bisty, nie tłumaczy zbyt wiele. Warto dodać, że powstała w tym czasie wyłącznie jedna praca interdyscyplinarna. Teologia fundamentalna i moralna w wydaniu ekumenicznym zaowocowała dwiema pracami, zaś po jednej znajdujemy w połączeniu z misjologią, liturgiką, teologią dogmatyczną i historią Kościoła w Polsce. To zrozumiałe dla pierwszego okresu, kiedy ekumenizm był wykładany w ramach innych dyscyplin teologicznych. Jednak później takie prace należą do rzadkości. Szczególnie w tym względzie może dziwić fakt, że doszukano się tak mało związków ekumenizmu z dogmatyką, która wydaje się być jemu najbliższa.

Dopiero ostatnie lata, szczególnie po powstaniu Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach w 2001 r., przyniosły znaczny przyrost prac naukowych w ramach badań Zakładu Ekumenizmu (który od 2010 r. na nowo połączył się z Misjologią). Dość powiedzieć, że na tych 15 dzieł stricte ekumenicznych, aż 9 powstało po 2001 r. Nie sposób nie dopowiedzieć, że jeszcze więcej w tym czasie studentów świeckich podjęło tę problematykę. W tym okresie obserwujemy też zanikanie prac interdyscyplinarnych z ekumenizmem w tle, gdyż można się ich doliczyć tylko 5. Wcześniej, tę lukę na polu teologii ekumenicznej chciały wypełnić inne nauki teologiczne. Od momentu powstania Wydziału nie było takiej potrzeby, gdyż zaczęto zajmować się wszystkimi obszarami jej zainteresowań na właściwym seminarium naukowym. Rzadko jednak można znaleźć nowatorskie pomysły na badania naukowe. Do takowych

z pewnością można zaliczyć prace porównawcze o teologii krzyża[52], pokuty[53], pielgrzymowania[54] (na podstawie listów z Taizé) czy ujęcie pneumatologiczne[55]. Bardzo rzadko dysertacje alumnów WŚSD dotyczą dawnych czasów, czasów podziałów i rozłamów w Kościele. Jedynie te, z dziedziny sakramentologii[56], odwołują się doraźnie do nich, najczęściej przy okazji wyjaśniania genezy pewnych różnic w pojmowaniu niektórych pojęć[57]. Być może autorzy instynktownie to czynili, chcąc się skoncentrować na tym, co łączy, a nie, co dzieli. W tym względzie pojawiają się tu pewne postacie[58] i zjawiska[59], które wpisały się złotymi literami na polu pojednania chrześcijańskiego. Sakramenty święte, w tym chrzest św.[60] i małżeństwo[61] (na zasadzie analizy porównawczej) często jest tematem badań seminarzystów. Najczęstszym sposobem ich przedstawienia było ukazanie tego co łączy poszczególne wspólnoty kościelne. Końcowe wnioski zaś sprowadzają się do wskazania, co można zrobić w tej dziedzinie, aby mogły się one zbliżyć w wymiarze praktycznym. Znaczna część prac (bo aż 9) bazuje na różnego rodzaju dokumentach, czy to ogólnokościelnych, czy to partykularnych[62]. Widać, że śląscy klerycy „zasmakowali" w takim sposobie pisania prac naukowych, nie tylko z ekumenizmu. Często też poruszane zagadnienia krążą wokół rodzimych problemów diecezji katowickiej. Dotyczy to 7 przypadków, w tym 3 opisują stosunki wyznaniowe w konkretnych parafiach czy dekanacie. Kościoła powszechnego dotyczy bezpośrednio 6 dysertacji, zaś Kościoła w Polsce tylko 2. Tematem jednak najczęściej zgłębianym bezpośrednio lub „przy okazji" w analizowanych pracach jest zagadnienie interkomunii[63]. Wynikało to zapewne z osobistego zainteresowania autorów prac oraz częstej możliwości zetknięcia się z tym problemem w przyszłej posłudze kapłańskiej. Przewija się w nich pewien smutek z niemożności pełnego wzajemnego korzystania z „Darów Stołu Pańskiego", z drugiej zaś, świadomość istniejących różnic. Co ciekawe, ten problem przy okazji poszczególnych prac w różnym ujęciu był rozpatrywany bardzo wnikliwie i rzeczowo. Często też wybrzmiewa w dywagacjach sprawa małżeństw mieszanych[64].

Obecność Zespołu Ekumenicznego w WŚSD w jakiejś mierze wpływała w opisywanym przedziale czasowym na dorobek naukowy seminarzystów w dziedzinie eku-

52 R. Mucha, *Ekumeniczny charakter teologii krzyża*, Katowice 2001.
53 J. Brol, *Pokuta w Kościele Katolickim i Ewangelickim*, Katowice 1982.
54 J. Pietryga, *Idea pielgrzymki zaufania przez ziemię*, Katowice 1995.
55 D. Wroński, *Rola Ducha Świętego...*, dz. cyt.
56 G. Majętny, *Jezus Chrystus fundamentem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na podstawie ksiąg symbolicznych*, Katowice 1987, s. 46nn.
57 E. Hejna, *Małżeństwo w nauce Marcina Lutra*, Kraków 1977.
58 W. Zahraj, *Ekumeniczny wymiar pielgrzymek papieża Jana Pawła II do ojczyzny*, Katowice 1995.
59 J. Pietryga, *Idea pielgrzymki...*, dz. cyt.
60 W. Greń, *Aspekty ekumeniczne...*, dz. cyt.
61 T. Brachaczek, *Małżeństwo chrześcijańskie w doktrynie Kościoła ewangelicko-augsburskiego*, Katowice 2012.
62 A. Tatarczyk, *Rozwój prawa partykularnego Kościoła katowickiego o charakterze ekumenicznym*, Katowice 1981.
63 Np. A. Dewor, *Zagadnienie interkomunii w międzykościelnym dialogu katolicko-luterańskim*, Katowice 1987; J. Smolec, *Teologiczne podstawy możliwości interkomunii*, Katowice 1992; M. Obałka, *Prawne aspekty interkomunii we współczesnym Magisterium Kościoła i Kodeksie Jana Pawła II*, Katowice 2003.
64 W. Cichy, *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym...*, dz. cyt., s. 65nn.

menicznej. Nie wszyscy wywodzili się z jego kręgu, ale była to zdecydowana większość. Zawsze działalność i zainteresowania jego członków w pewnym stopniu przekładały się na aktywność na polu naukowym. To, co ważne, to to, że klerycy mają okazję wcześniej zapoznać się z działalnością i problematyką ekumeniczną w Kościele. Co więcej, po ukończeniu seminarium niektóre z tych osób kontynuowały pracę naukową na polu ekumenizmu, a także pracowały i pracują w gremiach instytucjonalnych Kościoła katolickiego ds. dialogu międzywyznaniowego. Obecność Wydziału Teologicznego UŚ w Katowicach i stale zwiększająca się liczba seminarzystów napawa nadzieją, że wsparcie naukowe tegoż dialogu nie osłabnie i sprawa jedności wszystkich wyznawców Chrystusa będzie realniejsza niż u początków ekumenizmu.

RESEARCH WORKS OF ALUMINUMS OF THE HIGHER SILESIAN SPIRITUAL SEMINAR IN THE FIELD OF ECUMENISM

Summary
During the last 50 years the alumni of Silesian Higher Clerical Seminary, as a result of the Second Vatican Council, have written theses about ecumenism, which are currently stored in the library of Faculty of Theology at University of Silesia in Katowice. Considering the length of that period as well as the number of clerical students the thesis collection is rather small, it consists of merely 30 entries. Moreover, most of the authors were engaged in an ecumenical body that has been continuously prospering in the Silesian seminary since 1960s. Additionally, only half of these theses were written at ecumenical seminar and the rest constitute interdisciplinary studies. There has been a slight increase in the number of ecumenical theses, which resulted from the establishment of Faculty of Theology at Silesian University in 2001. The main topics covered by seminar students are intercommunion in specific religious communities, similarities and differences in understanding of sacraments and customary, daily relations between members of Christian Church branches. In many cases, the research presented herein is undertaken on the grounds of specific documents concerning the Church at large, or documents created for a particular circumstance. In conclusion, all of them constitute an invaluable help on the demanding, yet necessary path towards uniting churches.

Keywords: ecumenism, Ecumenical Team, dissertations, Higher Silesian Theological Seminary, scientific seminar on ecumenism, interdisciplinary work

Bibliografia

Acta Apostolicae Sedis, Rzym 1967, Rzym 1970.

Bednorz H., *15 Listów pasterskich o ekumenizmie*, w: A. Palion, *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza*, Katowice 2001.

Brachaczek T., *Małżeństwo chrześcijańskie w doktrynie Kościoła ewangelicko-augsburskiego*, Katowice 2012.

Brol J., *Pokuta w Kościele Katolickim i Ewangelickim*, Katowice 1982.

Cichy W., *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym na przykładzie parafii Drogomyśl w Diecezji Katowickiej w latach 1965-1975*, Lublin 1976.

Cichy S., *Odnowa liturgii a ekumenizm*, w: „Ruch biblijny i liturgiczny" (33), 1985.

Cieciura T., *Znaczenie ekumenicznej posługi arcybiskupa Alfonsa Nossola dla Kościoła katowickiego*, Katowice 2013.

Czyrnik P., *Dzieło Ewangelizacji na podstawie Noty doktrynalnej Kongregacji Nauki Wiary na temat pewnych aspektów ewangelizacji,* Katowice 2011.

Dekret o ekumenizmie SV II (DE), Unitatis redintegratio.

Dekret o formacji kapłańskiej SV II (DFK), *Optatam totius,* Rzym 1965.

Dewor A., *Zagadnienie interkomunii w międzykościelnym dialogu katolicko-luterańskim*, Katowice 1987.

Ekumenizm w Kościele Katowickim, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice – Rzym 1976.

Greń W., *Aspekty ekumeniczne regulacji prawnej sakramentu chrztu św. w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, Katowice 1997.

Heblik S., *Dialog katolicko-luterański w Polsce w latach 1989–2005*, Katowice 2008.

Hejna E., *Małżeństwo w nauce Marcina Lutra*, Kraków 1977.

Jan Paweł II, *Ut unum sint*, Rzym 1995.

Jasiński S., *Dialog a misje w dokumentach posoborowych Stolicy Apostolskiej*, Katowice 1997.

Kowalski J., *Naukowe sympozjum ekumeniczne i biblijne w Krakowie*, Kraków – Częstochowa 1967.

Kupny J. (red.), *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, Katowice 2004.

Majętny G., *Jezus Chrystus fundamentem Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na podstawie ksiąg symbolicznych*, Katowice 1987.

Mazur M., *Sakramenty pozainicjacyjne w dialogu katolicko-anglikańskim*, Katowice 2014.

Mozor K., *Kościół katolicki w dekanacie bielskim na tle pluralizmu religijnego regionu w okresie międzywojennym*, Katowice 1987.

Mrozik E., *Problematyka ekumeniczna w czasopiśmie „Zwiastun" w latach 1961–1965*, Katowice 1979.

Mucha R., *Ekumeniczny charakter teologii krzyża*, Katowice 2001.

Niemiec N., *Pastoralne postulaty dokumentów ekumenicznych i ich realizacja w Diecezji Katowickiej w latach 1964–1975*, Katowice 1976.

Niemiec N., *Uchwała synodalna. Ekumenizm w Kościele katowickim na tle rozwoju sytuacji ekumenicznej w Kościele Powszechnym*, w: ŚSHT (14), Katowice 1981.

Obałka M., *Prawne aspekty interkomunii we współczesnym Magisterium Kościoła i Kodeksie Jana Pawła II*, Katowice 2003.

Palion A., *Realizacja zaleceń synodu diecezji katowickiej odnośnie duszpasterstwa ekumenicznego*, Katowice 2004.

Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*, w: *Ut unum. Dokumenty Kościoła katolickiego na temat ekumenizmu 1982–1998*, praca zbiorowa Lublin 2000.

Pękała M., *Mariologia w ujęciu O. Stanisława Celestyna Napiórkowskiego*, Katowice 2005.

Piaskowy Ł., *Problematyka tożsamości Kościoła w dyskusji katolicko-luterańskiej po ogłoszeniu deklaracji Kongregacji Nauki Wiary „Dominus Iesus"*, Katowice 2014.

Pietryga J., *Idea pielgrzymki zaufania przez ziemię*, Katowice 1995.

Radwański B., *Ekumeniczna Liturgia Eucharystyczna tzw. Liturgia z Limy*, Katowice 1990.

Smolec J., *Teologiczne podstawy możliwości interkomunii*, Katowice 1992.

Sprawozdanie z działalności Zespołu Ekumenicznego w roku akademickim 1977–1978.

Szmatloch G., *Działalność ekumeniczna parafii ewangelicko-augsburskiej w Katowicach w latach 1993-2005*, Katowice 2008.

Tatarczyk A., *Rozwój prawa partykularnego Kościoła katowickiego o charakterze ekumenicznym*, Katowice 1981.

Wroński D., *Rola Ducha Świętego w Kościele katolickim i Kościele luterańskim na podstawie hymnu „Veni Creator Spiritus"*, Katowice 2009.

Zahraj W., *Ekumeniczny wymiar pielgrzymek papieża Jana Pawła II do ojczyzny*, Katowice 1995.

Zuberbier A., *Wykład zagadnień ekumenicznych w seminariach duchownych*, w: Collectanea Theologica (37), Warszawa 1967.

WIKARIAT GENERALNY W CIESZYNIE – OD POWSTANIA DO ROZWIĄZANIA

HENRYK OLSZAR

Streszczenie

Dzieje Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego w Cieszynie trwały nieprzerwanie przez 155 lat. Do dziś stanowią interesujący fragment z przeszłości Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim ze względu na obecność biskupa Franciszka Śniegonia. Śląsk Cieszyński położony wówczas z dala od głównych centrów politycznych był terytorium peryferyjnym w państwie Habsburgów.

Wyznaczenie Cieszyna w 1770 roku na siedzibę biskupa dodawało miastu splendoru i poważniejszego znaczenia, zaś dla miejscowego Kościoła było umocnieniem w terenie. 1 grudnia 1925 roku, po utworzeniu diecezji katowickiej, nastąpiła też likwidacja Wikariatu Generalnego w Cieszynie. Jego struktury pozostały tylko w granicach Czechosłowacji.

Biskup Śniegoń był z pochodzenia mieszkańcem Cieszyna. Ze względu na działalność charytatywną i oświatową nazywano go „Wielkim Samarytaninem". Był on głosicielem pokoju i zgody wśród katolików, luteran i Żydów. Jego następcy nie uzyskali już nigdy godności biskupiej. Dlaczego tak się stało? Biskup wrocławski uświadomił sobie, że osoba biskupa w Cieszynie powodowała jego oddalenie od tej części diecezji wrocławskiej, która znalazła się w granicach Austrii.

Słowa kluczowe: historia Kościoła na Śląsku, Wikariat Generalny w Cieszynie, wikariusze generalni, biskup Franciszek Śniegoń

Dzieje Wikariatu Generalnego w Cieszynie[1] stanowią jeden z bardziej interesujących fragmentów przeszłości Śląska Cieszyńskiego, przede wszystkim ze znacze-

[1] Źródła archiwalne i opracowania do dziejów Generalnego Wikariatu w Cieszynie zob. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Generalny Wikariat w Cieszynie, sygn. 11–36; Tamże, Akta personalne biskupa Franciszka Śniegonia; Zemský archiv v Opavě (Archiwum Krajowe w Opawie), Generální Vicariát v Těšině, sygn. 61, 343, 349, 396, 400, 490, 607 i 620; H. Bogusz, *Dzieje i ustrój Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, „Nasza Przeszłość", t. 68, 1987, s. 133–166; J. Kiedos, *Śniegoń Franciszek*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, J. Pater (red.), Katowice 1996, s. 430–431; J. Kuś, *Szkice do dziejów kościelnych Śląska Cieszyńskiego*, Kraków 1983; J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, Cieszyn 1926; *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia*, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004; F. Maroń, *Historia diecezji katowickiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne", t. 44, 1975, s. 38–41; K. Mozor, *Szkolnictwo katolickie w Cieszyńskim Wikariacie Generalnym 1770–1925*, Kraków 2002; K. Nawa, *Kościół na ziemi cieszyńskiej do roku 1950*, Bytom 1997; H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 56–58; Tenże, *Biskup Franciszek*

nie, jakie dla lokalnej organizacji kościelnej na tym terenie, zależnej od księcia-biskupa we Wrocławiu, posiadała obecność wysokiego dostojnika Kościoła katolickiego w osobie biskupa Franciszka Śniegonia. Zwróćmy uwagę na to, że Śląsk Cieszyński położony wówczas z dala od głównych centrów politycznych był terytorium peryferyjnym w państwie Habsburgów. Wyznaczenie Cieszyna na siedzibę „Książęco-Biskupiego Generalnego Wikariatu wrocławskiej diecezji w cesarsko-królewskim Śląsku"[2] – jak brzmiała jego oficjalna nazwa – w jakimś stopniu przywracało miastu poważniejsze znaczenie, którego nie miało od czasów piastowskich oraz dodawało mu splendoru. Równocześnie – analogicznie Cieszyn posiadał dominujące znaczenie w ówczesnej strukturze Kościoła ewangelickiego[3]. Ustanowienie Wikariatu Generalnego jawić się mogło jako swoiste wsparcie jurysdykcyjne dla katolicyzmu, pozwalające na podstawie rozstrzygnięć państwowych na bardziej owocne umacnianie Kościoła na tym terenie[4].

Uwarunkowania polityczno-prawne

Rola, jaką odgrywał Wikariat Generalny w Cieszynie, stawia przed nami pytanie o uwarunkowania polityczno-prawne, wypływające ze zmian terytorialnych na poziomie polityki ogólnoeuropejskiej, które wpłynęły na utworzenie tej instytucji kościelnej. Sprzyjały temu zmiany na tronach władców Prus, Rosji i Austrii. Sytuację wykorzystał król pruski Fryderyk II Wielki von Hohenzollern, który – w momencie śmierci carycy Anny Iwanownej Romanow i umacniania władzy w Wiedniu przez Marię Teresę Habsburg – w grudniu 1740 roku uderzył na Śląsk, najbogatszą z prowincji habsburskich, rozpoczynając cały cykl wojen śląskich. W rękach Austrii pozostał tylko jego południowy skrawek: księstwo cieszyńskie oraz księstwo opawskie wraz z częścią karniowskiego, podzielone rzekami Odrą i Ostrawicą[5]. Nowy podział Śląska pomiędzy Prusy i Austrię spowodował, że ziemie diecezji wrocławskiej znalazły się na terytorium dwóch wrogich państw o różnych systemach administracji publicznej oraz nowych powiązaniach o charakterze ekonomicznym i społecznym. Nie wpłynęło to od razu na zmiany w wewnątrz-

Ksawery Śniegoń (1809–1891), „Wiadomości Diecezjalne" [Katowickie], R. 59, 1991, nr 7, poz. 69, s. 244–246 (mapa); Tenże, *Godny naszej pamięci. Biskup Franciszek Ksawery Śniegoń (1809–1891)*, „Gość Niedzielny", R. 68, 1991, nr 25 (23 VI), s. 11; J. Spyra, *Śląsk Cieszyński pod rządami Habsburgów (1653–1848)*, Cieszyn 2001, s. 152; K. Tomecki, *Ks. Franciszek Śniegoń – pierwszy biskup cieszyński – edycja tekstów źródłowych i komentarz*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne", T. 25/26, 1992/1993, s. 317–342.

2 Zob. J. Kiedos, *Tło polityczno-społeczne i religijne na Śląsku Cieszyńskim w okresie życia i działalności ks. R. Tomanka (1879–1941)*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, J. Budniak (red.), Cieszyn 2002, s. 20.

3 A. Machej, *Okoliczności powstania Wikariatu Generalnego w Cieszynie (komunikat)*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim …*, s. 241–242.

4 J. Kopiec, *Świadomość kościelnej łączności Śląska Cieszyńskiego z diecezją wrocławską (komunikat)*, w: tamże, s. 253.

5 P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu*, w: tamże, s. 49–50.

kościelnym podziale terytorialnym[6], ponieważ książę-biskup Filip Ludwik kardynał von Sinzendorf[7] nadal sprawował władzę nad całością powierzonego sobie terytorium, wynoszącego w sumie 48 348,12 km² (w części pruskiej było to 45 256,73 km²). W austriackiej części diecezji – czyli na obszarze zaledwie 3 091,39 km² – biskup wrocławski czynił to za pośrednictwem komisarzy komisariatów biskupich: cieszyńskiego i nyskiego (frywałdowskiego), którym subdelegował kompetencję corocznych wizytacji dziekanów oraz zezwolił na reprezentowanie go wobec podległych mu duchownych i przedstawicieli władzy państwowej[8]. Na straży gwarancji utrzymania kościelnego *status quo* stały postanowienia pokoju berlińskiego z 28 lipca 1742 roku, które stanowiły warunek *sine qua non* wynegocjowanej wówczas ugody, wysunięty przez katolicką Austrię wobec protestanckich Prus[9].

Powstanie Wikariatu Generalnego

W 1748 roku następcą kardynała von Sinzendorfa we Wrocławiu został wybrany Filip Gotthard hrabia Schaffgotsch. W czasie wojny siedmioletniej (1756–1763) został on posądzony przez króla Fryderyka II o sprzyjanie Austrii, pozbawiony przez niego władzy w diecezji i osadzony w klasztorze franciszkańskim w Opolu, z którego w 1766 roku udało mu się zbiec do Jawornika i zamieszkać tam w zamku na Górze Jana (Johannesberg, Janski Vrch)[10]. Władze austriackie zapewniły mu azyl[11]. 22 lipca 1770 roku książę-biskup Schaffgotsch mianował wikariusza generalnego dla austriackiej części diecezji wrocławskiej w osobie ks. Justusa (Justa) Wilhelma hrabiego Prażmy, kanonika kapituły wrocławskiej i dziekana dekanatu frydeckiego. Wspierał go konsystorz w składzie: ks. Bernard Jan Globisz – komisarz i dziekan cieszyński, ks. Józef Solich – dziekan karwiński, ks. Marceli Janke – proboszcz w Dobrej koło Frydka i ks. Antoni Alojzy Löhn - sekretarz[12]. Wikariusz generalny sprawował swoją władzę delegowaną w dekanatach: Widnawa (Vidnava, Weidenau), Złote Góry (Zlaté Hory, Zuckmantel), Góra Jana (Jánský Vrch, Johannesberg – Javorník, Jauernig), Jesionik (Jeseník, Frývaldov, Freiwaldau, Frywałdów) – położonych w części księstwa nyskiego oraz w dekanatach: Bielsko (Bielitz), Cieszyn (Těšín, Teschen), Frydek (Frýdek, Friedeck), Frysztat (Fryštát, Freistatdt), Jabłonków (Jablunkov, Jablunkau), Karwina (Karviná, Karwin), Skoczów (Skotschau) i Strumień (Schwarzwaßer) – znajdujących się na terenie księstwa cieszyńskiego[13].

---

6 G. Wąs, *Śląsk pod panowaniem pruskim*, w: *Historia Śląska*, M. Czapliński (red.), Wrocław 2002, *s.* 215–216.

7 J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich*, Wrocław 2000, s. 97.

8 P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu*, s. 53–54. Dane statystyczne – zob. III. Tabelle. Bergleichende Gesamtübersicht. 1. Größe und Eiwohenerzahl, w: *Handbuch des Bistums Brerslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1912*, Breslau 1912.

9 G. Wąs, *Śląsk pod panowaniem pruskim*, s. 218.

10 Zob. tamże, s. 191, 230. Por. W. Bein, *Schlesien in der habsburgischen Politik*, Sigmaringen 1994, s. 374.

11 J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich…*, s. 99.

12 H. Bogusz, *Dzieje i ustrój Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 146.

13 K. Tomecki, *Ks. Franciszek Śniegoń* …, s. 318.

W 1802 roku na tym obszarze było w sumie 81 parafii (53 w komisariacie cieszyńskim i 28 w komisariacie nyskim), w których pracowało 161 kapłanów (102 w komisariacie cieszyńskim i 59 w komisariacie nyskim). W szkołach w Cieszynie i Strumieniu pracę dydaktyczno-wychowawczą pełniło 14 katechetów, zaś w cieszyńskim szpitalu ojców bonifratrów – 3 braci zakonnych[14].

Władcy austriaccy: Maria Teresa i jej syn Józef II Habsburg dążyli jednak do kościelnego uniezależnienia Śląska Austriackiego i w 1774 roku podjęli wysiłki w celu utworzenia z części biskupstwa ołomunieckiego i komisariatu cieszyńskiego diecezji wrocławskiej, „górnośląskiego" biskupstwa w Opawie. W realizacji tego projektu wspierali oni arcybiskupa ołomunieckiego, hrabiego Antona Theodora von **Colloredo**-Waldsee-Melsa[15], który na początku 1778 roku przedstawił ideę władzom politycznym Księstwa Opawsko-Karniowskiego, w efekcie bez widocznych zmian na mapie kościelnej[16].

W 1795 roku nowym biskupem Wrocławia wybrany został Józef Chrystian Franciszek Ignacy, książę Hohenlohe-Waldenburg-Bartenstein[17]. Zgodził się on na warunki postawione przez cesarza austriackiego Franciszka II Habsburga – złożył przysięgę wierności przez pełnomocnika, na jego rzecz zrzekł się prawa nominacji wikariusza generalnego dla austriackiej części swojej diecezji oraz poparł zabiegi władcy Austrii o przyznanie dla niego godności biskupa sufragana, wyznaczenie członków konsystorza i odpowiedniego uposażenia. Przyjął też ze zrozumieniem dezaprobatę cesarza odnośnie do nominacji ks. Jana hrabiego Lindnera na wikariusza generalnego (mieszkał na stałe we Wrocławiu i był obywatelem Prus) oraz delegowania do Cieszyna wrocławskiego biskupa sufragana Emmanuela von Schimonskiego[18]. To cesarz 26 września 1798 roku powołał na to stanowisko swojego przedstawiciela – komisarza i dziekana cieszyńskiego, ks. Antoniego Alojzego Löhna, człowieka wzbudzającego powszechny szacunek, niezwykle oczytanego i uzdolnionego muzycznie, gorliwego duszpasterza oraz ustanowił Cieszyn siedzibą Wikariatu Generalnego[19]. Po nim funkcję wikariusza generalnego pełnili: ks. Józef Karol Schipp (1806–1836) – z zamiłowania historyk, ks. Paweł Prutek (1836–1842) – proboszcz we Frydku, ks. dr Mateusz Opolski (1843–1850) – jedna z pierwszych i najznamienitszych osób budzących polskość na Śląsku Cieszyńskim[20], ks. Antoni Helm (1850–1872) – proboszcz w Strumieniu, biskup Franciszek Śniegoń (1872–1891), ks. Karol Findiński (1892–1897) – człowiek sprawiedliwy i życzliwy dla Polaków, ks. Karol Hudziec (1897–1902) – duszpasterz i społecznik oraz ks. Jerzy Kolek (1902–1925) cieszący się niekwestionowanym autorytetem[21]. Generalnych wikariuszy, spośród zasłużonych dla państwa i duszpasterstwa komisarzy i dziekanów austriackiej

[14] Por. *Allgemeine Uebersicht des Bisthums Breslau in seinen Geist-und Weltlichen Behorden im Jahr 1802*, Breslau 1802, s. 111–117.

[15] M.M. Buben, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000, s. 51–53.

[16] P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu…*, s. 56.

[17] J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich…*, s. 105.

[18] P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu…*, s. 57.

[19] J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 9–11.

[20] A. Szczygieł, *Ks. dr Mateusz Opolski – jeden z pierwszych i najznamienitszych budzicieli polskości na Śląsku Cieszyńskim*, Bielsko-Biała 1998.

[21] J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 79.

części diecezji wrocławskiej, rekomendowała Śląsko-Morawska Gubernia w Brnie[22]. Każda z tych nominacji podlegała zatwierdzeniu przez biskupa wrocławskiego, któremu 14 listopada 1799 roku w dekrecie nadwornym przypomniano, że „wolą cesarza Franciszka II pozostaje, aby on postarał się bezzwłocznie o godność biskupa pomocniczego diecezji wrocławskiej dla cieszyńskiego wikariusza generalnego"[23].

Wikariusz generalny z nominacją biskupią i jego pomocnicy

W 1879 roku, czyli osiemdziesiąt lat później, duchowni austriackiej części diecezji wrocławskiej zwrócili się w formie petycji do ówczesnego biskupa wrocławskiego, księcia Heinricha II Förstera[24], z prośbą o wstawiennictwo dla wikariusza generalnego w Cieszynie w sprawie udzielenia mu nominacji biskupiej. Cieszyn nie uzyskał jednak tej nobilitacji. Dopiero stało się to za sprawą jego następcy, księcia-biskupa Roberta III Herzoga[25] i życzliwej postawy cesarza Franciszka Józefa I Habsburga[26]. Decyzja o nominacji ks. Franciszka Śniegonia na tytularnego biskupa z Tanes, „ubi Mayses tot edidit signa" – gdzie Mojżesz wszelkich dokonał znaków" i biskupa sufragana diecezji wrocławskiej, zapadła w Rzymie 9 sierpnia 1883 roku podczas konsystorza zwołanego przez papieża Leona XII. Jego konsekracja biskupia z udziałem księcia-biskupa Roberta III Herzoga, biskupa sufragana Hermanna Gleicha oraz biskupa krakowskiego Albina Dunajewskiego, odbyła się 30 września 1883 roku w kościele pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie[27].

Biskup Śniegoń był z pochodzenia mieszkańcem Cieszyna, gdzie urodził się w 1809 roku. W tym mieście ukończył Dawne Gimnazjum Katolickie (ul. Szeroka 13). Studiował filozofię w historyczno-filozoficznym ośrodku w Brnie, teologię na Uniwersytecie Franciszka (*Františkova univerzita*) w Ołomuńcu. Dał się poznać jako człowiek wypełniający swoje obowiązki radośnie i rzetelnie. Od początku posługi kapłańskiej, którą rozpoczął w 1832 roku, wspierał pracę szkół przez zakładanie bibliotek, pomagał starszym i chorym oraz ubogim dzieciom, za co nazywano go „Wielkim Samarytaninem". Posiadał dyplom rzymskiej l'Accademia Dei Quiriti, która w ten sposób zaświadczyła o jego wszechstronnej wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki, literatury i sztuki oraz uznała za bardzo dobre jego władanie językiem łacińskim, polskim i niemieckim. Był on „głosicielem pokoju i zgody" wśród katolików, luteran i Żydów w parafiach w Cieszynie, Ustroniu, Lesznej Górnej, Trzycieżu (Stříteżu), Jabłonkowie, gdzie wypełniał urząd wikariusza proboszcza i dziekana oraz zakładał fundacje wspierające duchowieństwo i wiernych. Zmarł on 3 lipca 1891 roku[28]. Jego następcy nie uzyskali już nigdy godności

[22] J. Budniak, *Cieszyn miastem biskupim*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim…*, s. 17.

[23] J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 8.

[24] J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich…*, s. 115.

[25] Tamże, s. 117.

[26] P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu…*, s. 58.

[27] Zob. „Gwiazdka Cieszyńska", R. 36, 1883, nr 39, s. 389. Por. J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, s. 29.

[28] J. Budniak, *Cieszyn miastem biskupim…*, s. 21–25.

biskupiej. Dlaczego tak się stało? „*Przypadek biskupa Śniegonia" uświadomił kardynałowi Koppowi* – jak zauważył ks. Londzin – *że ustanowienie biskupa sufragana dla Cieszyna zwalniało ordynariusza od przybycia do tej części diecezji wrocławskiej i zrywało »uświęcone więzy pomiędzy oboma«"*[29].

Wikariat Generalny po śmierci biskupa Śniegonia

Od 1891 roku wikariuszom generalnym cieszyńskiego Wikariatu Generalnego – za zgodą księcia-biskupa wrocławskiego Jerzego Koppa[30] – pomagali kanclerze, którymi byli kolejno: ks. Jan Sikora (1891–1897), ks. dr Franciszek Kraus (1898–1900), ks. Jerzy Kolek (1900–1902), ks. dr Andrzej Bielek (1902–1908), ks. Franciszek Kałuża (1908–1921) i ks. Wilhelm Kasperlik (1921–1925)[31]. Zawsze w pierwszą środę miesiąca miały miejsce regularne zebrania radców Wikariatu Generalnego, mianowanych po raz pierwszy w 1892 roku spośród duchowieństwa komisariatów: cieszyńskiego i nyskiego. Po śmierci biskupa Śniegonia, kardynał Kopp dokonał rozdziału kompetencji przysługujących jemu i wikariuszowi generalnemu, ks. Findińskiemu. W zakres kompetencji wikariusza generalnego wchodziły: mianowanie w parafiach wikarych i administratorów oraz świeckiej służby kościelnej; egzaminowanie spowiedników i nadawanie im czasowych uprawnień; wystawianie *litterae testimoniales et commendatitiae*; przydzielanie pomocników rektorom kościołów i chorym proboszczom; nakładanie cenzur i suspendowanie duchownych; aprobowanie książek teologicznych i kościelnych; poświęcanie kościołów, ołtarzy i oratoriów przeznaczonych do służby Bożej; przeprowadzanie wizytacji kościołów, miejsc świętych i klasztorów żeńskich; kontrolowanie rachunków kościelnych, egzekwowanie pobożnych zapisów i testamentów; udzielanie dyspens od zapowiedzi małżeńskich i od przeszkody religii mieszanej; rozstrzyganie spraw małżeńskich na szczeblu pierwszej instancji; zwrócenie się o pomoc do administracji państwowej w razie potrzeby; stosowanie *facultates quiunquennales*, przyznawanych poprzednikom przez księcia-biskupa; przydzielanie mu – w razie potrzeby – jednego lub więcej pomocników. Biskup wrocławski zastrzegł sobie prawo przyjmowania do seminarium duchownego i badania kleryków; tworzenia, łączenia i znoszenia parafii; ustanawiania, dokonywania zmian i obsadzania pustych beneficjów; nominowania komisarzy, dziekanów i archiwistów dekanalnych, egzaminatorów prosynodalnych, radców inspektorów szkolnych; wyrażania zgody na przyjmowanie przez kapłanów urzędów publicznych; przeznaczania kościołów i cmentarzy na inny cel; zatwierdzania sprzedaży dóbr kościelnych, parafialnych i szpitalnych; aprobowania dekretów odnoszących się do osób duchownych, a wydawanych przez wikariusza generalnego; udzielania *dimissoriae* od święceń i udzielania dyspens od zwykłych przeszkód; dokonywania nowego podziału parafii; przyjmowania dziewcząt do stanu zakonnego; zatwierdzania spowiedników do

[29] J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 41; K. Tomecki, *Ks. Franciszek Śniegoń…*, s. 320.

[30] J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich…*, s. 119.

[31] J. Budniak, *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Cieszyn 2002, s. 79.

zgromadzeń żeńskich oraz wydawania pozwoleń dla urzędników i budowniczych na przekroczenie klauzury w klasztorach żeńskich[32].

W 1914 roku księża Wikariatu Generalnego podjęli kolejną – bezskuteczną – próbę uzyskania dla generalnego wikariusza godności biskupa sufragana diecezji wrocławskiej, wysyłając pisma do cesarza Franciszka Józefa I i księcia-biskupa Adolfa Bertrama[33] oraz memoriały do przedstawicieli rządu austro-węgierskiego. Biskup wrocławski przydzielił jednak odpowiednie uposażenie wikariuszowi generalnemu, ks. Jerzemu Kolkowi, aby ten zrzekł się funkcji proboszcza frysztackiego i przeniósł się do Cieszyna. W 1920 roku, po politycznym podziale Śląska Cieszyńskiego między Polskę i Czechosłowację, dokonał się też kościelny rozdział Wikariatu Generalnego w Cieszynie[34]. Rząd czechosłowacki dołożył starań, aby dla części Śląska Cieszyńskiego, wcielonej do Czechosłowacji, został zamianowany oddzielny komisarz i oficjał w osobie ks. Stanisława Weissmanna z parafii św. Jana Nepomucena w Morawce (Morávka) w Beskidzie Śląsko-Morawskim, który później przeniósł się do Karwiny. Odtąd miały istnieć obok siebie dwie oddzielne administracje kościelne: Komisariat cieszyński dla części polskiej z siedzibą w Cieszynie (Teschener Kommissariat polnischen Anteils) – na obszarze z przewagą parafii wiejskich oraz Książęco-Biskupi Komisariat dla Śląska czeskiego w Karwinie (Fürstbischöfliches Kommissariat für Tschechisch-Oberschlesien), nazywany także Komisariatem Wschodnioczeskim – na terenie uprzemysłowionym i zurbanizowanym[35]. W 1920 roku na Śląsku Cieszyńskim po polskiej stronie pozostało 31 parafii i 3 lokalie, 72 księży diecezjalnych, 14 kapłanów zakonnych (jezuitów) i 3 braci zakonnych oraz około 90 tysięcy katolików. Z kolei po stronie czeskiej, na Śląsku Zaolziańskim, było 40 parafii i 4 lokalie, 100 księży diecezjalnych i 3 kapłanów zakonnych (benedyktynów) oraz około 237 tysięcy wiernych[36]. Obok wymienionych Komisariatów biskupich istniał od dawna Komisariat nyski, na którego czele w 1920 roku stał ks. Józef Neugebauer z parafii Trójcy Świętej w Jaworniku (Frywałdowie). Oba komisariaty na terenie państwa czechosłowackiego były zupełnie niezależne od Generalnego Wikariatu w Cieszynie. Władza jurysdykcyjna Generalnego Wikariusza, ks. Jerzego Kolka, została mocno ograniczona co do obszaru i rozciągała się jedynie na część polską Śląska Cieszyńskiego. Komisarzem dla części polskiej zamianowano ks. Jana Sikorę – proboszcza parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie, działacza Macierzy Szkolnej, Dziedzictwa bł. Jana Sarkandra i Związku Śląskich Katolików[37].

Po utworzeniu Administracji Apostolskiej na Górnym Śląsku, poczynania związane z budową struktury hierarchicznej Kościoła na tym terenie skupiały się na utworzeniu jednej diecezji, wspólnej dla Śląska Górnego i Cieszyńskiego. *Projekt granic diece-*

---

32 P. Ryguła, *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu…*, s. 59–62.

33 J. Pater, *Poczet biskupów wrocławskich…*, s. 121.

34 J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 41, 75.

35 Zob. F. Popiołek, *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958, s. 24; J. Londzin, *Z przeszłości kościelnej Śląska Cieszyńskiego*, „Goniec Śląski", R. 4, 1926, nr 1 (3 I), s. 23.

36 *Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1921*, Breslau 1912, passim; 1921, s. 125–132.

37 H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej…*, s. 39–40.

zji, pochodzący z 1922 roku, zakładał utworzenie tzw. „diecezji śląskiej", obejmującej terytorium województwa śląskiego. Nieznaczne modyfikacje co do projektu wysunął administrator apostolski August Hlond SDB. W liście do biskupa podlaskiego Henryka Ignacego Przeździeckiego sugerował, aby nową diecezję nazwać „katowicką", a jej zasięg ograniczyć do tych części diecezji wrocławskiej, które w owym czasie znalazły się w Drugiej Rzeczypospolitej. Z kolei wikariusz generalny ks. Jerzy Kolek czynił starania o przyłączenie Śląska Cieszyńskiego do diecezji krakowskiej lub utworzenie osobnego biskupstwa z austriackiej części diecezji wrocławskiej. Ukoronowaniem wszystkich tych wysiłków – zdaniem ks. Londzina „*spowodowanych również stosunkami politycznymi*"[38] – było ustanowienie odrębnej diecezji katowickiej, zgodnie ze wcześniejszymi postanowieniami zawartymi w konkordacie polskim z 10 lutego 1925 roku[39].

Rozwiązanie Wikariatu Generalnego

Formalnej erekcji diecezji z biskupią siedzibą w Katowicach dokonał 28 października 1925 roku Pius XI bullą cyrkumskrypcyjną „Vixdum Poloniae unitas". Dnia 11 listopada tego roku nuncjusz apostolski w Warszawie, arcybiskup Lorenzo Lauri, poprzez wydanie dekretu „Quam novam dioecesium polonarum", wprowadził w życie postanowienia bulli papieskiej. W skład nowo powstałej diecezji weszły również dekanaty dawnego Wikariatu Generalnego: bielski, cieszyński, skoczowski i strumieński, stanowiące do tej pory część diecezji wrocławskiej w byłych Austro-Węgrzech[40]. Dekret ten uzyskał moc obowiązującą siedem dni po jego wydaniu, to znaczy 18 listopada 1925 roku. Dzień wcześniej do Cieszyna przyjechał nowo mianowany biskup katowicki August Hlond SDB, który następnego dnia przejął rządy nad terytorium polskiego Śląska Cieszyńskiego z pełnią jurysdykcji biskupiej. Na polecenie ordynariusza katowickiego ks. Kolek sprawował jeszcze swój urząd do końca miesiąca. 1 grudnia 1925 roku nastąpiła całkowita likwidacja Wikariatu Generalnego w Cieszynie, a jego archiwalia, podzielone według przynależności państwowej i załadowane do 71 skrzyń, przetransportowano do Archiwum Diecezjalnego w Katowicach (32 skrzynie) i Książęco-Biskupiego Seminarium Duchownego diecezji wrocławskiej w Widnawie (39 skrzyń)[41].

Zakończenie

Działalność wikariusza generalnego diecezji wrocławskiej na Śląsku Cieszyńskim i w części Księstwa Nyskiego, zależnych od Austrii, trwała nieprzerwanie przez 155 lat.

---

38 Tamże, s. 4.

39 H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej…*, s. 54–55; J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie…*, s. 64–76.

40 „Wiadomości Diecezjalne" (Katowickie), R. 1, 1925, nr 1 (1 XII), poz. 1–3, s. 1–5.

41 H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej…*, s. 56–57.

Oficjalnie tylko raz w Cieszynie pojawił się przedstawiciel Stolicy Apostolskiej. Był nim 48-letni ks. Lorenzo Schioppa, urodzony w Neapolu, audytor przy nuncjaturze apostolskiej w Monachium, który między 23 czerwcem a 31 lipcem 1920 roku – na mocy nadanej mu pełnej i zwyczajnej jurysdykcji (*cum plena et ordinaria iuirisdictione*) – zarządzał cieszyńskim terenem plebiscytowym i spotykał się z ks. Jerzym Kolkiem, wikariuszem generalnym cieszyńskiego Wikariatu Generalnego. Jego misja zakończyła się krótko po decyzji Rady Ambasadorów, przyznającej Polsce 1009 km² ziemi cieszyńskiej, co stanowiło 43,8% jej całkowitego obszaru[42]. Z Cieszyna ks. Schioppa wyjechał do Rzymu, gdzie 20 sierpnia 1920 roku przyjął święcenia biskupie. Jako arcybiskup tytularny Giustinianapoli di Mocesso udał się wkrótce do Budapesztu, aby objąć stanowisko nuncjusza apostolskiego na Węgrzech[43].

Pod koniec XX wieku Stolica Apostolska przedstawiła nowy podział kościelny związany również z dawnym terytorium Wikariatu Generalnego w Cieszynie. Dnia 25 marca 1992 roku papież Jan Paweł II ogłosił bullę „Totus Tuus Poloniae populus", w której zreorganizował administracyjnie Kościół w Polsce. Obszar Śląska Cieszyńskiego, od Bielska-Białej do Cieszyna, po wyłączeniu z diecezji katowickiej, znalazł się w granicach diecezji bielsko-żywieckiej[44], o powierzchni około 3000 km², kierowanej przez biskupa Tadeusza Rakoczego[45].

Obszar Wikariatu Generalnego, który w po I wojnie światowej znalazł się w Czechosłowacji, był wciąż w granicach diecezji wrocławskiej, pod zarządem specjalnie do tego powołanej instytucji zwanej „Knížebiskupský komisariát niský a těšínský". Po zajęciu przez Polskę Zaolzia w 1938 roku, na Ziemiach Odzyskanych Śląska Zaolziańskiego (1871 km²) utworzono Administrację Apostolską Śląska Zaolziańskiego[46], podległą biskupowi katowickiemu (dekrety „Excellentiae Tuae" i „Paulo ante festa") i zarządzaną przez wikariusza generalnego, ks. Wilhelma Kasperlika[47], która przetrwała 416 dni[48].

---

42 F. Maroń, *Historia diecezji katowickiej…*, s. 39–40; A. Brożek, *Ziemie śląskie byłego pogranicza prusko-austriackiego w stosunkach polsko-niemiecko-czechosłowackich (1919–1920)*, „*Studia Śląskie*", t. 19, 1971, s. 71–95.

43 *Lorenzo Schioppa*, zob. http://lexikon.katolikus.hu/S/Schioppa.htm/ [dostęp: 9.04.2014].

44 T. Rakoczy, *Diecezja bielsko-żywiecka*, w: *Progrediamur oportet in spe. 20 lecie bulli Jana Pawła II „Totus Tuus Poloniae polpulus". Księga Jubileuszowa dedukowana Jego Ekscelencji Arcybiskupowi Józefowi Kowalczykowi, Metropolicie Gnieźnieńskiemu, Prymasowi Polski, z okazji Złotego Jubileuszu Kapłaństwa*, A. Mazurek (red.), Warszawa 2012, s. 241–249.

45 W skład diecezji bielsko-żywieckiej weszło 8 dekanatów ówczesnej diecezji katowickiej: Bielsko-Biała Centrum, Bielsko-Biała Zachód, Cieszyn, Czechowice-Dziedzice, Istebna, Skoczów, Strumień i Wisła oraz 6 dekanatów z archidiecezji krakowskiej: Andrychów, Biała, Kęty, Oświęcim, Żywiec I oraz Żywiec II. Łaciński tekst zob. *Nova Polonicarum circumscriptionum ecclesiasticarum compositio*, „Acta Apostolicae Sedis", R. 84, 1992, s. 1101–1102. Polski tekst zob. *Bulla „Totus Tuus Poloniae Populus" 25 III 1992. Dekret o ustanowieniu i określeniu granic nowych diecezji i prowincji kościelnych w Polsce oraz przynależności metropolitalnej poszczególnych diecezji*, „Wiadomości Diecezjalne (Katowickie), R. 60, 1992, nr 3, s. 96–107.

46 Chodziło o Śląsk Zaolziański w Republice Czeskiej i Region Czadecczyzny na Słowacji.

47 Archiwum Archidiecezji Katowickiej w Katowicach, Akta personalne ks. Wilhelma Kasperlika, sygn. AP 303.

48 H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej…*, s. 62–68.

W 1947 roku teren ten papież Pius XII wyjął ostatecznie spod władzy biskupów wrocławskich i utworzył Apostolską Administraturę w Czeskim Cieszynie (Apoštolská administratura českotěšínská), nadzorowaną przez księży: Franciszka Onderka (1947–1962) i Antoniego Veselý'ego (1962–1977). Od 31 maja 1978 roku – po opublikowaniu konstytucji apostolskiej papieża Pawła VI „Olomoucensis et aliarum" – obszar czesko-cieszyńskiej Administratury Apostolskiej podporządkowany został archidiecezji ołomunieckiej, zarządzanej wówczas przez biskupa Józefa Vranę. Na mocy bulli papieża Jana Pawła II „Ad christifidelium spirituali" z 30 maja 1996 roku na jej wykrojonym terytorium, o powierzchni 6360 km², została erygowana diecezja ostrawsko-opawska, pod zarządem biskupa Franciszka Wacława Lobkowicza z zakonu norbertanów (premonstratensów)[49]. W ten sposób dzieje Wikariatu Generalnego w Cieszynie nadal stanowią jeden z ważnych epizodów historii diecezji bielsko-żywieckiej w Polsce oraz diecezji ostrawsko-opawskiej w Republice Czeskiej [50].

VICARIATE GENERAL IN TESCHEN – FROM CREATION TO DISSOLUTION

Summary

The history of the Ducal-Episcopal Vicariate-General in Teschen (Cieszyn) lasted incessantly for 155 years. Up till today, it still forms an interesting part of the history of the Catholic Church in Cieszyn Silesia due to the presence of Bishop Franciszek Śniegoń. Cieszyn Silesia, then located away from the main political centres, was a peripheral territory in the Habsburg Monarchy.

The designation of Teschen, in 1770, for a bishop's seat allowed the city to gain prestige and importance, while enabling the local Church to strengthen its position on the area where the Lutheran Church was dominating. On December 1, 1925, with the creation of the Katowice Diocese, the Vicariate-General in Cieszyn ceased to exist. Its structures have survived within the borders of the Czech Republic.

Bishop Śniegoń was a native resident of Teschen. Due to his charitable and educational projects, he was dubbed „The Great Samaritan". He was a preacher of peace and consensus among the Catholics, Lutherans and Jews. His successors were never granted the episcopal dignity. Why was it so? The Bishop of Breslau (Wrocław) realized that a bishop in Teschen caused this part of the Breslau Diocese, politically belonging to Austria, to drift away from his influence.

Keywords: history of the Church in Silesia, Vicariate-General in Teschen (Cieszyn), vicars-general, Bishop Franciszek Śniegoń.

[49] (…) Proto tedy z na í nejvy í moci vyjímáme z arcidiecéze olomoucké děkanáty: Bílovec, Bruntál, Frýdek Místek, Hlučín, Jeseník, Karviná, Krnov, Nový Jičín, Opava, Ostrava a z těchto vyňatých území ustanovujeme a zřizujeme novou diecézi, je se má jmenovat Ostravsko-opavská (…)". Zob. Bulla Jana Pavla II „Ad christifidelium spirituali", http://dieceze.misto.cz/ [dostęp: 29.04.2014].

[50] Zob. *Diecezja ostrawsko-opawska*, http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dostr.html/ [dostęp: 11.04.2014]. Por. *Katalog Diecéze Ostravsko-Opavské*, z. 14, Ostrava 2013.

Bibliografia

Akta personalne biskupa Franciszka Śniegonia; Zemský archiv v Opavě (Archiwum Krajowe w Opawie), Generální Vicariát v Těšině, sygn. 61, 343, 349, 396, 400, 490, 607 i 620.

Akta personalne ks. Wilhelma Kasperlika, sygn. AP 303.

Allgemeine Uebersicht des Bisthums Breslau in seinen Geist-und Weltlichen Behorden im Jahr 1802, Breslau 1802.

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Generalny Wikariat w Cieszynie, sygn. 11–36.

Bein W., *Schlesien in der habsburgischen Politik*, Sigmaringen 1994.

Bogusz H., *Dzieje i ustrój Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, „Nasza Przeszłość", t. 68, 1987, s. 133–166.

Brożek A., *Ziemie śląskie byłego pogranicza prusko-austriackiego w stosunkach polsko-niemiecko-czechosłowackich (1919–1920)*, „*Studia Śląskie*", t. 19, 1971, s. 71–95.

Buben M.M., *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

Budniak J., *Cieszyn miastem biskupim*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia*, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004.

Budniak J., *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Cieszyn 2002.

Bulla Jana Pavla II „Ad christifidelium spirituali", http://dieceze.misto.cz/.

Bulla „Totus Tuus Poloniae Populus" 25 III 1992. Dekret o ustanowieniu i określeniu granic nowych diecezji i prowincji kościelnych w Polsce oraz przynależności metropolitalnej poszczególnych diecezji, „Wiadomości Diecezjalne (Katowickie), R. 60, 1992, nr 3.

Diecezja ostrawsko-opawska, http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dostr.html/.

„Gwiazdka Cieszyńska", R. 36, 1883, nr 39.

Handbuch des Bistums Breslau und seines Delegatur-Bezirks für das Jahr 1921, Breslau 1912, passim; 1921, s. 125–132.

Katalog Diecéze Ostravsko-Opavské, z. 14, Ostrava 2013.

Kiedos J., *Śniegoń Franciszek*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, J. Pater (red.), Katowice 1996, s. 430–431.

Kiedos J., *Tło polityczno-społeczne i religijne na Śląsku Cieszyńskim w okresie życia i działalności ks. R. Tomanka (1879–1941)*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, J. Budniak (red.), Cieszyn 2002.

Kopiec J., *Świadomość kościelnej łączności Śląska Cieszyńskiego z diecezją wrocławską (komunikat)*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia*, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004.

Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004.

Kuś J., *Szkice do dziejów kościelnych Śląska Cieszyńskiego*, Kraków 1983.
Londzin J., *Historia Generalnego Wikariatu w Cieszynie*, Cieszyn 1926.
Lorenzo Schioppa, zob. http://lexikon.katolikus.hu/S/Schioppa.htm/.
Machej A., *Okoliczności powstania Wikariatu Generalnego w Cieszynie (komunikat)*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia*, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004.
Maroń F., *Historia diecezji katowickiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne", t. 44, 1975, s. 38–41.
Mozor K., *Szkolnictwo katolickie w Cieszyńskim Wikariacie Generalnym 1770–1925*, Kraków 2002.
Nawa K., *Kościół na ziemi cieszyńskiej do roku 1950*, Bytom 1997.
Nova Polonicarum circumscriptionum ecclesiasticarum compositio, „Acta Apostolicae Sedis", R. 84, 1992.
Olszar H., *Biskup Franciszek Ksawery Śniegoń (1809–1891)*, „Wiadomości Diecezjalne" [Katowickie], R. 59, 1991, nr 7, poz. 69, s. 244–246 (mapa).
Olszar H., *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Katowice 2000, s. 56–58.
Olszar H., *Godny naszej pamięci. Biskup Franciszek Ksawery Śniegoń (1809–1891)*, „Gość Niedzielny", R. 68, 1991, nr 25 (23 VI), s. 11.
Pater J., *Poczet biskupów wrocławskich*, Wrocław 2000.
Popiołek F., *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958, s. 24; J. Londzin, *Z przeszłości kościelnej Śląska Cieszyńskiego*, „Goniec Śląski", R. 4, 1926, nr 1 (3 I).
Rakoczy T., *Diecezja bielsko-żywiecka*, w: *Progrediamur oportet in spe. 20 lecie bulli Jana Pawła II „Totus Tuus Poloniae polpulus". Księga Jubileuszowa dedukowana Jego Ekscelencji Arcybiskupowi Józefowi Kowalczykowi, Metropolicie Gnieźnieńskiemu, Prymasowi Polski, z okazji Złotego Jubileuszu Kapłaństwa*, A. Mazurek (red.), Warszawa 2012.
Ryguła P., *Uwarunkowania polityczno-prawne Generalnego Wikariatu*, w: *Kształtowanie tożsamości religijnej i kulturowej na Śląsku Cieszyńskim w latach Książęco-Biskupiego Wikariatu Generalnego Księstwa Cieszyńskiego. 120. rocznica sakry biskupiej ks. Franciszka Śniegonia*, J. Budniak i K. Mozor (red.), Cieszyn 2004.
Spyra J., *Śląsk Cieszyński pod rządami Habsburgów (1653–1848)*, Cieszyn 2001.
Szczygieł A., *Ks. dr Mateusz Opolski – jeden z pierwszych i najznamienitszych budzicieli polskości na Śląsku Cieszyńskim*, Bielsko-Biała 1998.
Tomecki K., *Ks. Franciszek Śniegoń – pierwszy biskup cieszyński – edycja tekstów źródłowych i komentarz*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne", T. 25/26, 1992/1993, s. 317–342.
Wąs G., *Śląsk pod panowaniem pruskim*, w: *Historia Śląska*, M. Czapliński (red.), Wrocław 2002.
„Wiadomości Diecezjalne" (Katowickie), R. 1, 1925, nr 1 (1 XII), poz. 1–3.

DZWON SZYCHTOWY I ŚWIĘTO GÓRNICZE Z TARNOWSKICH GÓR KONTEKSTY RELACJI KATOLICKO-EWANGELICKICH W XVI–XIX WIEKU

SEBASTIAN ROSENBAUM

Streszczenie

Artykuł odwołuje się do symbolicznego imaginarium Tarnowskich Gór, które pozostaje w ścisłym związku z konfesyjną historią powstałego w XVI w. miasta, szczególnie z nie zawsze idealną koegzystencją wyznań ewangelickiego i katolickiego. Obecność wątków wyznaniowych w miejskim świecie pozostawała dość słabo uświadomiona. Autor w telegraficznym skrócie przedstawia wkład osób oraz wydarzenia na przestrzeni wieków, które miały wpływ na kształtowanie świadomości wyznaniowej Tarnowski Gór.

Słowa kluczowe: koegzystencja, modlitwa, wojna trzydziestoletnia, Górny Śląsk, parafia ewangelicka, wspólnota, Tarnowskie Góry

Dzwonnica Gwarków i Dni Tarnogórskich Gwarków to dwie wizytówki dawnego Wolnego Miasta Górniczego Tarnowskie Góry. Drewniana dzwonnica, zapewne XIX-wieczna, stanęła na obecnym Pl. Gwarków przy kościele św. św. Piotra i Pawła w lipcu 1955 r., przeniesiona z kopalni Blachówka (Tarnogórskie Zakłady Dolomitowe) w Bobrownikach Śląskich, gdzie jej dzwon wybijał rozpoczęcie i zakończenie pracy[1]. Odtąd stała się jednym z symboli miasta.

Podobnie Dni Tarnogórskich Gwarków. Zainicjowane we wrześniu 1957 r. na fali popaździernikowych przemian politycznych w Polsce, odbywają się do dziś jako najważniejsza w mieście masowa impreza rozrywkowa o historycznym kontekście[2]. I choć geneza popularnych „Gwarków" jest stosunkowo świeża, to przecież odwołują się do tradycji świętowanych od 1784 r. Bergfestów – festynów (świąt) górniczych, obchodzonych w mieście do I wojny światowej. Uroczyste przywoływanie kultury górniczej jako elementu pamięci kulturowej i tożsamości miasta ma więc odległą datę.

Oba te fenomeny odwołujące się do symbolicznego imaginarium Tarnowskich Gór pozostają w ścisłym związku z konfesyjną historią powstałego w XVI w. miasta, szczególnie z nie zawsze idealną koegzystencją wyznań ewangelickiego i katolickiego. Obec-

[1] *Historia Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej*, J. Marciniak (red.), Tarnowskie Góry 2004, s. 280.

[2] Ibidem.

ność wątków wyznaniowych w miejskim świecie wyobrażonym pozostaje przy tym dość słabo uświadomiona. Tym bardziej warto na nią wskazać.

Tarnogórski pisarz i górnik Karl Franz Mainka przywołał w artykule z 1925 r.[3] scenę, gdy żona urzędnika kolejowego, ewangeliczka, która wraz z mężem i rodziną przeprowadziła się z Wrocławia do Tarnowskich Gór, zwróciła uwagę Maince (katolikowi) na pewną tarnogórską anomalię. Otóż w mieście tym na Anioł Pański bił również dzwon w kościele ewangelickim. Faktycznie, z wieży usytuowanego na Rynku, naprzeciw Ratusza, ewangelickiego Kościoła Zbawiciela (Salvator-Kirche), rozlegał się głos dzwonu w rytmie katolickiego dzwonienia na Angelus (Ave) – rankiem, w południe i wieczorem. I choć także Kościoły ewangelickie praktykowały dzwonienie na modlitwę (w krajach niemieckich tzw. Vaterunserläuten, „dzwonienie na Ojcze Nasz"), w Tarnowskich Górach dźwięki z ewangelickiego Kościoła Zbawiciela pokrywały się z biciem w dzwony w nieodległym, niegdyś również ewangelickim, w XVII w. przejętym przez katolików, kościele św.św. Apostołów Piotra i Pawła. Korzeń tego obyczaju nie tkwił jednak w ekumenicznych intencjach włodarzy parafii ewangelickiej, a w górniczym charakterze miasta i w pewnym sporze, toczącym się w XVII i XVIII w. Bicie w dzwony nie miało też związku z porządkiem katolickich nabożeństw, ale z czymś zupełnie odmiennym.

Tarnowskie Góry, powstałe w początkach XVI w. jako osada (a w zasadzie kilka osad, scalonych później w jedno miasto) kopaczy rud ołowiu, srebra i cynku, obdarzone w latach dwudziestych tego stulecia prawami górniczymi i miejskimi, stały się wnet wiodącym ośrodkiem protoprzemysłowym w regionie górnośląskim. Osiedli tu przybysze z głębi Śląska, z Czech, Moraw, głębi Niemiec (głównie z Frankonii) i z sąsiedniej Rzeczypospolitej. Od początku miasto, niemal równolatek Reformacji, było w dominującej mierze miejscowością protestancką. Do tego wyznania należał pierwszy kościół, wzniesiony jako prosta murowana budowla w 1531 r., w miejscu starszej drewnianej kapliczki, katolickiej. Także drugi kościółek, cmentarny Jacobskirche z 1619 r., należał do ewangelików[4].

Paragraf 11 „ordunku gornego" – regulaminu górniczego, nadanego gwarkom (udziałowcom przedsiębiorstw górniczych) w 1528 r. przez księcia Jana II Dobrego i margrabiego Jerzego Hohenzollerna – przewidywał, że godziny zjazdu do kopalni i wyjazdu po skończonej szychcie ma sygnalizować specjalny dzwon. Jego obecność w mieście odnotowano dopiero w 1543 r.; wówczas to niejaki Gregor Habsdorf wyznaczony był do dzwonienia rano i wieczorem, wedle godzin wskazywanych przez „włoski czasomierz". Uszkodzony w 1560 r., dzwon odlał następnie na nowo ludwisarz Hans Fuchs z Wrocławia. Opłaty za dzwonienie dla wyznaczonego sługi wzmiankuje się w aktach jeszcze

[3] K.F. Mainka, *Die Schichtglocke von Tarnowitz*, „Aus dem Beuthener Lande", nr 15 z 15 IV 1925, s. 63–64; zob. też K.F. Mainka, *Die Einführung des Ave-Läutens im Beuthener Lande*, „Aus dem Beuthener Lande", 1925, nr 50, s. 203–204.

[4] F. Bojanowski, *Historia parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach / Die Geschichte der evangelischen Pfarrgemeinde Tarnowitz*, tłum. S. Rosenbaum, Tarnowskie Góry 2016, s. 13–15, 21.

w 1755 r.[5] Niemniej ten skromny zapewne dzwonek nie wystarczał do sygnalizowania szycht dla coraz bardziej rozwijających się (także terytorialnie) rewirów górniczych w rejonie Tarnowskich Gór. Trzeba było znaleźć donioślejszy i silniejszy dzwon.

W latach 1560–1563 wzniesiono przy wspomnianym ewangelickim kościele mierzącą 57 m wieżę, a na niej w 1563 r. umieszczono dzwon, odlany przez konwisarza Jana z Uničova z Moraw. Czesko-łaciński napis głosił: „verbum dominy manet yn eternum slowo panie zvstava na wieky tento zwon / jest vdielian a slyt ke cty a chwale a kzwolani slowa bozyho leta panie 1560 / MISTR JAN KONWARZ / A ZWONARZ Z VNICOWA"[6]. Kolejny dzwon umieszczono na wieży w 1571 r. z fundacji burmistrza Sebastiana Weidnera, zmarłego rok wcześniej; realizacją jego woli zajęła się burmistrzowa, Jadwiga Szmalcówna. Informował o tym napis łaciński[7]. Ponadto w 1586 r. osadzono na wieży zegar oraz dzwonek wybijający godziny w wieżyczce na dachu, a w 1724 r. doszedł jeszcze dzwonek mniejszy, wybijający kwadranse[8]. Do tego zanim zegar z kurantami się pojawił, czas mieszkańcom miał wyznaczać trębacz – hejnalista[9]. Sporo więc dźwięków w przestrzeni publicznej wskazywało mieszkańcom upływający czas, jednak dominującą rolę odgrywały główne dzwony (te z 1563 i 1571 r.) i to one, obdarzone najsilniejszym, najdonioślejszym dźwiękiem wydzwaniały godziny szychty dla pobliskich rewirów górniczych, rozciągających się wszak w promieniu kilku kilometrów od centrum wyznaczanego przez kościół farny[10]. „Tuż po poświęceniu, dzwon z kościoła stał się znakiem rozpoczęcia szychty, przerwy południowej i zakończenia szychty dla licznych szybów i hut. (…) Przez prawie 90 lat wzywał górników rankiem do ciężkiej pracy, a po godzinie piątej po południu zwiastował fajrant, odpoczynek na łonie rodziny", pisał Mainka[11]. W aktach miejskich (względnie górniczych) określono go mianem „dzwonka szychtowego" (Schichtglöcklein) po raz pierwszy dopiero w 1654 r., jednak bezwzględnie pełnił swoją „gospodarczą" funkcję regulatora czasu pracy już prawie sto lat wcześniej[12].

Wskutek katolicyzacji miasta, rozpoczętej w dobie wojny trzydziestoletniej, od 1634 r. kościół główny, a od 1653 r. także cmentarny, znalazły się w rękach katolików. Kościół

---

5 E.L. Abt, *Geschichte des Bley- und Silber-Bergbaues um Tarnowitz und Beuthen in Oberschlesien von 1528 an, bis zum Verfall und bis zum Wiederaufnahme in 1784*, [mps, b.m.d.w., ok. 1930], s. 123. Zob. także E.L. Abt, *Memoriał w sprawie kopalnictwa rud ołowiu i srebra na Górnym Śląsku*, tłum. S. Majewski, Katowice 1957, s. 108.

6 M. Panuś, *Matka ewangelickich zborów. Parafia ewangelicka w Tarnowskich Górach w latach 1742–1945*, Tarnowskie Góry 2017, s. 25

7 J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927, s. 45.

8 K.F. Mainka uważa, że sygnaturka zegara doszła dopiero w 1724 r. J. Nowak, *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927zob. K.F. Mainka, *Das Bergglöcklein von Tarnowitz*, „Heimatbuch für das oberschlesische Industriegebiet" 1939, Gleiwitz 1939, s. 46.

9 Ibidem, s. 44–46; K. Gwóźdź, *Sytuacja religijna*, w: *Historia Tarnowskich Gór*, J. Drabina (red.), Tarnowskie Góry 2000, s. 117.

10 K.F. Mainka, *Das Bergglöcklein*…, s. 46.

11 K.F. Mainka, *Die Schichtglocke*…, s. 63.

12 R. Slotta, *Das Carnall-Service als Dokument des Oberschlesischen Metallerzbergbaus*, Bochum 1985, s. 82–83.

farny konsekrowano w 1670 r. pod wezwaniem św. św. Apostołów Piotra i Pawła, podczas gdy cmentarny kościółek Jakubowy uzyskał wezwanie św. Anny[13].

Wokół dzwonu szychtowego rozgorzał wówczas nieoczekiwany spór. Katolicki proboszcz ks. Jan Maciejczyk zabronił w 1654 r. radzie miejskiej, wciąż jeszcze zdominowanej przez ewangelików, używania dzwonu z wieży kościelnej w zwyczajowych godzinach (piąta rano, dwunasta w południe, piąta po południu) w funkcji „szychtowej". Był to element wojny podjazdowej, toczonej wówczas w mieście między katolickim liderem, którym był ks. Maciejczyk, a protestancką większością mieszczan. Maciejczyk spierał się z radą miejską o wysokość swych dochodów, rada domagała się drugiego niemieckiego duszpasterza. W mieście dochodziło do zamieszek, napaści na proboszcza, który z kolei w kazaniach nie oszczędzał tarnogórzan. Skargi płynęły zarówno do biskupa krakowskiego, jak i władz śląskich we Wrocławiu. Kością niezgody była też tzw. księża rola – cztery łany przed Bramą Krakowską, do których prawa rościł sobie proboszcz. Władze miejskie zresztą zdecydowały się na zwrot tych gruntów[14]. Autorzy katoliccy powiadali o ks. Maciejczyku, że był „uczonym i energicznym człowiekiem" i że domagał się jedynie swoich praw: „obstawał za pełnem wypłacaniem mu dziesięcin, których mu rada miejska i gwarectwa ponownie odmówiły"[15]. Z kolei ewangelicki autor, ks. Fedor Bojanowski pisał o nim, że proboszcz Maciejczyk „podjął zupełnie niestosowne i samowolne decyzje o podwyższeniu swoich dochodów, odsunął ewangelickich rodziców chrzestnych od udziału w chrzcie, odmówił dzwonienia podczas pogrzebów ewangelików, podniósł także opłaty akcydensowe"[16]. Dwie konfesje, dwa różne spojrzenia na historyczną postać.

Co stało się tymczasem z dzwonkiem szychtowym? Otóż po odmowie „świeckiego" wykorzystania instrumentu z wieży kościelnej (a więc dzwonienia o piątej rano i o piątej po południu, w południe na Anioł Pański dzwoniono tak czy inaczej), rada miejska podjęła decyzję o nabyciu własnego dzwonka. Stało się to w 1656 r., a nowy dzwon szychtowy umieszczono na ratuszu i odtąd przez niespełna stulecie wybijał trzy razy na dzień początek, przerwę i koniec dniówki. Na dzwonie znalazł się łaciński napis: „Campana pro curia Tarnomont erecta anno MDCLVI" (Dzwon dla rady tarnogórskiej wykonany w roku 1656). Zapewne niedługo po tym, gdy powstał kościół ewangelicki (po 1742 r.) dzwon zdemontowano i przeniesiono do kościółka cmentarnego św. Anny, gdzie po raz pierwszy odnotowany został w roku 1750[17].

Funkcja sygnalizowania szychty zresztą w tym czasie na dobrą sprawę zanikła, bowiem górnictwo tarnogórskie niemal zupełnie wygasło i tylko nieliczni podejmowali się eksploatacji rud ołowiu i innych metali nieżelaznych. Niezależnie więc od decyzji proboszcza Maciejczyka „funkcja dzwonu szychtowego przekształciła się jedynie w funkcję dzwonu kościelnego, skoro wygasło górnictwo", pisał Mainka[18]. Także dzwon z ratusza

[13] K. Gwóźdź, *Sytuacja religijna…*, s. 121.
[14] J. Nowak, *Kronika miasta…*, s. 69–70; K. Gwóźdź, *Sytuacja…*, s. 118.
[15] J. Nowak, *Kronika miasta…*, s. 69–70.
[16] F. Bojanowski, *Historia parafii…*, s. 25.
[17] J. Nowak, *Kronika miasta…*, s. 70.
[18] K.F. Mainka, *Die Schichtglocke…*, s. 64.

bił w zasadzie już tylko symbolicznie. Do zupełnego zamarcia kopalnictwa doszło wedle jednych autorów w roku 1756, wedle innych w 1769 r. i aż do lat osiemdziesiątych tego stulecia górnictwo w rejonie miasta nie istniało[19]. Siłą rzeczy i dzwon ratuszowy stracił swoją praktyczną funkcję; nie dziwi więc, że magistrat zdemontował go i przekazał kościołowi cmentarnemu.

Na ten okres, połowę XVIII w., przypada odrodzenie parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach, w związku z wojnami śląskimi. Już 25 grudnia 1742 r., a więc w momencie, gdy przynależność państwowa Górnego Śląska bynajmniej nie była jeszcze rozstrzygnięta, w jednym z prywatnych domów tarnogórskich odbyło się pierwsze publiczne nabożeństwo ewangelickie od dziesiątków lat. Jego odprawienie poprzedzone zostało formalną zgodą króla pruskiego, Fryderyka II, datowaną na 8 grudnia tegoż roku. Nabożeństwo odprawił znany z Cieszyna ks. Samuel Ludwig Sassadius. Budynek wyznaczony na dom modlitwy spłonął jednak podczas wielkiego pożaru w 1746 r. Wówczas kupiec Fryschtatzki podarował młodej parafii dwa domy na Rynku, celem przebudowania ich na kościół; póki co roboczo je zaadaptowano i wstawiono organy. W 1757 r. formalnie wydzielono parafię ewangelicką z katolickiej – ks. Sassadius zaczął prowadzić własne księgi metrykalne[20].

W 1780 r. młoda parafia uzyskała własny cmentarz, w tym roku również wzniesiono na bazie wspomnianych dwóch domów na Rynku kościół. Dwa lata później na jego wieży zawisły za zgodą króla trzy dzwony, odlane przez królewskiego ludwisarza z Wrocławia, Johanna Georga Krügera. Opatrzono je licznymi inskrypcjami. Największy z nich, sześciotonowy, nosił napis „Gdy przed Twój tron, Panie, płyną dźwięki tego dzwonu, / przyjmij łaskawie modlitwy ludu" oraz „Podwójna, choć jednaka jest moja rola: / dzwonić na pogrzeb / zaś słuchających / doń przygotować". Średni dzwon, czterotonowy, otrzymał napis: „Wołam: przystępuj ludu do swojego Boga / przychodź ze szczerą modlitwą na ustach". Wreszcie najmniejszy, dwutonowy, głosił: „Nabożeństwo skończone. / Wołam do waszych sumień: / coście tu usłyszeli / czyńcie z powagą i pilnie"[21].

W tym czasie władze pruskie wznowiły górnictwo rud ołowiu w rejonie miasta. W 1784 r. powstała kopalnia Friedrichsgrube, a niedługo potem przerabiająca jej urobek huta Friedrichshütte. 16 lipca 1784 r. w obecności inicjatora tej nowej fazy górnictwa górnośląskiego, hr. Friedricha Wilhelma von Redena, w latach 1779–1802 kierującego Wyższym Urzędem Górniczym z Wrocławia, z szybu Rudolfine wydobyto pierwszą bryłę błyszczu ołowiu, rozpoczynając nową erę uprzemysłowienia Górnego Śląska[22]. Nastąpiła gruntowna zmiana dotychczasowej sytuacji ekonomicznej miasta, a zarazem regionu, bo przecież opisane wydarzenia miały rezonans nie tylko lokalny, nawet nie wyłącznie regionalny. W mieście podniesiono wówczas na nowo potrzebę dzwonienia na szychty. Kopalnia znajdowała się kilka kilometrów od centrum miasta, jej pracownicy pochodzili z różnych stron. Umieszczenie dzwonu szychtowego w śródmieściu mo-

[19] H. Koch, *Festschrift zur Feier des 100jährigen Bestehens der Friedrichsgrube und Friedrichshütte bei Tarnowitz*, Berlin 1884, s. 21; E.L. Abt, *Geschichte…*, s. 27.

[20] M. Panuś, *Matka górnośląskich…*, s. 83–84; F. Bojanowski, *Historia parafii…*, s. 32–35.

[21] F. Bojanowski, *Historia parafii…*, s. 38.

[22] Zob. np. R. Slotta, *Das Carnall-Service…*, s. 163 i nast., 308 i nast.

gło więc być rozwiązaniem wątpliwym, niemniej dążono do tego, wiązano z dzwonieniem górniczym w kościołach najwyraźniej jakiś sens symboliczny. W nowej sytuacji okazało się jednak, że na nowo pojawiła się kontrowersja sprzed ponad stulecia: kto ma dzwonić? Wedle ks. Fedora Bojanowskiego, XIX-wiecznego kronikarza parafii, reskrypt królewski z 8 grudnia 1784 r. przesądził, że „rankiem i wieczorem o 5.00 godzinie, w soboty zaś o 3.00 po południu dźwięk małego dzwonu zapowiada początek i koniec szychty”[23] – małego dzwonu z kościoła ewangelickiego. Nie jest jednak jasne, czy było tak stale, skoro Mainka pisał: „Gdy hrabia Reden na nowo uruchomił kopalnictwo rud ołowiu, wybuchł nieprzyjemny spór między mieszczanami, mianowicie o to, wedle którego dzwonu ma kierować się świat górniczy w ustanowieniu szycht. Spór doszedł aż do króla i ten rozstrzygnął: „Jako że mieszczanie są obydwu konfessyj, tedy niechaj im dzwonią dzwony obydwu kościołów!”[24] Nawet jeśli Mainka, jak to miewał w zwyczaju, posiłkował się fantazją, być może istotnie później także dzwon kościoła katolickiego włączył się w sygnalizowanie szycht. Trzeba też pamiętać, że działały również dzwonki przyzakładowe o identycznej funkcji. Na początku XIX w. specjalną dzwonnicę ustawiono przy szybie Rudolfine kopalni Friedrichsgrube, krótko później trafiła ona w rejon płuczki tejże kopalni[25]. Również inne zakłady dysponowały swoimi dzwonami, jak wspomniany na początku dolomitołom w Blechówce.

Ściśle z konfesyjnym wymiarem dzwonienia szychtowego powiązana jest kwestia uroczystości górniczej w mieście. Przytoczmy kilka podstawowych faktów.

Otóż wydobycie pierwszej bryły błyszczu ołowiu na szybie Rudolfine kopalni Friedrichsgrube uczczone zostało dziękczynnymi nabożeństwami w kościołach ewangelickim i katolickim Tarnowskich Gór[26]. Jak pisał kronikarz dziejów kopalni Friedrichsgrube i jej długoletni dyrektor, Hugo Koch (brat Roberta): „Radość i zadowolenie hr. Redena spotkało się z silnym oddźwiękiem wśród jego urzędników i robotników, a nie mniej wśród ogółu mieszkańców starego miasta górniczego Tarnowskie Góry, dla którego otwarło się zamknięte od dawna naturalne źródło mieszczańskich dochodów. Ze spontanicznego uczucia zadowolenia zrodziła się wewnętrzna potrzeba, by podziękować najwyższemu za łaskę, gromadząc się na wspólnym nabożeństwie”[27]. Ówczesny proboszcz ewangelicki, ks. Johann Wilhelm Pohle, „dziękował dobremu Bogu w poruszającej mowie wygłoszonej z tej okazji podczas nabożeństwa dziękczynnego”, pisał w 1892 r. kronikarz parafii ks. Bojanowski. W kolejnym roku, 1785, opublikował ją drukiem w wydawnictwie Christiana Sigismunda Spenera w Berlinie pod barokowym tytułem „Uczucia przyjaciela dobrej sprawy, z okazji ponownego uruchomienia górnictwa i odkrycia złóż kruszcu ołowiu i srebra na Górnym Śląsku, w okolicy Tarnowskich Gór,

[23] F. Bojanowski, *Historia parafii…*, s. 40.
[24] K.F. Mainka, *Die Schichtglocke…*, s. 64.
[25] M.H. Lysik, *Dzwonka Głos*, w: www.tg.net.pl/historia/artykuly/dzwonka-glos/ [dostęp: 10.10.2018 r.].
[26] P. Franzke, *Zur Geschichte des Bergfestes*, „Der Oberschlesier“ 1935, H. 7, s. 390.
[27] H. Koch, *Festschrift zur Feier…*, s. 32.

przedstawione uroczyście zgromadzonej gminie w kościele ewangelickim w mieście górniczym Tarnowskie Góry przez jej nauczyciela, JWP, sługę Słowa Bożego”[28].

Pohle[29], drugi proboszcz odnowionej parafii ewangelickiej, był postacią ciekawą, acz z perspektywy dzisiejszych badaczy dość enigmatyczną. Na zachowanym do dziś portrecie odnotowano podstawowe dane: urodzony 24 lipca 1725 r. w „Bernstadt”, a więc zapewne w dolnośląskim Bierutowie, zmarł w Tarnowskich Górach 3 maja 1801 r., po przepracowaniu 43 lat na czele parafii. Miał pod sobą dużą wspólnotę, obejmującą dziesiątki miejscowości Górnego Śląska, z których część z czasem doczekała się własnych parafii – stąd parafię tarnogórską nazywano czasem „matką górnośląskich zborów”. Pohle był także kapelanem wojskowym dla huzarów stacjonujących w Bytomiu i Tarnowskich Górach, okazjonalnie posługiwał wśród ewangelików w Krakowie. Gdy w 1791 r. Tarnowskie Góry odwiedził pedagog i pisarz wrocławski Johann Gottlieb Schummel, notował o Pohlem: „doskonale włada językiem polskim, od trzydziestu lat znajomy jest mu nie tylko górnośląski, ale i polski charakter narodowy. Jest człowiekiem jak mało kto predestynowanym do tego, by powiedzieć nam więcej o Górnym Śląsku niż niektórzy z tych, co prawią patetyczne komunały, nie troszcząc się o fakty”[30]. Schummel odnosił się do gorącej wówczas dyskusji o Górnym Śląsku, toczonej głównie na łamach prasy, m.in. wrocławskiego pisma oświeceniowego – „Schlesische Provinzialblätter”. Górnoślązaków poddano tam miażdżącej krytyce jako lud nieledwie barbarzyński. W dysputę włączył się ks. Pohle z pismem o znamiennym tytule: „Górnoślązak broniony przed swoimi oponentami”, wydanej w 1791 r. u Korna we Wrocławiu[31].

Zainicjowane przez Pohlego nabożeństwo dziękczynne latem 1785 r. spotkało się z dużym rezonansem mieszkańców, górników i władz. „Pobożne nabożeństwo wywarło tak wielkie wrażenie na załodze kopalni oraz na parafianach, że uchwalono, by corocznie je powtarzać w obydwu kościołach. Uroczystość tę usankcjonował reskrypt z 29 maja [1786 r.]; obchodzono ją początkowo 16 lipca, w rocznicę dnia wydobycia pierwszego kawałka rudy, a w późniejszych latach w niedzielę po 16 lipca”[32]. Tyle ks. Bojanowski w swej kronice parafii Zbawiciela. Jak widać, uroczystość, określana odtąd mianem Bergfest, święto górnicze, uzyskała oficjalną sankcję, stając się zarazem wydarzeniem ponadkonfesyjnym, obchodzonym zarówno przez katolików, jak i ewangelików, o mocno religijnym wymiarze. Cytowany już Koch odnotował, że „w czasie, gdy istniał jeszcze dawny urząd górniczy (w Tarnowskich Górach)[33] uroczystość upamiętniająca nabrała charakteru festynu górniczego z nabożeństwami w obydwu chrześcijańskich kościołach miasta. W festynie uczestniczyły w całości załogi kopalni Friedrichsgrube i huty Frie-

[28] *Die Empfindungen des Freundes der guten Sache bey dem in Oberschlesien in der Tarnowitzer Gegend wiedereröfneten Grubenbau und wiedergefundenen Bley- und Silber-Erzt; der feyerlich versammelten Gemeinde in der Evangelischen Kirche der Bergstadt Tarnowitz vorgetragen von ihrem Lehrer J.W.P., Diener des Wortes Gottes*, Berlin 1785.

[29] Zob. K. Gwóźdź, *Pohle, Johann Wilhelm*, w: *Słownik biograficzny regionu tarnogórskiego*, t. 1, M. Wroński (red.), Tarnowskie Góry 2004, s. 120.

[30] J.G. Schummel, *Schummels Reise durch Schlesien im Julius und August 1791*, Breslau 1792, s. 82–83.

[31] *Der Oberschlesier vertheidiget gegen seine Widersacher*, Breslau 1791.

[32] F. Bojanowski, *Historia parafii…*, s. 39–40.

[33] Do 1861 r.

drichshütte, zaś załogi pozostałych zakładów górnośląskiego rewiru górniczego reprezentowane były przez przedstawicieli, z urzędnikami urzędu górniczego i urzędnikami górniczymi na czele”[34]. Gdy w 1861 r. tarnogórski urząd górniczy został zlikwidowany, w festynie uczestniczyły już tylko załogi wspomnianych dwóch tarnogórskich zakładów – kopalni i huty. Natomiast poszczególne zakłady górnośląskie organizowały odtąd własne festyny górnicze. Schyłek tarnogórskiego Bergfestu nastąpił w okresie I wojny światowej[35].

Jak wyglądał taki Bergfest? Jego opis znaleźć można np. w artykułach wspomnianego Karla Franza Mainki. Przytoczmy dłuższy fragment tekstu pochodzącego z 1927 r., zwracając uwagę na wątki religijne, towarzyszące obchodom. Opisywany przebieg uroczystości miał miejsce w latach osiemdziesiątych XIX w., tj. w latach młodości Mainki.

„*Jest godzina 9, przy Bramie Lublinieckiej.*

Tam spotykają się hutnicy z huty Friedrichshütte w galowych strojach: białe lniane spodnie, czarna kurtka mundurowa ze złotymi guzami, na głowie piróg, dwurożny kapelusz, a na nim pióropusz, który jednak, inaczej niż u górników, nie opada, ale sztywno sterczy. I oni mają swoją orkiestrę. Co więcej, cieszy się ona lepszą sławą, niż górnicza z Friedrichsgrube. Dyryguje nią kapelmistrz Winckler, muzyk znany powszechnie ze swych umiejętności.

Zaś przy Bramie Bytomskiej stoją górnicy, czekając na rozkaz wmarszu do miasta.

Punktualnie o 9.30 obydwa pochody ruszają, przy grzmocie marszowej muzyki, idąc ulicami w stronę Rynku. Tu zatrzymują się przed budynkiem inspekcji górniczej. Stąd chorążowie wynoszą starodawne sztandary kopalni i przy dźwiękach marsza prezentacyjnego stają z nimi w szeregu. Obydwa sztandary wykonane są ze srebrem lśniącego jedwabiu, ze znanym fryderycjańskim (frunącym) orłem, który zdobi także kapelusze hutników. Jeden sztandar pochodzi od hrabiego Redena, z roku 1785, drugi upamiętnia otwarcie Sztolni Boże Wspomóż (Gotthelf-Stollen) w 1806 roku.

Teraz bractwo rusza ku kościołowi katolickiemu, dokąd katoliccy górnicy i hutnicy wkraczają przy dźwiękach marsza. Gdy już ostatni z pochodu znika w portalu świątyni, wówczas kapele stają na przedzie pochodu i cały pochód rusza na Rynek, do kościoła ewangelickiego, gdzie inni uczestnicy parady będą brać udział w uroczystym nabożeństwie. W obydwu kościołach odbywają się nabożeństwa, podczas których dziękuje się za błogosławieństwa w pracy górniczej Wiecznemu Panu Górniczemu, wedle starego i pięknego zwyczaju naszych przodków.

Po zakończonym nabożeństwie najpierw ewangeliccy górnicy przychodzą po swoich katolickich kamratów i razem, spod świątyni katolickiej, ruszają do Rynku, pod budynek inspekcji górniczej. Tu kierownik kopalni Friedrichsgrube wygłasza dobitną

[34] H. Koch, *Festschrift zur Feier…*, s. 32.
[35] Ibidem; P. Franzke, *Zur Geschichte…*, s. 391.

przemowę do swojej wiernej załogi, do hutników i potężnym głosem odczytuje nazwiska nagrodzonych i awansowanych, bo zwyczajowo corocznie ma to miejsce właśnie z okazji święta górniczego.

Święto kończy się. Górnicy odchodzą marszowym krokiem przy dźwiękach kapeli ulicą Krakauerstraße z miasta, hutnicy opuszczają miasto ulicą Lublinitzerstraße (Lubliniecką).

Po święcie górniczym, zorganizowanym z wielką pompą w jubileuszową niedzielę, następuje, w jeden z dni tygodnia, festyn piwny, Freibierfest, dla hutników w Strzybnicy w parku huty Friedrichshütte, dla górników w położonym w Bobrownikach parku Friedrichsgrube"[36].

Inny pisarz tarnogórski, Max Niedurny, pisał podobnie w tym samym 1927 roku:

„*Pochód przechodzi koło inspekcji górniczej, przed którą ustawili się wyżsi urzędnicy zakładowi. Tu załoga dzieli się, aby ruszyć do kościołów. Uczestników pochodu witają w świątyniach grzmiące dźwięki organów. Nabożeństwo jest podziękowaniem temu, który jest i pozostanie Panem Kopalń, którego błogosławieństwo sprawia, że powstały kruszce, aby wydobył je górnik ku pożytkowi ludzkości. I wszyscy pochylają głowy i padają na kolana, wspominając tych, którym śmierć przedwcześnie wytrąciła z rąk narzędzia*"[37].

Charakterystyczne jest owo odprowadzanie do kościoła i odbieranie zeń katolickich górników przez ich protestanckich kolegów. Bergfest był świętem braci górniczej i ta wspólnota zawodu niejako wymuszała zgodne współżycie górników obydwu wyznań. Chociaż festyn był wydarzeniem ludycznym, okazją do tańców i wypitki, uderzający był silnie religijny wymiar uroczystości. Ks. Bojanowski pisał, że „z okazji święta w kościele ewangelickim śpiewane są ułożone specjalnie na tę okoliczność pieśni"[38]. Pastor zwracał uwagę na fakt, że pieśni owe osobom postronnym jawiły się jako obce i dziwne, łączyły bowiem przeżycie religijne z doświadczeniem kopalni, jej osobliwej, mrocznej atmosfery, kierującej myśli przebywających na dole ku sprawom ostatecznym. Świadczyła o tym jedna z owych „ułożonych specjalnie na tę okoliczność pieśni", której fragment Bojanowski przytoczył:

„*Ledwo odkryte dary,*
Dobywacie kilofem i młotem.
Śpiesznie albo powoli zmęczone
Ku cechowni niosą was stopy.
A w umyśle głęboko tkwi myśl:
Jeno z Bogiem zaczynać,

[36] K.F. Mainka, *Ein Bergfest in Tarnowitz vor 50 Jahren*, „Der oberschlesische Kurier", nr 151 z 6 VII 1927 r.

[37] M. Niedurny, *Bergfest. Aus Oberschlesiens guter alter Zeit*, „Tarnowitzer Kreis- und Stadtblatt", nr 1 z 1 I 1927 r.

[38] F. Bojanowski, *Historia parafii*…, s. 40.

Jemu tylko wiernym być,
Powstając i upadając,
Na Niego jeno kierować wzrok,
I tylko tam, gdzie wskaże,
Pracy kierować tok"[39].

„Głęboko religijny sens" (Paul Franzke) miały także inne okazjonalne uroczystości górnicze, organizowane na kopalni Friedrichsgrube, np. w 1806 r. z okazji uruchomienia sztolni Boże Dopomóż (Gotthelf-Stollen). To tak zwane „święto przebicia się" (Durchschlagfest) rozpoczęło się rankiem 3 października nabożeństwem. O godzinie 6.00 rozległo się bicie we wszystkie dzwony kościelne, jednocześnie szybem Bergrost uczestnicy święta – w tym sam hr. Reden czy dyrektor deputacji górniczej (późniejszego urzędu górniczego), August von Boscamp-Lasopolski – zjechali na dół, przy dźwiękach chorału „Nun danket alle Gott" („Dziękujcie wszyscy Bogu"). Następnie delegacja udała się do wylotu sztolni, gdzie czekali już mieszczanie, a chór odśpiewał pieśń „Bis hierher hat uns Gott gebracht", zaś żona hrabiego Redena, przekazała przedstawicielom spółki brackiej kopalni Friedrichsgrube na ręce Boscampa własnoręcznie wyszytą chorągiew. Reden zakończył swoje przemówienie słowami: „Niechaj Bóg błogosławi górnictwo i nasze szlachetne wysiłki! Szczęść Boże!"[40].

Opisywane tu wydarzenia łączą cząstkę industrialnej historii Górnego Śląska z elementami religijnych dziejów tego regionu. Te dwa wymiary przeplatają się, stanowią uzupełniające się komponenty historii społecznej, warunkują się wzajemnie i wpływają na siebie. Opowieść o narodzinach górnośląskiego przemysłu trudno oddzielić od historii duchowej i od dziejów niełatwych interakcji, występujących między różnymi odłamami chrześcijaństwa.

SEWING BELL AND THE MINING FEAST FROM TARNOWSKIE MOUNTAINS CONTEXTS OF THE CATHOLIC-EVANGELICAL RELATIONS IN THE 16TH - THE 19TH CENTURY

Summary
The article refers to the symbolic imaginary of Tarnowskie Góry, which is closely related to the confessional history of the city established in the 16th century, especially with the not always ideal coexistence of Evangelical and Catholic denominations. The presence of religious threads in the urban world remained quite poorly aware. The author briefly presents the contribution of people and events over the centuries that influenced the formation of the religious consciousness of Tarnowski Gór.

Keywords: coexistence, prayer, Thirty Years' War, Upper Silesia, Evangelical parish, community, Tarnowskie Góry

[39] Ibidem.
[40] P. Franzke, *Zur Geschichte…*, s. 391–392.

Bibliografia

Abt E.L., *Geschichte des Bley- und Silber-Bergbaues um Tarnowitz und Beuthen in Oberschlesien von 1528 an, bis zum Verfall und bis zum Wiederaufnahme in 1784*, [mps, b.m.d.w., ok. 1930].

Abt E.L., *Memoriał w sprawie kopalnictwa rud ołowiu i srebra na Górnym Śląsku*, tłum. S. Majewski, Katowice 1957.

Bojanowski F., *Historia parafii ewangelickiej w Tarnowskich Górach / Die Geschichte der evangelischen Pfarrgemeinde Tarnowitz*, tłum. S. Rosenbaum, Tarnowskie Góry 2016.

Die Empfindungen des Freundes der guten Sache bey dem in Oberschlesien in der Tarnowitzer Gegend wiedereröfneten Grubenbau und wiedergefundenen Bley- und Silber-Erzt; der feyerlich versammelten Gemeinde in der Evangelischen Kirche der Bergstadt Tarnowitz vorgetragen von ihrem Lehrer J.W.P., Diener des Wortes Gottes, Berlin 1785.

Franzke P., *Zur Geschichte des Bergfestes*, „Der Oberschlesier" 1935, H. 7.

Gwóźdź K., *Pohle, Johann Wilhelm*, w: *Słownik biograficzny regionu tarnogórskiego*, t. 1, M. Wroński (red.), Tarnowskie Góry 2004.

Gwóźdź K., *Sytuacja religijna*, w: *Historia Tarnowskich Gór*, J. Drabina (red.), Tarnowskie Góry 2000.

Historia Stowarzyszenia Miłośników Ziemi Tarnogórskiej, J. Marciniak (red.), Tarnowskie Góry 2004.

Koch H., *Festschrift zur Feier des 100jährigen Bestehens der Friedrichsgrube und Friedrichshütte bei Tarnowitz*, Berlin 1884.

Lysik M.H., *Dzwonka Głos*, w: www.tg.net.pl/historia/artykuly/dzwonka-glos/.

Mainka K.F., *Das Bergglöcklein von Tarnowitz*, „Heimatbuch für das oberschlesische Industriegebiet" 1939, Gleiwitz 1939.

Mainka K.F., *Die Einführung des Ave-Läutens im Beuthener Lande*, „Aus dem Beuthener Lande", 1925, nr 50.

Mainka K.F., *Die Schichtglocke von Tarnowitz*, „Aus dem Beuthener Lande", nr 15 z 15 IV 1925.

Mainka K.F., *Ein Bergfest in Tarnowitz vor 50 Jahren*, „Der oberschlesische Kurier", nr 151 z 6 VII 1927 r.

Niedurny M., *Bergfest. Aus Oberschlesiens guter alter Zeit*, „Tarnowitzer Kreis- und Stadtblatt", nr 1 z 1 I 1927 r.

Nowak J., *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Tarnowskie Góry 1927.

Panuś M., *Matka ewangelickich zborów. Parafia ewangelicka w Tarnowskich Górach w latach 1742–1945*, Tarnowskie Góry 2017.

Schummel J.G., *Schummels Reise durch Schlesien im Julius und August 1791*, Breslau 1792, s. 82–83.

Der Oberschlesier vertheidiget gegen seine Widersacher, Breslau 1791.

Slotta R., *Das Carnall-Service als Dokument des Oberschlesischen Metallerzbergbaus*, Bochum 1985.

ROZMOWA KATOWICKIEGO PASTORA HERMANNA VOSSA Z PREKURSOREM PROTESTANCKIEGO EKUMENIZMU ARCYBISKUPEM UPPSALI NATHANEM SŐDERBLOMEM W 1919 ROKU

RYSZARD KACZMAREK

Streszczenie

Artykuł ukazuje stosunek Nathana Söderbloma do sprawy Górnego Śląska w latach 1918–1919 w oparciu o analizę akt niemieckich zachowanych w zespole konsystorza wrocławskiego pruskiego Kościoła ewangelicko-unijnego.

Pastorzy tego Kościoła na Górnym Śląsku wyrażali zaniepokojenie możliwymi konsekwencjami odpadnięcia tego regionu od Niemiec w związku z żądaniami terytorialnymi nowych państw środkowoeuropejskich.

Zbliżająca się konferencja pokojowa w Wersalu miała być okazją do ich przedstawienia. Wobec narastania obaw o los niemieckich ewangelików w przyszłych realiach państwowych i kościelnych władze tego wyznania podjęły próby wpłynięcia na opinię światowych środowisk protestanckich i ich lobbowania na rzecz niemieckich interesów na Górnym Śląsku. W tym celu do Skandynawii udał się reprezentant górnośląskich ewangelików unijnych ks. Voss, który spotkał się z przedstawicielami tamtejszych Kościołów luterańskich, w tym z prekursorem protestanckiego ekumenizmu, zwierzchnikiem Kościoła Szwecji, abp Uppsali Nathanem Söderblomem

Sprawy mniejszości narodowych i wyznaniowych znalazły się w kręgu zainteresowań opinii publicznej i uczestników konferencji pokojowej, jednak misja Vossa nie przyniosła zamierzonych efektów.

Słowa kluczowe: Górny Śląsk, Kościół unijny, konferencja pokojowa, ruch ekumeniczny

Zaraz po zakończeniu I wojny światowej wśród pastorów Kościoła ewangelicko-unijnego na Śląsku zapanowało zaniepokojenie z powodu możliwych konsekwencji odpadnięcia Górnego Śląska od Niemiec. W ślad za tym szła troska o przyszłość niemieckich ewangelików[1]. Zaniepokojenie wynikało z dwóch powodów: po pierwsze ze względu na przekazanie pierwszych informacji o żądaniach terytorialnych nowych państw środkowoeuropejskich, które miały być przedstawione na konferencji pokojowej, a w tym przypadku dotyczyły odstąpienia obszaru rejencji opolskiej i Śląska Cieszyńskiego na

[1] O sytuacji ewangelików niemieckich i polskich na Górnym Śląsku po I wojnie światowej szerzej patrz: R. Kaczmarek, Kościół ewangelicki wobec problemu Górnego Śląska 1918-1919, w: *Słownik Powstań Śląskich. I powstanie śląskie sierpień 1919*, M. Fic, R. Kaczmarek (red.), Katowice 2019, s. 78–80.

rzecz odrodzonej Polski; po drugie, ze względu na aktywność przedstawicieli polskiego Kościoła ewangelicko-augsburskiego i chęć scalenia w przyszłości kościołów niemieckiego i polskiego. Zarówno ewangelicy niemieccy, jak i polscy, oprócz mobilizacji do obrony własnych interesów narodowych, postanowili także szukać wsparcia dla swych postulatów poza granicami, wśród duchownych i Kościołów protestanckich w Europie, szczególnie w Skandynawii, ale także i w Ameryce Płn., odwołując się do idei wspólnoty religijnej. Interesujące jest, że takiego wsparcia szukano również u Nathana Söderbloma, jednego z twórców protestanckiego ruchu ekumenicznego. Ten mało znany epizod i stosunek Söderbloma do sprawy Górnego Śląska w latach 1918–1919 zostaną przedstawione w artykule, na podstawie akt niemieckich zachowanych w zespole konsystorza[2] wrocławskiego, do dzisiaj przechowywanego w Archiwum Państwowym we Wrocławiu[3].

Ocena przyszłej przynależności państwowej Górnego Śląska we władzach pruskiego Kościoła ewangelicko-unijnego[4] ulegała na przełomie lat 1918/1919 szybkiej zmianie. Zaraz po zakończeniu wojny wśród większości Niemców panowało optymistyczne przekonanie, że w odróżnieniu od polskich ziem należących do zaboru pruskiego, żądania nie będą sięgały niemieckiego Górnego Śląska. W grudniu 1918 roku, po synodzie górnośląskich ewangelików w Bytomiu, mimo zaniepokojenia rewolucją w Niemczech i możliwością rozpadu Rzeszy Niemieckiej, deklarowano, że w odróżnieniu od Wielkopolski i Pomorza, Górny Śląsk nie jest zagrożony. Chwilowe opanowanie sytuacji strajkowej wskutek energicznych działań z wykorzystaniem wojska pod dowództwem popularnego na Górnym Śląsku Karla Höfera, dawało złudne poczucie bezpieczeństwa. Wyrażano jedynie obawy, co do losu ewangelików mieszkających przy granicy, w dawnym Królestwie Polskim. Uważano, że w odróżnieniu od Rosji carskiej, w niepodległej Polsce, ewangelików, szczególnie niemieckich, będą spotykały szykany, a nawet represje. Na synodzie tym powoływano się na przysyłane do Bytomia listy ze skargami i wezwaniami o pomoc. Jeden z niemieckich ewangelików z Częstochowy miał napisać, że *ewangelików utożsamia się tutaj z Niemcami, a katolików z Polakami*. Według korespondenta powodowało to, że luteranizm na powrót, jak w XVII i XVIII wieku, jest „Kościołem uciskanych". Zaniepokojony sytuacją na pograniczu polsko-górnośląskim pewien uczestnik synodu z Lublińca pod wrażeniem tych relacji grzmiał, że to jest prawdziwe zagrożenie dla niemieckich ewangelików czające się u samych granic Niemiec. Wzywał więc do jak najszybszej organizacji jakiejś samoobrony Kościoła unijnego, a nie do odbywania niekończących się i bezwartościowych narad, bo jak twierdził: nie będzie można w bliskiej przyszłości obronić „160 tys. ewangelików", którzy muszą prędzej czy później „skutecznie stanąć naprzeciw 2,25 mln katolików i 100 tys. żydów".

---

[2] Konsystorz w Kościołach protestanckich to najwyższa władza administracyjna i wykonawcza w danym kościele krajowym lub prowincji kościelnej. W jej skład wchodzą duchowni i świeccy (przyp. red.).

[3] Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół: Śląski Konsystorz Ewangelicki Prowincji Śląskiej we Wrocławiu.

[4] Kościół powstały w wyniku tzw. unii staropruskiej, w której władcy Prus połączyli w 1817 r. w jednej organizacji kościelnej Kościoły tradycji luterańskiej i reformowanej na podległych sobie ziemiach. W wyniku tych decyzji powstał trzeci nurt ewangelicyzmu, obok luterańskiego i reformowanego (przyp. red.).

W 1918 roku zagrożenia ewangelicyzmu na Górnym Śląsku widziano raczej w wymiarze osobistym – siebie i rodziny w niespokojnych czasach powojennych. Nastroje zmieniły się jednak radykalnie już na początku 1919 roku. W styczniu Ewangelicka Naczelna Rada Kościelna (*Evangelischer Ober-Kirchenrat*) w Berlinie ostrzegła konsystorz we Wrocławiu, że istnieje realne niebezpieczeństwo oddzielenia części ziem rdzennie niemieckich, w tym Górnego Śląska, na rzecz Polski. Takie wnioski wyciągnięto na podstawie wstępnych konsultacji poprzedzających zwołanie konferencji pokojowej w Paryżu. Z tego powodu zalecano zatroszczenie się o majątek kościelny. Uznano za konieczne, by oficjalnie nie pozostał w rękach Kościoła unijnego, bo wtedy, w wypadku połączenia z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim w Polsce przepadłby automatycznie. Ze względu na nienaruszalność własności prywatnej, dla bezpieczeństwa proponowano jak najszybsze przewłaszczenie na rzecz osób fizycznych (zaufanych członków zboru). Tak widziano zabezpieczenie nie tylko nieruchomości, ale także zgromadzonych w parafiach pieniędzy, papierów wartościowych, kruszców i waluty.

Konsystorz wrocławski zdecydowanie deklarował przy tym, że wszelkimi środkami będzie walczył o pozostanie Górnego Śląska w granicach Niemiec. Nastroje w Radzie Naczelnej musiały wówczas być jednak przygnębiające, gdyż jednocześnie zapewniano, że jeżeli doszłoby do takiego podziału, to władze Kościoła unijnego zrobią wszystko, by swoim niemieckim współwyznawcom na odłączonych terenach zapewnić chociaż możliwość wyznawania swojej wiary zgodnie z zasadami niemieckiej Reformacji („die Segengüter der deutschen Reformation”[5]).

Reprezentantem głosu ewangelików górnośląskich miał zostać pastor Hermann Voss. Pochodził z Dolnego Śląska, urodził się w 1872 roku w Strzegomiu. Po studiach w Halle został ordynowany w 1899 roku, pracując potem w kilku dolnośląskich parafiach. Już jednak przed I wojną światową objął po długoletnim pastorze Franzu Kraliku parafię w Katowicach (w 1904 roku). Po wojnie wyrósł na przywódcę tych ewangelików górnośląskich, którzy najpierw walczyli o pozostanie w ramach państwa niemieckiego, a po podziale Górnego Śląska, o utrzymanie niezależności miejscowego kościoła ewangelickiego. Już po powstaniach śląskich w województwie śląskim należącym do II RP stanął na czele Ewangelickiego Kościoła Unijnego na polskim Górnym Śląsku, odrębnego od polskiego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. Po pozbawieniu go w 1937 roku urzędu przez władze polskie wyjechał do Wrocławia, gdzie zmarł rok później[6].

Gorączkowe szukanie gwarancji bezpieczeństwa dla niemieckich ewangelików na Górnym Śląsku zbiegło się z planem niemieckich przemysłowców poszukiwania szerokiego międzynarodowego wsparcia niemieckiego stanowiska na konferencji pokojowej. Z poparciem wrocławskiego konsystorza i w ramach tego planu, katowicki pastor Hermann Voss 26 lutego 1919 r. uzyskał od przewodniczącego Związku Przemysłowców Górnośląskich, Gustava Willingera środki na rozpoczęcie przez duchownych działań agitacyjnych.

---

[5] Archiwum Państwowe we Wrocławiu, *Śląski Konsystorz Ewangelicki Prowincji Śląskiej we Wrocławiu*, sygn. 2418, b.p.

[6] *Voss Herman*, ks., w: J. Szturc, *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI–XX w.*, Bielsko-Biała 1998, s. 309.

Akcja ta miała szerszą formułę – taką propozycję otrzymali nie tylko ewangelicy, ale także niemiecka katolicka partia Centrum, której przywódców ostrzegano przed możliwą utratą 2 mln górnośląskich katolików, a więc osłabienia pozycji Kościoła rzymskokatolickiego w przyszłych Niemczech. Propozycję współpracy złożono także Żydom górnośląskim, których straszono pogromami i ograniczeniem ich praw obywatelskich w przyszłej Polsce.

Pastor Voss zaproponował Willingerowi, by ze strony Kościoła unijnego do Szwajcarii pojechał pastor Konradin Schmula z Bytomia, a do Niderlandów pastor Felix von Dobschütz z Opola. Sam Voss miał udać się do krajów skandynawskich. Wyjechał w marcu, już dzięki poparciu nie tylko górnośląskich przemysłowców, ale także Ewangelickiej Rady Naczelnej z Berlina i niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Pozwoliło to starannie zaplanować prawie miesięczną wizytę katowickiego pastora w Skandynawii i spotkanie z arcybiskupem Nathanem Söderblomem.

Zanim przedstawimy losy tej misji i rezultaty rozmów w Szwecji, konieczne jest wyjaśnienie kim był Söderblom i dlaczego spotkanie z nim miało charakter wyjątkowy? Lars Olof Jonathan (stąd popularnie Nathan) Söderblom urodził się w 1866 roku, w niewielkim szwedzkim mieście Trönö (prowincja Hälsingland), w rodzinie pietystycznego pastora luterańskiego. Po studiach teologicznych w Uppsali, a następnie pobycie w USA, gdzie czynnie angażował się w działalność chrześcijańskich organizacji studenckich (*Christian Student Conference*), co pozwoliło mu w późniejszym życiu korzystać z żywych kontaktów z luteranami w Stanach Zjednoczonych – ordynowano go na pastora luterańskiego w 1893 r. i został kapelanem wojskowym w Uppsali. Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej wyjechał do Francji, by prowadzić w Paryżu zbór należący do Kościoła Szwecji[7] (należało do niego wielu wybitnych przedstawicieli świata polityki, nauki i sztuki przebywających nad Sekwaną, m.in. Alfred Nobel i August Strindberg). W tym czasie dalej kontynuował swoje studia naukowe, uzyskując na wydziale teologii protestanckiej paryskiej Sorbony stopień doktora teologii. Po powrocie do Szwecji, od 1901 roku objął katedrę teologii na Uniwersytecie w Uppsali. Wtedy też nawiązał bliskie kontakty z teologami niemieckimi, współpracując z nimi intensywnie, gdy w latach 1912–1914 kierował katedrą teologii na tak ważnym dla luteran Uniwersytecie w Lipsku.

Jego wybór na arcybiskupa Uppsali w 1914 r., dokonany przez króla Szwecji był dużym zaskoczeniem mimo posiadania przezeń sporego dorobku naukowego, licznych publikacji książkowych i międzynarodowej sławy jako uzdolnionego teologa. Król Gustaw V wskazał go spośród trzech kandydatów, pomijając dwóch biskupów starszych wiekiem i doświadczeniem, co oznaczało wielkie wyróżnienie Söderbloma. Na tym stanowisku – arcybiskupa Uppsali, a więc także prymasa Szwecji – pozostał 18 lat.

Söderblom znany jest dziś na świecie nie tyle ze swej pozycji w szwedzkim Kościele luterańskim, ale przede wszystkim ze swej działalności ekumenicznej. Jeszcze przed

[7] Kościół Szwecji powstał na skutek reformy w duchu wittenberskim przeprowadzonej w Kościele Królestwa Szwecji. Przyjęto w nim teologię wittenberskiego, a więc luterańskiego nurtu Reformacji. Zachowano jednak istniejącą, episkopalną strukturę Kościoła, stąd na jego czele stoi arcybiskup Uppsali noszący tytuł prymasa Szwecji. Do 2000 r. miał charakter Kościoła państwowego. Należy do najliczniejszych Kościołów luterańskich świata (przyp. red.).

wybuchem wojny dążył do zbliżenia Kościoła Szwecji (luterańskiego) i Kościoła Anglii (anglikańskiego). Po wojnie zintensyfikował wysiłki zmierzające do odbudowy jedności chrześcijan i mimo wyraźnej rezerwy ze strony Kościoła rzymskokatolickiego doprowadził w 1925 r. do tzw. konferencji sztokholmskiej, która dała podwaliny protestanckiego ruchu ekumenicznego. Jednym z głównych celów nowego ruchu miała być walka o zachowanie pokoju na świecie. Za dokonania w tym obszarze został uhonorowany Pokojową Nagrodą Nobla w 1930 roku. Söderblom zmarł rok później[8].

Interesującym jest, dlaczego Söderblom znalazł się wśród osób, do których starał się dotrzeć niemiecki Kościół ewangelicki szukając wsparcia w sprawie Górnego Śląska? Z pewnością istotną rolę odgrywała tu jego formalna pozycja jako prymasa Kościoła Szwecji. Wydaje się jednak, że nie tylko ten aspekt był ważny. Dzięki jego kontaktom miano nadzieję także na uzyskanie wsparcia w środowiskach protestanckich Wielkiej Brytanii, a nade wszystko Stanów Zjednoczonych. Söderblom był jednym z czołowych współorganizatorów kształtującego się już od początku XX wieku bardzo popularnego w USA ruchu pokojowego, którego początki sięgały drugiej haskiej konferencji pokojowej z 1907 r.

Po wybuchu I wojny światowej luterański prymas Szwecji skierował do wojujących stron apel o wzajemne wybaczenie i powrót do stołu rokowań.

By umożliwić takie rozmowy, współtworzył w 1914 roku Światowy Związek Krzewienia Przyjaźni między Narodami (*World Alliance of Churches for Promoting International Friendship)*; od 1920 roku – używał nazwy Światowy Związek Krzewienia Przyjaźni między Narodami za Pośrednictwem Kościołów (*World Alliance for International Friendship Through the Churches*). Dzięki jego wysiłkom w grudniu 1917 r. doszło do wspólnej konferencji w Uppsali, chociaż uczestniczyli w niej jedynie delegaci Kościołów państw neutralnych. Söderblom nie ustał jednak w próbach doprowadzenia do finału starań o stworzenie światowej organizacji pokojowej obejmującej wszystkich protestantów i już po wojnie zorganizował konferencję z udziałem 60 delegatów Kościołów z 14 krajów, która odbyła się w Oud Wassenaar, pod Hagą (Niderlandy). Opracowano na niej zasady współpracy państw niezbędne do zachowania trwałego pokoju oraz zapewnienia praw mniejszości narodowych i swobód wyznaniowych. Według Söderbloma gwarancje pokoju dawały nie tylko działania dyplomatyczne, ale także wyznawanie wspólnych wartości chrześcijańskich. Impulsem do wzajemnego zrozumienia i budowy takiej wspólnoty miała być wobec tego „ewangelicka katolickość" (Evangelical katholicity), czyli rozumienie chrześcijaństwa jako wspólnoty ekumenicznej, a nie instytucjonalnej[9]. Mając na względzie właśnie taką postawę i wizję Söderbloma udał się do niego pastor Voss. Ewentualne wsparcie ze strony Söderbloma oznaczało nie tylko poparcie sprawy przez szwedzkich luteran, co już samo w sobie było bardzo ważne, ale przede wszystkim włączało starania niemieckich ewangelików w działania pokojowe potężnego środowiska protestantów amerykańskich i brytyjskich, do których Niemcy też oczywiście

[8] *The Nobel Prize, Nathan Söderblom*, https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1930/soderblom/biographical [dostęp: 2.02.2018].

[9] J. Jonson, *Nathan Soderblom: Called to Serve*, Eerdmans 2016, s. 266.

apelowali bezpośrednio, choć bezskutecznie, gdyż podczas wojny stali w okopach po przeciwnej do tamtych stronie frontu.

Jak już wspomniano, wieloletni proboszcz katowickiej parafii ewangelickiej Hermann Voss został delegatem wysłanym przez władze Kościoła unijnego w Berlinie za zgodą władz prowincjonalnych we Wrocławiu. Był on osobą bodajże najlepiej znającą górnośląskie stosunki narodowościowe i wyznaniowe. Tematem rozmów w Skandynawii, do których przygotowano Vossa podczas spotkań w Berlinie, były nie tyle przyszłe granice, ale warunki pokoju. Niezależnie od spraw politycznych, miał się w nich skupić przede wszystkim na nienaruszalności organizacyjnej i finansowej niemieckiego Kościoła ewangelickiego na Górnym Śląsku, nawet w wypadku niekorzystnego dla Niemiec rozwiązania przyszłej przynależności państwowej tego obszaru (np. przyłączenia części Górnego Śląska do Polski). Otrzymał zadanie przekonania swoich skandynawskich partnerów, by wprowadzić do rokowań pokojowych gwarancje trwałości Kościoła unijnego na Górnym Śląsku.

Oprócz instrukcji od Ewangelickiej Rady Naczelnej w Berlinie Voss otrzymał także informacje o sytuacji wewnętrznej w krajach, do których się udawał – zapewnili mu to dyplomaci niemieccy i przedstawiciel Czerwonego Krzyża w Kopenhadze. Do Sztokholmu przybył 22 marca 1919 r. i pozostał tam ponad tydzień[10]. Potem miał wyjechać do Norwegii, by 9 kwietnia zakończyć swój pobyt w Skandynawii wizytą w Kopenhadze. Ze Sztokholmu wyruszył natychmiast do Uppsali, na najważniejsze dla niego spotkanie z arcybiskupem Söderblomem. Pośpiech był wskazany, gdyż arcybiskup przygotowywał się akurat do wyjazdu do Finlandii.

W późniejszym sprawozdaniu z rozmowy z Söderblomem Voss pisał, że był zachwycony ciepłym przyjęciem przez prymasa Szwecji.

Podziwiał jego zainteresowanie górnośląską problematyką („mit lebhaftem Interesse hörte er meinen Vortrag über oberschlesische Frage"). Katowicki pastor rozmowę rozpoczął standardowo podkreśleniem, jak wielkie jest gospodarcze znaczenie Górnego Śląska dla Niemiec, a także jak niezbywalne są sięgające średniowiecza historyczne i kulturowe prawa Niemiec do tego regionu. Następnie skupił się całkowicie na zagrożeniach dla tamtejszych ewangelików niemieckich. Stwierdził wprost, że istnieje polskie zagrożenie dla niemieckiego Kościoła ewangelickiego.

Z dzisiejszej perspektywy najciekawsza dla nas może być reakcja Söderbloma na wypowiedź Vossa. Katowickiego pastora zaskoczyło przede wszystkim to, że okazało się, iż szwedzki duchowny zna dzieje ewangelicyzmu na Śląsku. Wynikało to z jego kilkuletniego pobytu w Lipsku, kiedy to szczególnie interesował się okresem wojny trzydziestoletniej oraz późniejszą pomocą Szwecji w odbudowie kościołów i szkół protestanckich na Śląsku w XIX wieku, udzielaną za pośrednictwem Fundacji Gustawa Adolfa[11]. Wyrażał więc szczególną, jak się wydawało Vossowi, troskę o przyszłość ewangelicyzmu na Górnym Śląsku. Przedłożone przez Vossa pisemne stanowisko strony niemieckiej arcy-

[10] Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Śląski Konsystorz Ewangelicki Prowincji Śląskiej we Wrocławiu, sygn. 2418, b.p.

[11] J. Jonson, *Nathan Soderblom…*, s. 178.

biskup nakazał natychmiast przełożyć na język szwedzki. Ponadto polecił przygotować jeszcze przed jego wyjazdem do Finlandii dodatkowe tłumaczenie angielskie, by mógł je wysłać „do bliskich mu angielskich i amerykańskich gazet". Söderblom nieoczekiwanie dla Vossa wiedział już o „zagrożeniu" ewangelickich wspólnot na Górnym Śląsku, ponieważ do Europy udała się specjalna komisja środowiska luterańskiego z USA mająca sporządzić raport w sprawie wszystkich zagrożonych zborów ewangelickich na nowych terenach pogranicznych w Europie. Jeszcze w obecności Vossa Söderblom telegrafował do Filadelfii, by członkom tej komisji zwrócić również uwagę na prześledzenie sprawy ewangelików na Górnym Śląsku.

Sympatii Söderbloma do swej osoby przypisywał Voss propozycję wygłoszenia na uniwersytetach w Uppsali i Sztokholmie wykładów o sytuacji na Górnym Śląsku. W tym celu zorganizowano najpierw spotkania z przedstawicielami szwedzkiego świata nauki i polityki. W Uppsali Voss odwiedził profesora Adolfa Kolmodina, kontrowersyjnego, ale znanego teologa szwedzkiego, Erika Stave również teologa miejscowego uniwersytetu i proboszcza luterańskiej parafii katedralnej, Knuta B. Westmana, przewodniczącego chrześcijańskiego związku studenckiego w Uppsali, już wówczas mocno zaangażowanego w międzynarodową kościelną pomoc prowadzoną przez szwedzkich luteran (po długim pobycie misyjnym w Chinach był jednym z kandydatów na stanowisko prymasa po śmierci Söderbloma), profesora Rudolfa Kjelléna pochodzącego z tej samej miejscowości, co Söderblom, znanego już wtedy naukowca, współtwórcy teorii geopolityki (później rozwiniętej przez znacznie bardziej dzisiaj znanego Karla Haushofera), już podczas I wojny światowej czynnego polityka i deputowanego do parlamentu szwedzkiego. Efektem tych kontaktów był szeroki udział miejscowego środowiska naukowego i politycznego w wykładzie Vossa wygłoszonym na uppsalskim uniwersytecie. Zaraz po wykładzie słuchacze deklarowali zrobienie wszystkiego, by o omawianej sytuacji dowiedziały się środowiska akademickie i kościelne w Wielkiej Brytanii i Ameryce.

Z Uppsali, przez Sztokholm Voss udał się do Norwegii i Danii, by zgodnie z planem wrócić na Górny Śląsk. Był bardzo zadowolony z osiągniętych rezultatów swej misji. Mając na względzie pozycję Söderbloma, uznał, że znajdzie w jego osobie gwaranta niezależności niemieckiego Kościoła ewangelickiego na Górnym Śląsku. Te rachuby okazały się zdecydowanie przesadzone. Nic nie wiemy o tym, by szwedzki arcybiskup, poza informacjami przekazanymi w marcu 1919 r. za ocean, angażował się później w konflikt na Górnym Śląsku. Odmowa ratyfikacji traktatu pokojowego przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej spowodowała wyeliminowanie Amerykanów z aktywnej polityki w Europie. Czy później, gdy protestancki ruch ekumeniczny stał się faktem, pastor Voss starał się utrzymywać kontakty z arcybiskupem Söderblomem, już wyłącznie w kwestiach religijnych, to wymaga dalszych badań, jak i wiele innych zagadnień z dziejów śląskiego ewangelicyzmu w okresie nowożytnym i najnowszym.

AN INTERVIEW OF THE KATOWICE PASTOR HERMANN VOSS WITH THE PRECURSOR OF THE PROTESTANT ECUMENISM ARCHBISHOP UPPSALI NATHAN SŐDERBLOM IN 1919

Summary
The article shows Nathan Söderblom's attitude to the Upper Silesia in the years 1918–1919 based on an analysis of German files preserved in the Wrocław consistory complex of the Prussian Evangelical-Union Church.

Pastors of this church in Upper Silesia expressed their concern about the possible consequences of the region's withdrawal from Germany in connection with the territorial demands of the new Central European states.

The upcoming peace conference in Versailles was to be an occasion to present them. In view of the growing concerns about the fate of German Evangelicals in the future state and church realities, the authorities of this religion made attempts to influence the opinion of world Protestant circles and lobby them for German interests in Upper Silesia. For this purpose, a representative of the Upper Silesian Evangelicals from the Union, Fr. Voss, who met with representatives of the local Lutheran churches, including the precursor of Protestant ecumenism, the head of the Church of Sweden, Archbishop Uppsala Nathan Söderblom.

The issues of national and religious minorities were of interest to the public and the participants of the peace conference, but Voss's mission did not bring the desired results.

Keywords: Upper Silesia, Union Church, peace conference, ecumenical movement

Bibliografia

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, *Śląski Konsystorz Ewangelicki Prowincji Śląskiej we Wrocławiu*, sygn. 2418, b.p.

Jonson J., *Nathan Soderblom: Called to Serve*, Eerdmans 2016.

Słownik Powstań Śląskich. I powstanie śląskie sierpień 1919 (red.), M. Fic, R. Kaczmarek, Katowice 2019.

Voss Herman, ks., w: J. Szturc, *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI–XX w.*, Bielsko-Biała 1998.

The Nobel Prize, Nathan Söderblom, https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1930/soderblom/biographical [dostęp: 2.02.2018].

METAFORA „MATKI I DZIECKA" W PSALMIE 131 (130)

JANUSZ WILK

Streszczenie

Artykuł podejmuje filologiczno-teologiczną analizę Psalmu 131(130). W studium tym zaproponowano własne tłumaczenie tego psalmu i przedstawiono jego strukturę. Omówiono poszczególne wersy, ze szczególnym uwzględnieniem metafory „matki i dziecka" (wers 2). Metafora ta odzwierciedla pełen pokoju i zaufania stan psalmisty, który z jednej strony jest owocem jego osobistej pracy nad sobą (wers 1), a z drugiej rezultatem Bożej łaski (wers 2). W egzegezie tego psalmu wskazano również na potrzebę dostrzegania drugiego człowieka (wers 3).

Słowa kluczowe: Psalm 131, matka, dziecko, spokój duszy

Wstęp

Psalm 131, chociaż jest jednym z najkrótszych utworów całego Psałterza[1], stanowi jego najsubtelniejszy poemat[2]. Tworzy grupę utworów noszących tytuł „pieśni pielgrzymów" (Ps 120–134). Jest pełnią ufności jednostki, o zabarwieniu dydaktycznym. Nie jest on klasyczną modlitwą – brak w nim prośby, skargi lub dziękczynienia. To raczej refleksja nad własnym życiem i wyznanie ufności Bogu.

Psalmista, aby wyrazić swój stan, posłużył się obrazem małego dziecka spoczywającego w objęciach swojej matki (wers 2). Metafora[3] ta będąca centralnym punktem całego psalmu, ukierunkowuje również nasze studium. Nie można jej jednak rozważać w oderwaniu od całego utworu, dlatego też dokonamy szczegółowej analizy poszczególnych wersów tego psalmu.

---

1 Najkrótszym utworem w całym zbiorze Księgi Psalmów jest Ps 117(118), będący dwuwierszowym hymnem pochwalnym.

2 G. Ravasi w swoim komentarzu dotyczącym Księgi Psalmów zaprezentował różnego rodzaju sformułowania, którymi określany był (i jest) Psalm 131. Wszystkie one podkreślają jego szczególne miejsce w całym Psałterzu. Zob. tenże, *Psalmy*, cz. 5 (Psalmy 128–150 /wybór/), przekł. K. Stopa, Kraków 2009, s. 70.

3 Termin metafora jest transkrypcją greckiego leksemu metafora, i oznacza: „inne zastosowanie", „zmiana", „przenośnia". Zob. metafora„ w: *Słownik grecko-polski*, Z. Abramowiczówna (red.), t. 3, Warszawa 1962, s. 130.

Propozycja przekładu psalmu 131(130)[4]

1 *Pieśń pielgrzymów; Dawida.*
Jahwe, moje serce się nie pyszni
i moje oczy nie są wyniosłe.
Nie dążę do rzeczy zbyt wielkich
i przerastających moje możliwości.
2 Przeciwnie –
uspokoiłem i uciszyłem moją duszę.
Jak malec w ramionach swej matki,
jak małe dziecko jest moja dusza.

3 Izraelu miej nadzieję w Jahwe –
już teraz i na wieki!

Struktura

Psalm składa się z antytezy (w. 1b-e: aspekt negatywny – w. 2: aspekt pozytywny) oraz wezwania (w. 3: aspekt pozytywny).

Ps 131	**Aspekt**	**Zagadnienie**
w. 1a	Neutralny	Nagłówek – informacja
w. 1b-e	Negatywny	Postawa, z której psalmista świadomie zrezygnował
w. 2	Pozytywny	Postawa, którą psalmista świadomie przyjął
w. 3	Pozytywny	Wezwanie adresowane do rodaków

Nie brak egzegetów twierdzących, że pierwotnym tekstem tego psalmu były wersy 1-2, wyrażające wdzięczność dotarcia do świątyni jerozolimskiej i opisujące doznania duchowe pielgrzyma. Sugerują także kobietę (młodą matkę) jako autorkę tych wersów, wyrażającą w nich swoją pobożność i wdzięczność. Z czasem wersy te miały zostać odnalezione (w świątynnym archiwum?) i włączone do zbioru „pieśni pielgrzymów", poszerzone o uniwersalny przekaz wersu 3. Kompilator tego psalmu skorzystałby z Ps 130,7 oraz liturgicznych sformułowań z Ps 113,2; 115,18, nadając całej pieśni nowe, społeczne znaczenie[5].

Bardziej prawdopodobna jest opinia, że utwór ten od samego już początku istniał jako jednolita strukturalnie pieśń, wywodząca się z kręgu Lewitów[6].

---

[4] Tłumaczenie tekstu na podstawie *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, K. Elliger, W. Rudolph, H.P. Rüger (oprac.), Stuttgart 1990.

[5] Por. L.C. Allen: *Psalms 101–150 (Revised)*, Dallas 2002, s. 259; K. Seybold, *Die Wallfahrtspsalmen. Studien zur Entstehungsgeschichte von Psalm 120–134*, Neukirchen-Vluyn 1978, s. 34, 37–38, 54.

[6] Por. B.P. Robinson, *Form and Meaning in Psalm 131*, „Biblica" 79(1998), z. 2, s. 181, 194–196; A. Klawek, *Spokój duszy pokornej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny" 2(1949), s. 381.

Analiza szczegółowa

w. 1a (nagłówek):
Pieśń pielgrzymów; Dawida

W kwestii wartości i autorytetu tytułów psalmów Papieska Komisja Biblijna wypowiedziała się w 1910 roku, wskazując na nie natchniony i nie absolutnie wiarygodny ich przekaz. Ostrzegła jednak przed bezkrytycznym ich odrzuceniem[7]. Grzegorz z Nyssy (ur. około 335 roku – zm. 394 roku)[8] twierdzi, że mogą one prowadzić ku cnocie, stąd warte są teologicznej refleksji.

Na 150 psalmów znajdujących się w Psałterzu, tylko 34 nie posiadają tytułów. Istnieją również różnice co do treści i ilości tytułów w Biblii Hebrajskiej i Septuagincie (LXX). W przypadku Psalmu 131(130) zarówno wersja hebrajska (שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד[9]), jak i grecka (ᾨδὴ τῶν ἀναβαθμῶν τῷ Δαυιδ[10]) są ze sobą zgodne. Nie oznacza to jednak, że sformułowanie to (występujące w nagłówkach Psalmów 120–134) jest dla nas całkowicie zrozumiałe. Można je przełożyć jako „canticum graduum"[11], „pieśń /kantyk/ stopni", „pieśń na stopniach", „pieśń pielgrzymów", „pieśń wstępowań". Prawdopodobnie psalmy, poprzedzone tym nagłówkiem, były recytowane lub śpiewane podczas liturgii świątynnej, lub w trakcie pielgrzymki zmierzającej do świątyni jerozolimskiej.

Psalm ten nie zawiera szczegółów umożliwiających jego datację oraz określenie *Sitz im Leben*. Ogólnie przyjmuje się, że powstał on po niewoli babilońskiej, a zapis לְדָוִד („dla Dawida", „Dawida") jest późniejszym dodatkiem, podkreślającym doniosłą rolę króla Dawida w kształtowaniu, w narodzie wybranym, religijno-muzycznego kultu Jahwe (zob. np.: 1 Krn 25)[12].

w. 1b-e: „Postawa rezygnacji"
Jahwe, moje serce się nie pyszni
i moje oczy nie są wyniosłe.
Nie dążę do rzeczy zbyt wielkich
i przerastających moje możliwości.

Psalm rozpoczyna się emfatycznym odniesieniem do Jahwe. Już na samym początku swojej refleksji psalmista odnosi ją do Boga, stając przed Nim i wyznając Mu swoje aktualne zapatrywanie na własne życie. Wyznanie to, może być odzwierciedleniem chwili, wyrazem jakiegoś przeżycia, które w tym czasie albo stosunkowo nie tak dawno dogłębnie poruszyło i przemieniło oranta. Może ono wyrażać jego życiową postawę, czyli coś, co nie jest owocem chwili, ale „względnie stałym, wykształconym w toku indywidual-

7 L. Stachowiak: *Księga Psalmów*, w: tenże (red.), *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań 1990, s. 359.

8 Por. L. Stachowiak, *O tytułach Psalmów*, Kraków 2014, s. 17.

9 *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ad locum.

10 A. Rahlfs: *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, t. 1–2, Stuttgart 1979, ad locum.

11 B. Fischer, I. Gribomont, H.F.G. Sparks, W. Thiele i inni: *Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem*, Stuttgart 1994, ad locum.

12 Por. S. Łach, J. Łach: *Księga Psalmów. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy*, Poznań 1990, s. 536 (Pismo Święte Starego Testamentu VII/2); L. Stachowiak: *Księga Psalmów*..., s. 361–363.

nego życia i społecznego rozwoju człowieka jego ustosunkowaniem się do określonego przedmiotu, np. do jakiejś rzeczy, osoby, sytuacji, idei”[13].

Psalmista w osobistym wyznaniu skierowanym do wszechwiedzącego Stwórcy odsłania siebie. Za pomocą triady (לֵב - „serce”; עַיִן – „oczy” i domyślnie „nogi”, „stopy”[14]), językiem sobie współczesnym, określa swoje zmysły, pragnienia i opisuje swój emocjonalno-ambicyjny stan. Jego serce, które w symbolice biblijnej oznacza: osobowość, umysł, pamięć, uczucia, pragnienia i wolę[15], jest wolne od pychy. Psalmista prawdopodobnie był człowiekiem dysponującym ponadprzeciętnymi możliwościami intelektualnymi, lub społeczno-materialnymi wpływami. Nie wynosił się ponad innych, nie potrzebował stawać na szczycie sławy lub gromadzić pochwał[16]. Nie zrezygnował ze swoich możliwości, ale nabrał wobec nich dystansu, a sukcesy nie odebrały mu wewnętrznej wolności.

Drugim elementem przedstawionej triady są „oczy”, będące w języku Starego Testamentu symbolem: piękna, poznania oraz wyrazem osobistego poglądu na dany temat[17]. Dla psalmisty ta przestrzeń ludzkiej aktywności jest wolna od wszystkiego, co określa czasownik רום („być w górze”, „podnieść wysoko”)[18]. W jego oczach nie dostrzeżemy pychy czy pragnienia wywyższania się, ale prostotę i przejrzystość.

Ostatni aspekt trójelementowego opisu życiowej postawy psalmisty (w. 1b-e) został przedstawiony za pomocą czasownika הלך („iść”, „kroczyć”)[19], który w kontekście badanego psalmu może symbolizować „nogi” lub „stopy”. W ten sposób otrzymujemy portret człowieka, realnie oceniającego swoje zdolności, doskonale znającego siebie. Wie, że nie wszystko w życiu jest dla niego i nie każde zadanie jest w stanie zrealizować. Pomimo swoich predyspozycji, że istnieją w świecie sprawy „przerastające jego możliwości”. Wers ten nie jest rezultatem wycofania się z twórczego (w szerokim znaczeniu tego słowa) życia, lub delikatną odsłoną depresji, ale ukazaniem egzystencjalnej mądrości natchnionego autora – „nie ma ludzi, którymi gardzę; nie ma ludzi, wobec których jestem arogancki; nie ma spraw, które za wszelką cenę muszę zrealizować. Nie wszystko bowiem jest w zasięgu moich możliwości. Rezygnuję z egocentrycznego kultu swojej

---

13 A. Podsiad, *Słownik terminów i pojęć filozoficznych*, Warszawa 2000, kol. 645; zob. J. Wilk, *Kto wierzy, nigdy nie jest sam*, Katowice 2013, s. 77.

14 Tekst hebrajski posiada czasownik הלך („iść”, „kroczyć”), którego cechą semantyczną jest wyrażenie ruchu, przemieszczenia się. Stąd symbolika interpretacyjna „nogi”, „stopy”. Zob. %lh, w: L. Koehler, W. Baumgartner, J.J. Stamm: *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, P. Dec (red.), przekł. hasła M. Kantor, Warszawa 2008, t. 1, s. 234–236, (dalej: WSHPST; PSB); L.A. Schökel, C. Carniti, *Salmos. Traducción, introducciones y comentario*, t. 2, Estella (Navarra) 2009, s. 1526.

15 Zob. „serce”, w: *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, L. Ryken, J.C. Wilhoit, T. Longman III, Warszawa 2003, s. 902–903 (PSB 20).

16 Zob. בהּg, w: WSHPST, J. Kucharski, t. 1, s. 161–162.

17 Zob. „oko”, „widzenie”, w: *Słownik symboliki biblijnej*..., L. Ryken, J.C. Wilhoit, T. Longman, s. 645–647.

18 Zob. רום, w: WSHPST, M. Kantor, t. 2, s. 250–253. Pole semantyczne tego czasownika nie zawiera leksemów o negatywnej treści. Dopiero zestawienie go z innymi terminami (jak w analizowanym psalmie) nadaje mu w określonej wypowiedzi pejoratywne zabarwienie.

19 Zob. przyp. 14.

osoby, pragnienia wywyższania się i samopewności, że wszystko mogę i wszystko mi wolno".

Psalmista nie ujawnił skąd u niego tego rodzaju filozofia życia, a zarazem wolność od pragnień eksponowania siebie. Dla czytelnika ważniejszy jest jednak bezpośredni adresat tych słów – Jahwe. To On jest świadkiem autentyczności tego wyznania, gdyż ani Boga, ani siebie, nie można oszukać[20].

w. 2: „Postawa przyjęcia"
Przeciwnie –
uspokoiłem i uciszyłem moją duszę.
Jak malec w ramionach swej matki,
jak małe dziecko jest moja dusza.

Za pomocą pełnego ekspresji sformułowania אִם־לֹא („czyż nie"; „lecz")[21] inicjującego wers 2, psalmista zmienia koloryt psalmu. Z wyznania dotyczącego postępowania moralnego (w. 1a-b), przechodzi w język metafory, którym pragnie zakomunikować odbiorcy (odbiorcom) swoją więź z Bogiem. Metafora jako figura stylistyczna oraz jej interpretacja zaczyna się tam, gdzie kończy się dosłowność[22]. Dlatego też najpierw należy zbadać jej dosłowność, aby właściwie móc odczytać jej przesłanie (sens)[23].

Orant określił swój stan duszy (נֶפֶשׁ) za pomocą dwóch synonimicznych terminów: שׁוה („uspokoić", ale i „upodobnić", „wyrównać", a nawet „dojrzeć")[24] oraz דמם („uspokoić", „uciszyć", „być cichym")[25]. Cechą semantyczną przedstawionych znaczeń tych leksemów jest „ufać", „posiadać nadzieję"[26]. Zestawiając te czasowniki, psalmista prawdopodobnie chciał wzmocnić przekaz i uwydatnić swój aktualny stan wewnętrznego pokoju, gdyż poukładał (przepracował) wiele spraw w swoim życiu i wyeliminował to, co wprowadzało destrukcyjne napięcie w jego codzienność (czyli treść wersu 1)[27].

Po precyzacji terminologicznej swojego stanu, autor natchniony ukazuje jeden z najbardziej wymownych, a zarazem jeden z najbardziej naturalnych obrazów ludzkiego życia – dziecka tulącego się w ramiona swojej matki (w. 2c). Kluczowymi terminami w tym wersie są słowa: גמל („odzwyczajać", „odstawiać od piersi")[28] i אֵם („matka")[29]. Psalmista pisze o sobie, że jest כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ, co w dosłownym przekładzie oznacza: „jak odsta-

[20] Por. J. Wilk, *Psalm 131. O więzi z Bogiem*, w: „Apostolstwo Chorych", 3(2012), s. 13.

[21] Por. B.P. Robinson, *Form and Meaning in Psalm 131...*, s. 183–184.

[22] Por. E. Balcerzan, *Metafora a interpretacja*, „Teksty. Teoria literatury – krytyka – interpretacja" 54(1980), s. 38.

[23] Szerzej o teorii metafory stosowanej w języku religijnym zob.: J. Breś, *O semantycznej teorii metafory i możliwości jej stosowania w analizie języka religijnego*, w: „Zeszyty Naukowe KUL" 45(2002), nr 1–2, s. 49–56; tenże: *O przydatności substytucyjnej i interakcyjnej teorii metafory w analizie metaforycznych wypowiedzi o Bogu*, w: „Zeszyty Naukowe KUL" 45(2002), nr 3–4, s. 105–111.

[24] Zob. שׁוה, w: WSHPST, t. 2, s. 437–438. W analizowanym psalmie możliwe jest również zastosowanie innego znaczenie tego leksemu: „położyć się" – zob. tamże, s. 438.

[25] Zob. דמם, w: WSHPST, M. Kantor, t. 1, s. 215.

[26] Por. W. Borowski, *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków 1983, s. 411–412.

[27] Tego rodzaju interpretację wspiera bogactwo znaczeniowe czasownika שׁוה.

[28] Zob. גמל, w: WSHPST, J. Kucharski, t. 1, s. 186–187.

[29] Zob. אֵם, w: WSHPST, K. Madaj, M. Baranowski, t. 1, s. 59–60.

wione od piersi [dziecko] przy swojej matce". Wypowiedź ta może być rozumiana jako opis niemowlęcia, które przed chwilą zostało nakarmione przez matkę i teraz jeszcze spokojnie spoczywa w jej objęciach[30], lub też jako obraz kilkuletniego dziecka, które nie jest karmione matczyną piersią, ale świadomie wtuliło się w jej ramiona[31]. Pod względem kulturowym interpretacja druga wydaje się być bardziej słuszna[32]. W Biblii Hebrajskiej czasownik ג מ ל kilkakrotnie określa dzień (zazwyczaj uroczyście obchodzony przez rodzinę), kiedy dziecko (w wieku około dwóch – trzech lat) oficjalnie przestawano karmić matczyną piersią (zob. Rdz 21,8/2x/; 1 Sm 1,22.23.24; 1 Krl 11,20; Oz 1,8 oraz LXX: 2 Mch 7,27)[33]. W tym kontekście orant mógł odnieść się do obrazu kilkuletniego dziecka, który nie szuka już pokarmu u matki, ale jej bliskości i czułości. Dziecka, które „z potrzeby serca biegnie do matki i w jej ramionach zasypia, niczego nie oczekując – prócz miłości"[34]. Dziecka, „które nauczyło się kochać matkę nie ze względu na dobrodziejstwo pokarmu, ale dla niej samej"[35]. Tego rodzaju więź jest „bardziej świadoma, choć zawsze bezpośrednia i spontaniczna"[36].

Psalmista powtarza tę myśl: כַּגָּמֻל עֲלַי נַפְשִׁי (dosł. „jak odstawione od piersi [dziecko] u mnie dusza moja") /w. 2d/. Wers ten, to głęboki oddech uspokojonego już człowieka. Dopełnienie tego co wielkie, istotne i twórcze w życiu psalmisty. Dusza (נֶפֶשׁ)

---

30 Taki przekład proponują np.: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa 2009 (*Biblia Paulistów*) – „Ucichłem jak niemowlę nakarmione przez matkę. Jestem jak nakarmione niemowlę"; *Pismo Święte Starego Testamentu. Księgi dydaktyczne. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*, Warszawa 2008 – „Jak niemowlę przy piersi matki, tak spokojna jest moja dusza"; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich, red. A. Jankowski, K. Romaniuk, L. Stachowiak, T. Hergesel, R. Rubinkiewicz, Poznań 2003 (*Biblia Tysiąclecia)* – „Jak niemowlę u swej matki, jak niemowlę – tak we mnie jest moja dusza"; *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami*. Opracował Zespół pod red. M. Petera, M. Wolniewicza, Poznań 1991–1994 (*Biblia Poznańska*) – „Jak niemowlę na łonie swej matki, jak niemowlę, tak we mnie dusza moja"; *Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r.* Transkrypcja typu „B" oryginalnego tekstu z XVI w. i wstępy ks. J. Frankowski, Warszawa 1999 (PSB 10) - „Jak dzieciątko ostawione u matki swojej, tak odpłata na duszy mojej".

31 Taki przekład proponują np.: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. „Biblia Warszawsko-Praska"*. W przekładzie z języków oryginalnych, K. Romaniuk, Warszawa 1997 – „Jak małe dziecko u stóp matki, tak we mnie przebywa ma dusza"; *Biblia, to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Nowy przekład z języków hebrajskiego i greckiego opracowany przez Komisję Przekładu Pisma Świętego, Warszawa 1998 (*Biblia Warszawska*) – „Jak dziecię odstawione od piersi u swej matki, tak we mnie spokojna jest dusza moja"; *La Sacra Bibbia. Conferenza Episcopale Italiana. Unione Editori e Librai Cattolici Italiani*, Città del Vaticano 2008 – „Come un bambino svezzato in braccio a sua madre, come un bambino svezzato è in me l'anima mia"; *Die Bibel. Altes und Neues Testament. Einheitsübersetzung*, Freiburg im Breisgau–Basel–Wien 1980 – „wie ein kleines Kind bei der Mutter ist meine Seele still in mir".

32 Czasem poszerza się ją o obraz dziecka, które matka (lub ojciec) bierze na swoje ramiona lub plecy, aby pomóc mu w dłuższej wędrówce – zob. A. Gorzkowski: *Westchnienie dziecka. Glosa o Psalmie 131*, w: „Znak" 702 (2013), s. 59; L.C. Allen, *Psalms 101–150*..., s. 261.

33 Dla pełnego obrazu zob. także Iz 28,9, gdzie czasownik גמל może określać dopiero co nakarmione i odstawione od piersi niemowlę.

34 A. Klawek, *Spokój duszy pokornej*..., s. 380.

35 P. Nyk, *Od zgiełku do milczenia. Rozmyślanie nad Psalmem 131*, „Głos Karmelu" 2 (2006), s. 8.

36 Benedykt XVI, *Psalm 131 – dziecięca ufność w Bogu*, w: „L'Osservatore Romano" 11–12(2005), s. 30.

odzwierciedla całe jego jestestwo, w którym nie ma już obszaru niepokoju, lub fizyczno-emocjonalnego napięcia.

Po analizie filologiczno-kulturowej, przejdźmy do przesłania języka przedstawionej metafory, który przynależy bardziej do „pragmatyki", niż do „semantyki"[37]. Przyjrzyjmy się przesłaniu (*via pragmatica*) zastosowanej przez natchnionego autora figurze stylistycznej „matki i dziecka". Ilustruje ona przemianę, jaka nastąpiła w życiu psalmisty, która zaowocowała jego nowym spojrzeniem na własne życie, plany i ambicje (w. 1b-e; 2a-b). Jak szczęśliwy jest maluch, wtulony w swoją matkę (pierwszy poziom metafory), tak szczęśliwy jest psalmista, który uporządkował swoje życie i zaufał Bogu (drugi poziom metafory). Psalmista cały czas odnosi się do Boga. Z doświadczenia psychologicznego (więź dziecka i matki), kształtuje rzeczywistość teologiczną (więź człowieka i Boga). Nie jest to już relacja oparta na korzyści (potrzeba matczynego mleka), ale miłości (potrzeba obecności). Psalmista chce być z Bogiem dla samego bycia z Nim, „nie ślepo i automatycznie, ale spokojnie i odpowiedzialnie"[38]. Co mógł dobrego zrobić ze swoim życiem, to zrobił. Teraz całkowicie zawierza się Bogu. Zauważmy, że „uspokojenie i uciszenie duszy" psalmisty wiąże się z wcześniejszą jego pracą nad samym sobą, a nie przerzuceniem na Boga tego, co powinien sam uczynić. Z drugiej jednak strony, jak kochająca matka pomimo kaprysów, wymagań i humorów swojego dziecka, nie odrzuca go, ale pozwala mu wtulić się w swoje ramiona (lub sama go przygarnia), tak też Bóg odnosi się do człowieka. Pomimo ludzkiej grzeszności, Bóg jak dobra matka nie odrzuca człowieka, gdyż jest z nim złączony „więzami miłości" (Oz 11,4)[39].

w. 3: „Wezwanie adresowane do rodaków"
Izraelu miej nadzieję w Jahwe –
już teraz i na wieki!

W poczuciu bezpieczeństwa wynikającego z zaufania Bogu, psalmista w ostatnim wersie swego utworu zwraca się do całego Izraela, zmieniając tym samym adresata swojej pieśni (z Jahwe – na swoich rodaków). Zwrócenie się do całej społeczności Izraela wiązało się z faktem, że los każdej jednostki w Izraelu nie był nigdy oderwany od losu całego narodu[40]. Dla Izraelity, każdy Izraelita był bratem, nawet jeśli stał się jego niewolnikiem lub wrogiem. Zasługiwał on na szacunek i pomoc (zob. np.: Wj 23,4-9; Kpł 19,17-18; 25,25-28). Stąd też pragnienie dzielenia się dobrem, czyli wezwanie do zaufania i oczekiwania z nadzieją (יחל)[41] na (pomoc) Jahwe. W prawdziwej nadziei zawarta jest cierpliwa wytrwałość, która chroni przed zniechęceniem, stąd końcowe dopowiedzenie וְעַד־עוֹלָם מֵעַתָּה („już teraz /od teraz/ i na wieki!"). Wers ten zawiera również rysy formuły liturgicznej (zob. np.: Ps 27,14; 100,5; 107,1; 118,1-4), co może potwierdzać jego zastosowanie w kulcie publicznym.

---

37 Por. E. Balcerzan: *Metafora a interpretacja*..., s. 41–42. Zob. J. Breś, *O semantycznej teorii metafory i możliwości jej stosowania w analizie języka religijnego*..., s. 51–52.

38 Benedykt XVI, *Psalm 131 – dziecięca ufność w Bogu*..., s. 30–31.

39 Por. L. A. Schökel, C. Carniti, *Salmos*..., s. 1527–1528.

40 Por. S. Łach, *Księga Psalmów*..., s. 537.

41 Zob. יחל, w: WSHPST, J. Seremak, t. 1, s. 385–386.

Podsumowanie

W lekturze ksiąg Starego, jak i Nowego Testamentu wielokrotnie spotykamy obraz „dziecka i matki" lub „dziecka i ojca" jako przykład zaufania Bogu, oraz troski Boga o człowieka (zob. np.: Ps 22[21],11; 27[26],10; 71[70],5-6; Iz 66,13; Jr 1,5; Oz 11,1-4; Mt 18,3-5; Mk 10,15). Psalm 131 jest jednym z komponentów tworzących ten misteryjny wizerunek. Jest jednak jednym z bardziej wymownych, gdyż zawarta w nim metafora „matki i dziecka" odzwierciedla pełen pokoju i zaufania stan psalmisty, będący owocem zarówno jego osobistej, wytrwałej pracy nad sobą (w. 1b-e), jak i obdarowania Bożą łaską (w. 2).

Proponując drugą interpretację sformułowania כְּגָמֻל („jak odstawione od piersi [dziecko]"), czyli dostrzeżenie w przedstawionej metaforze kilkuletniego dziecka (nie karmionego już mlekiem matki), otrzymamy „świadomą" decyzję malucha, który wtulając się w ramiona swojej matki okazał jej swoją miłość, lub też zapewnił sobie poczucie bezpieczeństwa. Jego decyzja, dla współczesnego człowieka może być zachętą i motywacją, do zaufania Bogu i równocześnie wzmocnieniem pragnienia, aby być przy Nim nie ze względu na oczekiwane korzyści, ale ze względu na fakt, że jest.

Rozważając całościowo tę pieśń otrzymamy ponadto *vademecum* emocjonalno-społeczno-religijnego ludzkiego rozwoju, który powinien przebiegać na trzech płaszczyznach:

1. Osobista praca nad samym sobą (w. 1).
2. Otwartość na Bożą łaskę (w. 2).
3. Dostrzeżenie drugiego człowieka (w. 3).

Warto codziennie rozważać (np. w wieczornej modlitwie rachunkiem sumienia), czy każdy z aspektów Psalmu 131 realizujemy w swoim niepowtarzalnym życiu.

THE METAPHOR OF 'MOTHER AND CHILD' IN PSALM 131(130)

Summary
This article takes up philological and theological analysis of the Psalm 131(130). In the study is proposed own translation of this work and shown its structure. Moreover, particular verses are discussed, taking specially the metaphor of ‚mother and child' into consideration (verse 2). The metaphor reflects the condition of the psalmist, full of calmness and trust, which on one hand is the fruit of his personal work on himself (verse 1), and on the other hand, the result of God's grace (verse 2). In exegesis of this psalm is also pointed need to perceive the other person (verse 3).

Keywords: Psalm 131, mother, child, peace of soul.

Translated by
Patrycja Tomaszewska

Bibliografia

Abramowiczówna Z. (red.): *Słownik grecko-polski*, Warszawa 1962, t. 3.

Allen L.C: *Psalms 101–150 (Revised)*, Dallas 2002.

Balcerzan E., *Metafora a interpretacja*, „Teksty. Teoria literatury – krytyka – interpretacja", 54 (1980), nr 6, s. 37–59.

Benedykt XVI, *Psalm 131 – dziecięca ufność w Bogu*, w: „L'Osservatore Romano". 11–12(2005), s. 30–31.

Biblia w przekładzie księdza Jakuba Wujka z 1599 r. Transkrypcja typu „B" oryginalnego tekstu z XVI w., Warszawa 1999.

Biblia, to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Nowy przekład z języków hebrajskiego i greckiego opracowany przez Komisję Przekładu Pisma Świętego, Warszawa 1998 (*Biblia Warszawska*).

Borowski W., *Psalmy. Komentarz biblijno-ascetyczny*, Kraków 1983.

Breś J., *O przydatności substytucyjnej i interakcyjnej teorii metafory w analizie metaforycznych wypowiedzi o Bogu*, w: „Zeszyty Naukowe KUL" 45 (2002), nr 3–4, s. 105–111.

Breś J., *O semantycznej teorii metafory i możliwości jej stosowania w analizie języka religijnego*, w: „Zeszyty Naukowe KUL" 45 (2002), nr 1–2, s. 49–56.

Die Bibel. Altes und Neues Testament. Einheitsübersetzung, Freiburg im Breisgau–Basel–Wien 1980.

Elliger K., Rudolph W., Rüger H.P. (oprac.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1990.

Fischer B., Gribomont I., Sparks H.F.G., Thiele W. i inni: *Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem*, Stuttgart 1994.

Gorzkowski A., *Westchnienie dziecka. Glosa o Psalmie 131*, w: „Znak" 702(2013), s. 58–59.

Grzegorz z Nyssy, *O tytułach Psalmów*, Kraków 2014.

Jankowski A., Romaniuk K., Stachowiak L., Hergesel T., Rubinkiewicz R. (red.), *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*., Poznań 2003 (*Biblia Tysiąclecia*).

Klawek A., *Spokój duszy pokornej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny" 2(1949), s. 379–381.

Koehler L., Baumgartner W., Stamm J.J: *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, Warszawa 2008, t. 1–2.

La Sacra Bibbia. Conferenza Episcopale Italiana. Unione Editori e Librai Cattolici Italiani, Città del Vaticano 2008.

Łach S. Łach J., *Księga Psalmów. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy*, Poznań 1990 (Pismo Święte Starego Testamentu VII/2).

Nyk P., *Od zgiełku do milczenia. Rozmyślanie nad Psalmem 131*, „Głos Karmelu" 2 (2006).

Peter M., Wolniewicz M. (red.), *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami,* Poznań 1991– 1994 (*Biblia Poznańska*).

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem. Opracował Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa 2009 (*Biblia Paulistów*).

Pismo Święte Starego Testamentu. Księgi dydaktyczne. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych, Warszawa 2008.

Podsiad A., *Słownik terminów i pojęć filozoficznych*, Warszawa 2000.

Rahlfs A., *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*, t. 1–2, Stuttgart 1979.

Ravasi G., *Psalmy*, cz. 5 (Psalmy 128–150), przekł. K. Stopa, Kraków 2009.

Robinson B.P., *Form and Meaning in Psalm 131*, „Biblica" 79 (1998), z. 2, s. 180–197.

Romaniuk K., *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. „Biblia Warszawsko-Praska"*. Warszawa 1997.

Ryken L., Wilhoit J.C., Longman T., *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, Warszawa 2003, s. 8–9.

Schökel A. L., Carniti C., *Salmos. Traducción, introducciones y comentario*, t. 2, Estella (Navarra) 2009.

Seybold K., *Die Wallfahrtspsalmen. Studien zur Entstehungsgeschichte von Psalm 120-134*, Neukirchen-Vluyn 1978.

Stachowiak L., *Księga Psalmów*, w: tenże (red.), *Wstęp do Starego Testamentu*, Poznań 1990, s. 347–383.

Stachowiak L., *O tytułach Psalmów*, Kraków 2014.

Wilk J., *Kto wierzy, nigdy nie jest sam*, Katowice 2013.

Wilk J., *Psalm 131. O więzi z Bogiem*, w: „Apostolstwo Chorych" 3/2012, s. 13–14.

MATERIAŁY

EZECHIEL 36,26 W KONTEKŚCIE HISTORYCZNYM I LITERACKIM

JAKUB SLAWIK

Tłumaczenie Ez 36,16–32

16. I stało się słowo JHWH do mnie:
17. Człowieku!
Gdy dom Izraela mieszkał w ziemi swojej,
to uczynił ją nieczystą swoim postępowaniem (drogą) i swoimi czynami[1],
jak nieczystość menstruacyjna było postępowanie (droga) ich przede mną,
18. i wylałem gniew mój na nich [z powodu krwi ich, którą wylali na ziemię (kraj)
i bożkami[2] swoimi uczynili ją nieczystą][3];
19. i rozproszyłem ich wśród narodów,
i zostali rozwleczeni po krajach,
według postępowania (drogi) ich i czynów ich.
20. I przyszli[4] do narodów, tam, gdzie przyszli,
i profanowali moje święte imię, gdy mówiono o nich:
Ludem JHWH oni są i z kraju swego musieli wyjść.
21. Wtedy żal mi było mojego świętego imienia,
które sprofanowali dom Izraela pośród narodów, gdzie przyszli.
22. Dlatego powiedz domowi Izraela:
Tak rzekł [Pan][5] JHWH:
Nie ze względu na was ja czynię [to], domu Izraela,
lecz dla mojego świętego imienia,
które sprofanowaliście wśród narodów, gdzie przyszliście,
23. *że uświęcę wielkie moje imię, sprofanowane wśród narodów,*
które sprofanowaliście pośród nich,

---

1 Przeważnie dla złych czynów (*HAHAT*).

2 Podstawowe znaczenie to „kamień", „stela", w ST zawsze pejoratywne określenie bożków, wokalizacja (*galol*) z #WQvi („ohyda/obrzydliwość/potworność"); *HAHAT*.

3 Słów tych nie ma w G*, najprawdopodobniej rozszerzenie (*BHS*; W. Zimmerli, *Ezechiel: 2. Teilband Ezechiel 25-48* (BK XIII/2), Neukirchen-Vluyn 1969, s. 868).

4 Najprostsza forma (sg.) na początku nowej sekwencji?

5 Brak tego słowa w G* i Ms, prawdopodobnie dodatek (*BHS*).

i poznają narody, że ja jestem JHWH [– wyrocznia Pana JHWH –][6]
gdy zostanę uświęcony/uświęcę się przez/na was na ich oczach,
24. *że zabiorę was od narodów i zgromadzę was ze wszystkich krajów,*
i zaprowadzę was do ziemi waszej,
25. *i skropię was wodą czystą,*
i będziecie czyści od wszystkich nieczystości waszych,
i od wszystkich bożków waszych oczyszczę was;
26. *i dam wam serce nowe,*
i ducha nowego dam we wnętrze wasze,
i usunę serce kamienne z ciała waszego,
i dam wam serce cielesne;
27. *i ducha mojego dam we wnętrze wasze,*
i uczynię, że w prawodawstwie moim będzie chodzić (postępować),
i prawa mojego będzie przestrzegać i wykonywać (je).
28. *Wtedy zamieszkacie w kraju, który dałem ojcom waszym,*
i będziecie dla mnie ludem, a ja będę dla was Bogiem;
29. *i wybawię od wszystkich nieczystości waszych.*
I wezwę zboże, i rozmnożę je,
a nie dam (sprowadzę przeciwko) wam głodu,
30. *i rozmnożę owoc drzew i plon pól,*
abyście już więcej nie musieli znosić (przyjmować) szyderstwa głodu od narodów.
31. *Wtedy wspomnicie postępowanie (drogi) wasze złe i czyny wasze, które nie były dobre i poczujecie wstręt wobec samych siebie z powodu win wa szych i obrzydliwości waszych.*
32. *Nie ze względu na was ja czynię [to] – wyrocznia Pana [JHWH]7 – co powinno stać się wam znane.*
Wstydźcie się i zawstydźcie się z powodu postępowania (dróg) waszych, domu Izraela!

Ramy historyczne

Próba osadzenia słów prorockich w kontekście historycznym, przy czym nie chodzi o historię opowiedzianą w Starym Testamencie, lecz o rekonstrukcję historyczną.

W czasach, które nazywamy okresem biblijnego Izraela, tj. od epoki żelaza II (od ok. połowy X w. p.n.e.) do przejścia obszaru Palestyny/Izraela w ręce Rzymian (63 r. p.n.e.), zasadniczą rolę w przekazach Biblii Hebrajskiej odegrały 3 kryzysy. Pierwszym z nich było zdobycie Samarii, stolicy północnego Izraela, przez Asyryjczyków w 722/720 r. p.n.e. (różnice dat wynikają z odmiennych sposobów datowania w historii Bliskie-

[6] Tego wyrażenia ponownie brak w G* i 2 Ms, prawdopodobnie dodatek (*BHS*).
[7] Ponownie słowa tego brak w G*, dodatek? (*BHS*).

go Wschodu), kładąc kres królestwu, które miało obejmować 10 plemion izraelskich. Drugi, analogiczny kryzys to upadek Jerozolimy, stolicy południowego królestwa Judy, zdobytej dwukrotnie w 598 i 587/6 p.n.e. przez Babilończyków, wygnania elit judzkich do Babilonu, a za drugim razem zburzenia miasta i świątyni. Był to koniec na wiele wieków istnienia mniej lub bardziej niezależnych królestw izraelskich. Wśród wygnańców z 598 r. znajdował się najprawdopodobniej Ezechiel. Rozpoczęła się epoka wygnania babilońskiego, która po zajęciu (ale nie siłą) Babilonu przez perskiego władcę Cyrusa II Wielkiego w 539 r. p.n.e. przejdzie bez większych wstrząsów dla wygnańców judzkich w epokę, którą nazywamy perską. Trzeci kryzys związany był z powstaniem machabejskim w połowie II w. p.n.e. (Kolejny wielki wstrząs to zdobycie Jerozolimy przez Rzymian w 70 r. n.e., ale to już czasy nowotestamentowe.)

Ezechiel i jego czasy

Wygnanie babilońskie odcisnęło się mocnym piętnem na przekazach starotestamentowych. O ile upadek Samarii półtora wieku wcześniej, który historycznie rzecz biorąc, był wydarzeniem o dużo poważniejszych skutkach i dramatyczniejszym przebiegu, ze względu na jeszcze słabo rozwiniętą i literacko ugruntowaną odrębną tożsamość, nie został szeroko opisany w Biblii Hebrajskiej, to wygnanie babilońskie znalazło się w jej centrum. Nie bez znaczenia był też szok wywołany upadkiem Jerozolimy wraz ze świątynią izraelskiego Boga (Jego imię zapisywano za pomocą czterech liter JHWH). Istniały wtedy już przekazy literackie, które w jakiejś formie weszły w skład Biblii Hebrajskiej, a wygnane elity judzkie posiadały świadomość swej odrębności religijnej i tą odrębność pielęgnowały. Wystarczy wspomnieć, że z kryzysem wygnania babilońskiego związane są trzy największe księgi prorockie ST: Ez oraz znaczące części Iz i Jr, a także zasadniczy kształt Pwt i tzw. ksiąg historycznych od Joz po 2 Krl/2 Krn.

Ezechiel, najpewniej jeszcze jako młody człowiek pochodzący z rodziny kapłańskiej, wraz z pierwszą grupą wygnańców z Jerozolimy zawędrował do Babilonu, gdzie Bóg powołał go na proroka (Ez 1–3). Ponieważ został wygnany po pierwszym zdobyciu Jerozolimy, to wieść o jej upadku i zburzeniu dociera do niego już w Babilonii (33,21: „W dwunastym roku naszego wygnania, piątego dnia dziesiątego miesiąca przybył do mnie uchodźca z Jerozolimy z wieścią, że miasto zostało zdobyte"). Ezechiel przynależał do ówczesnych elit, był wykształcony. Von Rad napisał o nim: „Horyzonty myślowe tego męża – patrząc choćby tylko pod kątem posiadanej wiedzy i formacji umysłowej – były niesłychanie szerokie"[8].

Konieczne jest jednak pewne jedno zastrzeżenie, że zakładamy przy tym, że tradycje literackie księgi nazywanej od jego imienia, mniej lub bardziej odzwierciedlają to, co miał przekazać i jak przekazał. Choć styl literacki księgi jest wyrafinowany, pełen artyzmu, to jednocześnie chłodny, słuchy, słabo nacechowany emocjonalnie.

[8] G. Rad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986, s. 532.

Budowa tekstu

W.16: całość rozpoczyna się ogólnym wprowadzeniem, które w dosyć enigmatyczny sposób za pomocą niecharakterystycznego czasownika „być/stać się" informuje, że mamy do czynienia z Bożym słowem, a jego bezpośrednim adresatem (*explicite*) ma być Ezechiel, mówiący o sobie (w 1. os.).

W.17–21: uzasadnienie słów Bożych, które prorok ma przekazać „domowi Izraela" (por. w.22aa). Uzasadnienia też zostało skomponowane jako mowa Boża.

w.22–32: przekazane przez Boga słowa, które prorok ma ogłosić „domowi Izraela"

W.17–21)

Część pierwsza ma klarowną budowę, całość zaczyna się od zwrócenia się do proroka – tłumacząc dosłownie: „Synu człowieczy!" W języku hebrajskim „syn" wskazuje w tym przypadku na jednostkę z kategorii ludzie, tj. pojedynczego człowieka. Czyli w „wołaczu": „Człowieku!" – można się też ewentualnie doszukiwać podkreślenia różnicy pomiędzy mówiącym Bogiem, a ludzkim odbiorcą.

Następnie przywołane zostały wcześniejsze dzieje „domu Izraela" (w.17–20). W ST spotykamy dwa określenia: „synowie Izraela", co oznacza tyle co „Izraelici", i „dom Izraela", który nie jest tylko innym sposobem nazywania Izraelitów, lecz wskazuje także na instytucjonalny kształt Izraela, tj. królestwo czy inną strukturę z jego/jej instytucjami.

Wspomina się wcześniejsze czasy, gdy Izraelici mieszkali jeszcze w swojej ziemi, a więc przed wygnaniem, ale wtedy grzeszyli niewłaściwym postępowaniem (dosł. „droga" – w sensie metaforycznym). Te niewłaściwe czyny nie zostały wymienione czy przedstawione konkretnie, dowiadujemy się jedynie, że uczyniły ziemię/kraj nieczystym. Nieczystość jest terminem kultowym dla tego wszystkiego, co jest wykluczone z kultu Boga Izraela. Widać to wyraźnie w porównaniu postępowania ludu do nieczystości związanej z krwią menstruacyjną – kobieta w okresie krwawienia i po porodzie uchodziła za kultowo nieczystą, wykluczoną z udziału w kulcie. Nieczystość kraju wykluczała więc go i wszystkich mieszkańców z kultowych kontaktów z Bogiem, a to był podstawowy sposób utrzymywania związku z Bogiem. Związek z Bogiem był więc niemożliwy (na marginesie warto dodać, że nieczystość dotyczy kraju, a nie ludzi – swoją nieczystością „zarazili" kraj, w którym mieszkali). Należy spojrzeć na kontekst Ez, by zobaczyć, o jakie czyny mogłoby chodzić. Weźmy na przykład listę z Ez 18,5–8:

> 5) Lecz jeżeli kto jest sprawiedliwy i wykonuje prawo i sprawiedliwość,
>
> 6) Nie je mięsa ofiarnego na górach i nie podnosi oczu ku bałwanom domu izraelskiego, nie hańbi żony swojego bliźniego, nie obcuje z żoną podczas jej nieczystości,
>
> 7) Nie uciska nikogo i dłużnikowi zwraca jego zastaw, nie stosuje przemocy, udziela chleba głodnemu, a nagiego przyobleka w szatę,
>
> 8) Nie pożycza na lichwę i nie bierze odsetek, powstrzymuje swoją rękę od złego, w sporach między ludźmi rozsądza zgodnie ze słusznością.

Jak widać, nie chodzi jedynie o wykroczenia kultowe (spożywanie mięsa z ofiar bałwochwalczych), ale i społeczne: uciskanie bliźniego, zwłaszcza biednych, odmowa pomocy biedakowi. Takie czyny wywołały Boży gniew (w.18). W wierszu tym natrafiamy na uzupełnienie (nawias kwadratowy), słowa, których brak w najstarszych świadectwach tekstowych (w tym przypadku w starożytnym greckim przekładzie, zwanym Septuagintą). Pokazują one skrajne przykłady złego postępowania, po jednym ze wspomnianych kategorii: przelanie krwi, czyli morderstwo – najgorszy czyn wobec bliźniego, i bałwochwalstwo, czyli przestępstwa religijne, kultowe. Używane głównie przez Ezechiela słowo *gillulim*, przetłumaczone jako „bożki", zdaje się być określeniem dla wszelkich praktyk kultowych niezwiązanych z Bogiem Izraela, lecz z innymi bogami (może zostało nawet stworzone przez Ezechiela).

W.19: Boży gniew doprowadził do kary w postaci wygnania, rozproszenia pomiędzy narodami i po różnych krajach. Kara ta jest adekwatna do ich przestępstw, a nie ślepym zrządzeniem losu.

Na tym jednak nie koniec, gdyż ich rozproszenie, czyli Boża kara, sprawiła, że Boże Imię zostało zhańbione pośród narodów (w.20). Ezechiel ponownie posłużył się kultowym pojęciem – „profanować", „bezcześcić", którego antonimem jest „uświęcić". Bóg pozbawiony został należnej Mu czci. Imię Boże pojawia się jako spersonifikowana wielkość, tożsama z samym Bogiem. Mówiono bowiem, że chodzi o lud Boga izraelskiego i że zmuszeni zostali do opuszczenia swej ojczyzny, zostali wygnani – zły los spotkał i lud, i jego kraj. Ale tym samym hańba spadła i na ich Boga, który okazał się zbyt słaby, by obronić swój lud przez wrogami, którzy mają swoich bogów, najwyraźniej mocniejszych. Tak argumentował Mojżesz, wstawiając się za nieposłusznym ludem w drodze z Egiptu przez pustynię:

> Lb 14,15–16: Jeżeli tedy zabijesz ten lud jak jednego męża, to narody, które słyszały wieść o tobie, będą mówić: Ponieważ nie mógł Pan wprowadzić ludu tego do ziemi, którą im poprzysiągł, zabił ich na pustyni.

Przeciwko takiemu rozumieniu czy błędnemu rozumieniu losu ludu Bożego zwraca się sam Bóg, który stanowczo broni swojej chwały, chroni godność swego imienia (w.21) – zapadła więc już decyzja (impf. cons.) o Bożej interwencji, którą ma prorok zwiastować „domowi Izraela" jako słowo Boże (formuła posłańca „tak rzekł Pan").

2. część (w.22–32) – mowa Boża dla „domu Izraela", która jak się okazuje, daje się podzielić na kolejne części:

W w.22–23 Bóg podkreśla, że działa wyłącznie z powodu swego świętego imienia, które zostało zhańbione, a nie ze względu na swój lud, który jest odpowiedzialny za sprofanowanie boskiego imienia. Bóg sam sprawi, że na nowo zostanie uznana Jego świętość wśród narodów, gdzie wygnani zostali Izraelici. Wtedy przekonają się narody, kim jest prawdziwy Bóg, Bóg Izraela. O opinię narodów, które tylko w tym fragmencie są wzmiankowane 3 razy, się rozchodzi. Ta część mowy bazuje na uwypuklonym przez potrójne użycie kluczowych pojęć kontraście: świętość/profanacja Bożego imienia (a do tego dochodzi ich powtarzanie się w w.21). W biblijnym hebrajskim powtarzanie oznacza emfazę, a potrójne użycie odpowiada superlatywowi, stopniowi najwyższemu.

Mamy więc do czynienia z absolutnym przeciwstawieniem Bożej świętości i Jego profanacji, za którą kryją się winy „domu Izraela". W centrum stoi więc nie interes ludu Bożego, lecz samego Boga! Nie chce On dopuścić do dalszego profanowania Jego imienia. Treść tych wierszy odpowiada Bożej decyzji z w.21.

Ostatnie wyrażenie w w.23 zaznacza, w jaki sposób Bóg zaradzi dalszemu Jego znieważaniu, wymieniając przy tym trzy strony, trzech aktantów: Bóg, który będzie działał na czy poprzez Izraelitów, czego świadkami będą narody.

Kolejne w.24–30 są rozwinięciem czy demonstracją tego, co Bóg konkretnie uczyni.

Po pierwsze, sprowadzi Izraelitów spośród wszystkich narodów i krajów z powrotem do ich ojczyzny (w.24, tj. do sytuacji z w.17: „ziemia Izraela"), a tym samym położy kres profanacji Jego imienia wśród narodów. Treść tych wierszy odpowiada w.19–20.

Po drugie, Bóg usunie też to, co było przyczyną jego gniewu (zob. w.18). Oczyści ich (w.25): ponownie potrójne użycie pojęcia: czystość/oczyścić – kolejnego kultowego pojęcia dla usunięcia tego, co uniemożliwia udział w kulcie, proszenia i sławienia Boga – powtórzenie pojęcia podkreśla totalność tego oczyszczenia: obmycie, oczyszczenie od tego, co ich kultowo kalało, a w szczególności wszelkiego bałwochwalstwa.

Ale na tym nie koniec, bo inaczej historia znowu mogłaby się powtórzyć: lud na nowo zacząłby grzeszyć (jak to miało miejsce wg w.17b). Bóg więc dokona głębokiej wewnętrznej przemiany ludu (26–27a). Bóg da swojemu ludowi nowe serce i nowego ducha. W sercu biblijni Izraelici lokowali rozum, wolę i emocję (odpowiadałoby naszej „głowie"), duch zaś to – w tym przypadku – psychiczna siła życiowa, a różni się od „serca" przede wszystkim tym, że jest nie tyle przynależną częścią człowieka, lecz dynamiczną siłą, mogącą być postrzegana jako Boży dar. Bóg spowoduje całkowitą odnowę ludu, która obejmie jego rozum, wolę i uczucia, a także osobistą, psychiczną siłę, potencjał człowieka. Nowe serce, będące pod wpływem nowego ducha, stoi w opozycji do „kamiennego serca", serca, które jest nieczułe, czyli rozumu, do którego nic nie dociera, woli, która nie ma chęci na przyjęcie Bożego wezwanie. Opisuje człowieka, który nie chce słuchać Bożych napomnień, który odrzuca Boże pouczenie – tj. postawę, którą Ezechiel opisuje częściej jako krnąbrność (w przekładach często oddawana słowem „przekora"), uparte trwanie przy nieposłuszeństwie, oporze, pomimo napomnień i karania. W Ez 20 czytamy:

> 8 Lecz oni byli przekorni wobec mnie i nie chcieli mnie słuchać; nikt nie odrzucił obrzydliwości miłych dla swoich oczu i nie opuścili bałwanów egipskich.
>
> 13 Lecz dom izraelski był przekorny wobec mnie na pustyni, nie postępował według moich przykazań, wzgardził moimi prawami, które jeżeli człowiek wykonuje, żyje dzięki nim; i bezcześcili bardzo moje sabaty. Wtedy postanowiłem wylać na nich swoją zapalczywość na pustyni, aby ich wytępić.
>
> /Historia się powtarzała, a lud ciągle wracał do swych grzechów/

Nowe „serce" w opozycji do kamiennego zostało określone też metaforycznie jako cielesne, a więc żywe, wrażliwe, skłonne wysłuchać Bożych przykazań i się do nich chęt-

nie stosować. Zaś nowy duch okazuje się być Bożym duchem, tj. Bożym darem, który daje człowiekowi siłę, by chętnie i z oddaniem słuchać Boga (zob. klamrowa budowa w.26–27a). Warto zwrócić uwagę na pewien szczegół: Ezechiel nie mówi o ludziach jako jednostkach, lecz o ludzie Bożym jako całości, o jego „sercu" i „duchu" – interesuje go lud jako całość, jako kolektywna wielkość, podczas gdy my dzisiaj chętnie odczytalibyśmy te słowa indywidualistycznie, w kategoriach przemiany wnętrza pojedynczego człowieka.

Cel tej przemiany został od razu wskazany (w.27b): przestrzeganie Bożych nakazów i Bożych praw. Podmiotem tych zdań był dotychczas Bóg (w 1. os.). Bóg uczyni – czasownik ten nawiązuje do początku mowy Bożej, której odbiorcami mają być Izraelici z w.22, gdzie nie było jeszcze dopełnienia – Bóg sprawi, że dom Izraela będzie wypełniał Boże ustanowienia. Dopiero teraz Izraelici stają się podmiotem zdań: będą wykonywać to, czego Bóg sobie życzy. Czasownik „czynić/wykonać" spina tę myśl, stojąc na początku i na końcu (chiazm), przy czym zmienia się jego podmiot: Bóg – Izraelici, którzy będą postępować dokładnie tak, jak życzy tego sobie Bóg. Przypomnijmy: troszczyć się o sprawiedliwość społeczną i czcić tylko swego Boga.

Skutkiem tego będzie, że ponownie (sięgamy do samego początku fragmentu zob. w.17a) będą mieszkać w swoim kraju (w.28), kraju, który Bóg dał ich ojcom (jako obietnicę Abrahamowi, Izaakowi i Jakubowi, co stało się faktem po exodusie z Egiptu). Będzie ich łączyło przymierze z Bogiem. Tutaj wprawdzie nie ma terminu „przymierze", ale stoi formuła, która mu odpowiada, wyrażająca wzajemną przynależność Boga i jego ludu: „wy jesteście moim ludem, a ja jestem waszym Bogiem". Nie tylko będą żyć w swej ojczyźnie, ale będzie ich łączyła trwała społeczność z ich Bogiem i będą wyzwoleni – przez Boga! – ze swoich win (powraca znów słowo „nieczystość"; w.29a). Już więcej do nich nie powrócą. Ponadto, Bóg zapewni w ojczyźnie bogate plony, by Izraelici nie cierpieli głodu (Bóg do niego nie dopuści), który też był powodem tego, że z nich szydzono. (Nie wiadomo, jakie dokładniej okoliczności ma się tutaj na uwadze. Działania wojenne przeważnie skutkowały głodem, który nieraz jest wymieniany wśród kar, które spadają na Izrael czy Judę, np. Iz 5,13; Jr 2,19 czy Ez 5,12.16–17.)

Końcowe w.31–32 poruszają nowy wątek w tej mowie Bożej. W końcu Izraelici mają jeszcze wspominać swoje złe postępowanie (z w.17) i odczuć wstręt do siebie samych z powodu swych niegodnych czynów, by jeszcze wyraźniej sobie uzmysłowić, że Bóg działał nie ze względu na nich, lecz samego siebie (nawiązanie do początków słów Bożych dla Izraela w w.22). To, co wydarzyło się w historii Izraela i Judy nigdy nie powinno mieć miejsca. Izraelici mają sobie uświadamiać, że to oni doprowadzili do swych nieszczęść, a przez to do sprofanowania Bożego imienia. Mają uznać Bożę potęgę i wstydzić się za swoje czyny. Uznanie Boga i wstyd z powodu swych nieprawości należą do siebie. Mają się pozbyć złudzeń, Bóg działa tylko i wyłącznie ze względu na swoją chwałę. A poznanie czy uznanie Bożej chwały dotyczy nie tylko narodów, jak w w.23, ale również „domu Izraela".

Kunsztowna budowa całości

w.16: wprowadzenie ogólne
w.17–21: uzasadnienie Bożych słów (dla proroka)
  w.17–20: grzeszna i katastrofalna przeszłość „domu Izraela"
    w.17: nieprawość w ojczyźnie
    w.18: Boży gniew
    w.19: Boża kara – wygnanie (w.19b nawiązuje do w.17: złe postępowanie spina tę część uzasadnienia)
    w.20: skutkiem jest sprofanowanie Bożego imienia (podejrzenie o bezsilność)
  w.21: Boża interwencja na rzecz swego imienia
w.22–32: słowa Boże, które prorok ma zwiastować „domowi Izraela"
  w.22–23: wprowadzenie i Boży zamiar – uświęcenie swego sprofanowanego przez Izraelitów imienia (3x3) – reakcja na w.20 (klamrowa czy chiastyczna budowa)
    w.23bb: drogą jest działanie na Izraelu na oczach narodów
    w.24–30: odnowa Izraela
      w.24: powrót z wygnania (i diaspory) – reakcja na w.19
      w.25: całkowite oczyszczenie z win (3x) – reakcja na w.18
      26-27a: wewnętrzna przemiana Izraelitów – reakcja na w.17ag-b – klamrowa budowa: nowe serce i duch/usunięcie kamiennego serca/cielesne serce i Boży duch
      27b: skutkiem będzie przestrzeganie Bożego prawa – reakcja na w. 17ag-b cd.
      28–29a: mieszkanie w ojczyźnie, w przymierzu z Bogiem, który uwalnia od nieprawości – nawiązanie do w.17ab
      29b–30: obfitość plonów i brak głodu, uniemożliwienie szyderstwa narodom
  w.31–32: nowa postawa – wstręt do siebie z powodu złego postępowania i uznanie Bożej gorliwości o własne imię – nawiązanie do w.22a (początku drugiej części tego fragmentu) i do w.17 (początku mowy Bożej w ogóle).

Szczególnie zwraca uwagę w tym fragmencie wewnętrzna przemiana ludu, Izraelitów, której dokonuje Bóg, dając nowy rozum i wolę oraz nową siłę czynienia tego, co właściwe, co jest Bożą wolą (w.26–27). Taką myśl Ezechiel wyraził już w 11,19–20. U podstaw legła tragiczna konstatacja, że lud nie jest w stanie – z powodu swego uporu i krnąbrności – wypełniać Bożej woli. Ezechiel wielokrotnie dawał wyraz absurdalności postępowania ludu Bożego, wszystko w jego historii skłaniało do tego, by wypełniać Boże przykazania – społeczne i kultowe, dbać o sprawiedliwość społeczną i czcić tylko swego Boga. Ale tak się nie działo (rozdz. 16; 20; 23). Jego konstatacja nie różni się zasadniczo od wniosków pozostałych dwóch wielkich proroków starotestamentowych, którzy musieli poddać refleksji, że Izrael i Juda upadły, a lud dostał się do niewoli, choć wyrażona została zupełnie innymi słowami. Jeremiasz sformułował to m.in. w takich sposób (13,22–23):

22 A gdy pomyślisz w swoim sercu: Czemu mnie to spotkało, to wiedz, że z powodu mnóstwa twoich przewinień odkryto poły twojej szaty i zgwałcono cię.

23 Czy Murzyn może odmienić swoją skórę a pantera swoje pręgi? A czy wy, przywykli do złego, możecie dobrze czynić?

Również anonimowy prorok, zwany drugim Izajaszem, tj. Deuteroizajaszem, którego przesłanie odnajdujemy w Księdze Izajasza, dołączone od rozdz. 40, przekonuje, że katastrofa wygnania spowodowana została winami Izraela (43,22–28):

22 A jednak nie wzywałeś mnie, Jakubie, ani z powodu mnie się nie trudziłeś, Izraelu.

23 Nie ofiarowałeś mi owiec na całopalenie ani nie uczciłeś mnie krwawymi ofiarami. Nie obciążyłem cię ofiarami z pokarmów ani nie utrudziłem cię ofiarą z kadzidła.

24 Nie kupiłeś mi za pieniądze wonnych rzeczy ani nie nasyciłeś mnie tłuszczem swoich krwawych ofiar, lecz obciążyłeś mnie swoimi grzechami, utrudziłeś mnie swoimi przewinieniami.

25 Ja, jedynie Ja, zmazuję twoje przestępstwa przez wzgląd na siebie i twoich grzechów nie wspomnę.

26 Przypomnij mi, rozprawmy się z sobą! Wylicz, co masz na swoje usprawiedliwienie!

27 Twój praojciec zgrzeszył, a twoi orędownicy sprzeniewierzyli mi się,

28 Twoi książęta znieważyli moją świętość. Dlatego Jakuba obłożyłem klątwą, a Izraela wystawiłem na zniewagi.

/nie dbał o kontakt z Bogiem-grzeszył-Bóg działa ze względu na siebie samego – tak też w długiej historii Izraela/

Doświadczenie wygnania okazało się traumatyczne i do głębi odmieniające spojrzenie na lud Boży, ludzkie możliwości i chęci. Rozczarowanie było tak przejmujące, że na nowo trzeba było sformułować fundamenty dla egzystencji ludu Bożego. By odmienił się los wygnańców interweniować musi Bóg, aby nie tylko wyrwać ich z ręki innych narodów, ale także oczyścić z win (określanych różnymi słowami), a nawet sprawić, żeby lud już nie mógł się odwrócić od swojego Boga.

Najogólniej sformułował to Deuteroizajasz (54,9–10):

9 Bo tak jest u mnie, jak w czasach Noego: Jak przysiągłem, że wody z czasów Noego nie zaleją ziemi, tak przysięgam, że już nie będę się gniewał na ciebie i nie będę ci robił zarzutów.

> 10 A choćby się góry poruszyły i pagórki się zachwiały, jednak moja łaska nie opuści cię, a przymierze mojego pokoju się nie zachwieje, mówi litujący się nad tobą JHWH.
>
> /Mimo, że to nie Bóg, a lud zrywał przymierze – jego trwałość może zapewnić więc tylko Bóg/

Natomiast mamy do czynienia z zadziwiającym rzeczowym podobieństwem pomiędzy Ez i Jr, w której omawianą tutaj myśl ezechielową wyrażono następująco (Jr 31,31–34; choć tekst ten już nie może być przypisywany samemu Jeremiaszowi):

> 31 Oto idą dni — wyrocznia JHWH — że zawrę z domem izraelskim i z domem judzkim nowe przymierze.
>
> 32 Nie takie przymierze, jakie zawarłem z ich ojcami w dniu, gdy ich ująłem za rękę, aby ich wyprowadzić z ziemi egipskiej, które to przymierze moje oni zerwali, chociaż Ja byłem ich Panem— wyrocznia JHWH —
>
> 33 Lecz takie przymierze zawrę z domem izraelskim po tych dniach, wyrocznia JHWH: Złożę moje prawo w ich wnętrzu i wypiszę go na ich sercu. Ja będę dla nich Bogiem, a oni będą dla mnie ludem.
>
> 34 I już nie będą siebie nawzajem pouczać, mówiąc: Poznajcie JHWH! Gdyż wszyscy oni znać mnie będą, od najmłodszego do najstarszego z nich — wyrocznia JHWH— Odpuszczę bowiem ich winę, a ich grzechu nigdy nie wspomnę.

Można dostrzec tutaj koncepcyjną całość: zrywanie przymierza, wpisanie prawa do ich serca, tj. rozumu i woli, a tym samym jego internalizacja, i wybaczenie.

Wielcy prorocy utracili wiarę w ludzkie możliwości. Lud postępował w sposób zupełnie niezrozumiały, odwracał się od swego Boga i robił wszystko, by Bóg musiał stracić cierpliwość. Nie chwalili swego Boga, uciskali bliźnich i wykorzystywali brutalnie biednych i niżej stojących na drabinie społecznej, choć mieli być siostrami i braćmi. Do tego, by to się już więcej nie powtórzyło, droga wiedzie przez wewnętrzną przemianę, którą dokonuje Bóg. Sprawia on, że jego prawo jest internalizowane, przekształca ich rozum i wolę, by chcieli postępować właściwie i wspiera ich swoją siłą. Bez ciągłego Bożego działania lud wciąż występowałby przeciwko Bogu i bliźnim. Jaka to strasznie negatywna ocena ludzkich możliwości!

Podobnie w Nowym Testamencie zdaje się myśleć apostoł Paweł (Ga 4,4–7):

> 4 Lecz gdy nadeszło wypełnienie czasu, zesłał Bóg Syna swego, który się narodził z niewiasty i podlegał prawu,
>
> 5 Aby wykupił tych, którzy byli pod prawem, abyśmy usynowienia dostąpili.
>
> 6 A ponieważ jesteście synami, przeto Bóg zesłał ducha Syna swego do serc waszych, wołającego: Abba, Ojcze!

> 7 Tak więc już nie jesteś niewolnikiem, lecz synem, a jeśli synem, to i dziedzicem przez Boga.

Paweł również był przekonany, że prawo, przykazanie, które miało gwarantować sprawiedliwość (Rz 7,12: „Tak więc prawo jest święte i przykazanie jest święte i sprawiedliwe, i dobre."), okazało się być słabe w konfrontacji z potęgą nieprawości w człowieku (Rz 7,13: „Czy zatem to, co dobre, stało się dla mnie śmiercią? Przenigdy! To właśnie grzech, żeby się okazać grzechem, posłużył się rzeczą dobrą, by spowodować moją śmierć, aby grzech przez przykazanie okazał ogrom swojej grzeszności."), tak że potrzebujemy przemiany, „usynowienia", wspartego duchem Chrystusowym. Ocena naszych ludzkich chęci i możliwości jest w Biblii bardzo ostrożna, by nie powiedzieć realistycznie surowa, niszcząca przekonanie o naszych możliwościach i nastawieniu na dobro. Tak w Starym Testamencie, jak i Nowym bez wewnętrznej przemiany nie ma możliwości podtrzymania kontaktu z Bogiem, któremu nie jest obojętne, jak postępujemy.

SŁOWO NA EKUMENICZNE DNI BIBLIJNE 2016
JAK MATKA POCIESZA SYNA, TAK JA BĘDĘ WAS POCIESZAŁ (IZ 66,13)[1]

Hasło tegorocznych Dni Biblijnych zostało zaczerpnięte ze Starego Testamentu, z Księgi Izajasza. Tymi słowami Pan Bóg zwrócił się do swojego ludu, który powrócił z niewoli babilońskiej. Izraelici doświadczyli wiele nieprzyjemnych chwil w swojej historii. Ich domy zostały zniszczone, także świątynia, a oni zostali deportowani do obcego kraju, gdzie było im bardzo ciężko. Po kilkudziesięciu latach powracają do swej ojczyzny i rozpoczynają wszystko od nowa.

Bóg obiecuje im swoją obecność i miłość oraz daje nadzieję. On nie jest abstrakcyjnym pojęciem, ale Kimś bardzo bliskim. Księga Izajasza porównuje miłość Boga do miłości matki. Pismo Święte przedstawia Boga za pomocą różnych obrazów, zazwyczaj atrybutów męskich. Jednak to porównanie oznacza, że Stworzyciel troszczy się o swój lud jak matka o swoje dziecko. On jest blisko nas (Ps 131) i nas broni (Oz 13,8). Stwórca nieba i ziemi bierze swoje dzieci w ramiona. On jest Bogiem, który pociesza jak najbliższa osoba. Jak matka miłuje dziecko i jest gotowa ponieść dla niego wszelkie ofiary, tak Bóg miłuje swoje dzieci. On obiecuje nam swoją bliskość – zwłaszcza tym, którzy są zdesperowani. Blisko jest tych, *których serce jest złamane i wybawia utrapionych na duchu* (Ps 34,19). Obiecuje, że *trzciny nadłamanej nie dołamie* (Iz 42,3). Taki jest nasz Bóg! On mówi: *Czy kobieta może zapomnieć o swoim niemowlęciu i nie zlitować się nad dziecięciem swojego łona? A choćby nawet ona zapomniała, jednak Ja ciebie nie zapomnę* (Iz 49,15).

Na kartach Nowego Testamentu Bóg jest nazwany „Bogiem wszelkiej pociechy (2 Kor 1,3 por. Rz 15,5), który objawił się w Jezusie Chrystusie (J 1,18). Ewangelie przedstawiają Syna Bożego pełnego litości i współczucia. On zapraszał wszystkich do siebie: *Przyjdźcie do mnie wszyscy utrudzeni i obciążeni, a ja wam dam ukojenie* (Mt 11,28).

Zbawiciel w czasie swojej ziemskiej służby pocieszał ludzi, z którymi się spotykał, nie był obojętny na ich troski i problemy.

Ewangelista Mateusz podaje: *Jezus obchodził wszystkie miasta i wioski, nauczał w tamtejszych synagogach, głosił Dobrą Nowinę o Królestwie, uzdrawiał wszelkie choroby i wszelkie słabości. Kiedy patrzył na tłumy, litował się nad nimi; gdyż ludzie byli znękani i porzuceni, jak owce, bez pasterza* (Mt 9, 35–36).

Jezusowe dzieło w Kościele kontynuuje Duch Święty, który jest nazwany innym Pocieszycielem. Chrystus mówi: *Ja prosić będę Ojca i da wam innego Pocieszyciela, aby*

[1] Wszystkie cytaty biblijne są zaczerpnięte z Biblii Warszawskiej.

był z wami na wieki (J 14,16). Greckie słowo „Parakletos" oznacza dosłownie obrońcę, wspomożyciela, kogoś, przywołanego na pomoc.

W naszym pielgrzymowaniu do Domu Ojca nie jesteśmy pozostawieni sami sobie. Jest z nami Trójjedyny Bóg, który obiecuje wsparcie. On przekazał nam też Pismo Święte, które jest dla nas duchowym pokarmem, drogowskazem życia, radością i pocieszeniem w trudnych chwilach.

Ks. Jan Wesley, przywódca XVII-wiecznego przebudzenia duchowego w Anglii, tak napisał o Biblii: *Chcę znać tylko jedną rzecz: drogę do nieba – w jaki sposób wylądować na szczęśliwym brzegu. Sam Bóg uniżył się, aby nauczyć tej drogi: dlatego właśnie zstąpił z nieba. Opisał tę drogę w pewnej księdze. Daj mi tę księgę! Za wszelką cenę daj mi Księgę Boga! Mam ją. Oto wiedza, która mi wystarczy. Pozwól mi być homo unius libri, człowiekiem jednej Księgi. Oto jestem, daleko od zgiełku ludzkich dróg. Siedzę sam: tylko Bóg jest tutaj. W jego obecności otwieram i czytam Jego Księgę, aby znaleźć drogę do nieba. Czy jest jakaś wątpliwość co do znaczenia tego, co czytam? Czy cokolwiek jest niejasne czy też pogmatwane? Podnoszę serce moje do Ojca światłości: Panie, czy to nie jest Twoje Słowo? Jeśli komukolwiek brakuje mądrości, niech zapyta Boga. Ty dajesz obficie i nie ganisz. Ty powiedziałeś: Jeśli ktokolwiek chce czynić wolę Moją, pozna ją. Chcę ją czynić, pozwól mi poznać wolę Twoją.*

Módlmy się w czasie tegorocznych Ekumenicznych Dni Biblijnych (i nie tylko) o skuteczne rozpowszechnienie Pisma Świętego wśród ludzi wierzących i niewierzących, aby jego treść przemieniała serca. *Sam zaś nasz Pan Jezus Chrystus i Bóg, nasz Ojciec, który nas umiłował i przez łaskę obdarzył wiecznym pocieszeniem i dobrą nadzieją, niech pocieszy wasze serca i umocni we wszelkim dobrym czynie i słowie* (2 Tes 2,16–17).

Kościół Ewangelicko-Metodystyczny

SŁOWO NA EKUMENICZNE DNI BIBLIJNE 2017
DAM WAM NOWE SERCE I NOWEGO DUCHA DAM W WASZE WNĘTRZE (EZ 36,26)

Kolejny rok, jaki został nam dany, przynosi wiele zadań, które wymagają od nas wiary, roztropności, pokory i miłości. Wszystkie te cechy, możemy odkryć w życiu, nauczaniu, śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa. Tym więc powinien się charakteryzować chrześcijanin: ja, ty, on, my wszyscy. Otwórzmy nasze serca na Słowo Boże. Tylko wtedy będziemy mogli sprostać oczekiwaniom, jakie pokłada w nas Stwórca. *Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty…* (Kpł 19,2).

Myślą przewodnią tegorocznych Dni Biblijnych jest werset z Księgi Ezechiela: *Dam wam nowe serce i nowego ducha dam w wasze wnętrze* (Ez 36,26). Nie jest łatwo być chrześcijaninem według serca i ducha. Wszechmogący przez swoje Słowo podaje nam pomocną dłoń.

Powołani do życia przez Stwórcę rozpoczynamy nasze życie z Bogiem i w Bogu, niosąc światu świadectwo o Nim. Pismo Święte, modlitwa oraz wspólnota, którą tworzymy z siostrami i braćmi w Chrystusie Panu, to najlepsza recepta na zdrowego, chrześcijańskiego ducha.

Nowe serce i nowy duch, na które wskazuje prorok Ezechiel odnoszą się do naszej wewnętrznej postawy, przynaglającej nas do miłości Boga i bliźniego. Świadectwa wiary, nadziei i miłości, świadectwa życia w słowie i działaniu – tego potrzebuje współczesny świat. Człowiek, często tak bardzo pochłonięty sprawami tego świata, powinien zrozumieć, że nie jest pozostawiony sam sobie.

W Kazaniu na Górze Jezus przestrzega: *Nie gromadźcie sobie skarbów na ziemi, gdzie mól i rdza niszczą, a złodzieje włamują się i kradną. Ale gromadźcie sobie skarby w niebie, gdzie ani mól, ani rdza nie niszczą, a złodzieje nie mogą się włamać ani ukraść. Gdzie bowiem jest twój skarb, tam będzie i twoje serce* (Mt 6,19–21).

Jeśli tylko człowiek będzie chciał się otworzyć na Słowo Boga i Boże działanie w nim, to stanie się nie tylko wiernym, ale i odważnym wyznawcą Chrystusa. Do tego właśnie potrzeba nowego serca i nowego ducha. Wtedy stanowić będziemy: *Szczęśliwy naród, którego Pan jest Bogiem, lud, który On wybrał na swoje dziedzictwo. Pan patrzy z niebios, widzi wszystkich ludzi. Z miejsca, gdzie przebywa, patrzy na wszystkich mieszkańców ziemi. On, który każdemu ukształtował serce, zwraca uwagę na ich wszystkie czyny* (Ps 33,12–15). Psalmista podkreśla, że to jednak Bóg będzie oceniał nasze życie i postępowanie.

Pochylając się nad Słowem Bożym otrzymujemy kolejną szansę, aby przyjrzeć się swojemu sercu.

Kościół Polskokatolicki

SŁOWO NA EKUMENICZNE DNI BIBLIJNE 2087
JA TEMU, KTÓRY PRAGNIE, DAM PIĆ DARMO ZE ŹRÓDŁA WODY ŻYCIA (AP 21,6)

Tegorocznym hasłem Ekumenicznych Dni Biblijnych są słowa zaczerpnięte z Księgi Apokalipsy św. Jana Apostoła, Teologa i Ewangelisty: „Ja temu, który pragnie, dam pić darmo ze źródła wody życia" (Ap 21,6).

Słowa te wypowiada „Ten, który siedzi na tronie" (Ap 21,5) Jezus Chrystus, „Alfa i Omega, Początek i Koniec" (Ap 21,6). Obietnica daru ze źródła wody życia wprowadza w wizję Niebiańskiego Jeruzalem. Anioł zaprasza Apostoła: „Chodź, ukażę ci Pannę Młodą – Małżonkę Baranka" (Ap 21,9), po czym roztacza przed nim widok miasta o dwunastu otwartych na oścież bramach, w którym „świątynią jest Pan, Bóg Wszechmogący i Baranek" (Ap 21,22). Tym miastem ma być Kościół, jeden, święty, powszechny i apostolski, w którym nie ma waśni ani podziałów, a zjednoczeni w różnorodności chrześcijanie będą radować się „rzeką wody życia, lśniącą jak kryształ" (Ap 22,1). Takie jest pragnienie Jezusa dotyczące Jego Kościoła, „aby wszyscy byli jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie" (J 17,21).

To samo pragnienie ożywia nas, chrześcijan różnych Kościołów i denominacji, tradycji i obrządków. Jezus Chrystus przychodzi do nas takich, jakimi jesteśmy, aby napoić nas „darmo ze źródła wody życia". On sam najlepiej wie, czym jest dramat pragnienia. Doświadczył go na krzyżu, gdy w godzinie agonii, „aby się wypełniło Pismo", wypowiedział słowo „Pragnę!" (J 19,28).

I my dzisiaj, doświadczając dramatu podziałów i konfliktów, wołamy do Niego: „Pragnę!" On zaś przychodzi do nas ze swoim Słowem, aby i w naszym życiu „wypełniło się Pismo" (J 19,28). Jezus poi nas wodą życia, która wypływa ze źródła, jakim jest Biblia. Franciszek, biskup Rzymu, zachęca, „aby Słowo Boże było coraz bardziej czczone, znane i rozpowszechniane, aby poprzez nie można było lepiej zrozumieć tajemnicę miłości, która wypływa z tego źródła miłosierdzia" (Misericordia et misera, 7). Tak, to właśnie Słowo Boże jest dla nas źródłem miłosierdzia. W tym samym duchu wypowiedział się pięćset lat wcześniej Marcin Luter: „Ewangelia jest ową radosną wieścią i zwiastowaniem pełnym pociechy, które ani nie oskarża, ani nie budzi lęku, (...) [jest] pokrzepiającym zwiastowaniem o łasce i życzliwości Bożej, uzyskanej przez zasługę Chrystusa" (O Zakonie i Ewangelii, 6).

Obdarzając nas wodą żywą swojego Słowa, Pan wzywa nas, abyśmy odpowiedzieli Mu naszym życiem. Śledząc relacje o uchodźcach i migrantach, którzy przybywają do wybrzeży południowych krajów Europy, nie sposób nie zauważyć, że pierwszą ich potrzebą jest woda. Dzięki niej mogą przeżyć. Jej brak powoduje śmierć. Patrząc na tra-

gedię ludzi, których bądź to wojna, bądź rozpaczliwa sytuacja ekonomiczna zmusiły do wyruszenia w nieznane, przypomnijmy sobie i odnieśmy do własnego życia słowa Jezusa: „Kto by podał kubek zimnej wody jednemu z tych małych, dlatego że jest Moim uczniem, zapewniam was, nie ominie go nagroda." (Mt 10,42).

Również w dobie globalnej troski o zachowanie i sprawiedliwy podział zasobów ziemi, kwestia dostępu do wody i korzystania z niej wysuwa się na plan pierwszy. Jej dotkliwy brak na obszarach subsaharyjskich oraz jej zanieczyszczenie w rejonach zindustrializowanych stanowią zagrożenie dla milionów mieszkańców ziemi.

Ten sam Bóg, który sprawił, że w ogrodzie Eden wytrysnęło źródło, którego wody dały początek czterem rzekom (Rdz 2,10), przy Studni Jakubowej obdarzył Samarytankę duchowym „źródłem wody wytryskującej ku życiu wiecznemu" (J 4,14). On też darmo, bez żadnych naszych zasług, obdarza nas żywą wodą swojego Słowa i swojej miłości w Jezusie Chrystusie.

Przesłanie Towarzystwa Biblijnego na Ekumeniczne Dni Biblijne
przygotowane przez Kościół Rzymskokatolicki

DZIAŁALNOŚĆ EKUMENICZNA KS. BISKUPA HERBERTA BEDNORZA. MOJE WSPOMNIENIA

KS. PRAŁAT ALFRED WLOKA[1]

Zainteresowanie ks. biskupa Herberta Bednorza[2] kościołami chrześcijańskimi prawdopodobnie rozpoczęły się wraz z poznawaniem doktryny społecznej ks. dra Marcina Lutra i Jana Kalwina. Swoje zainteresowania podsumował w pracy doktorskiej napisanej na Instytucie Katolickim w Paryżu. Uczelnia ta nadała mu 10 lutego 1936 r. tytuł doktora nauk społecznych. Rozprawa nosi tytuł *La doctrine sociale et économique du protestantisme orthodoxe*, znajduje się w bibliotece Instytutu katolickiego w Paryżu (nie została opublikowana).

Zainteresowanie nowym ruchem w katolicyzmie, ruchem ekumenicznym pojawia się bardzo wyraźnie zaraz po II Soborze Watykańskim (1962–65). Zafascynowany osobowością papieża Jana XXIII (1958–63), jako jeden z pierwszych biskupów w Polsce kontynuował jego myśl ekumeniczną. Biskup Bednorz przywiązywał wielką wagę do słów tego papieża, „szukajmy tego co łączy a nie tego co dzieli". Starał się tę zasadę wprowadzać w praktykę na terenie swojej diecezji, szczególnie na Śląsku Cieszyńskim, gdzie znajdują się największe skupiska polskich luteran.

Od powstania Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej 10 grudnia 1968 r., biskup Bednorz pełnił funkcję przewodniczącego[3]. Niezależnie od prac formalnych tego gremium, potrafił znajdować czas i chęci do nawiązywania osobistych kontaktów z luteranami, co czynił w ramach wizytacji kanonicznych parafii ziemi cieszyńskiej. Pamiętam, jak w trakcie spaceru w Wiśle inicjował rozmowy ze zwykłymi ludźmi tam zamieszkałymi, zawsze wyraźnie przedstawiając się jako biskup katolicki. Wizytując znajdującą się w ówczesnych granicach diecezji śląskiej ziemię cieszyńską, miał możliwość – i zawsze z niej korzystał – nawiązania bezpośrednich stosunków z tamtejszymi pastorami. Tak

---

1 Przez ponad 6 lat był osobistym sekretarzem bpa Herberta Bednorza. Maszynopis znajduje się w prywatnym archiwum ks. dr Adama Paliona, sygn AP/W. 19 V 2008.

2 Biskup diecezji katowickiej (biskup koadiutor katowicki w latach 1950–1967, biskup diecezjalny katowicki w latach 1967–1985) Kościoła Rzymskokatolickiego, doktor prawa kanonicznego, doktor nauk społecznych, promotor ekumenizmu. Ur. się 22 września 1908 r. w Gliwicach. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, w latach 1927–1932 studiował teologię na Wydziale Teologicznym UJ oraz w WŚSD w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął 26 czerwca 1932 r. z rąk bpa Stanisława Adamskiego, sakrę biskupią otrzymał 24 grudnia 1950 r. Uczestniczył we wszystkich sesjach II Soboru Watykańskiego. W 1972 r. zwołał I Synod Diecezjalny (1972–1975). Miał bardzo dobre kontakty z przeorem Wspólnoty w Taizé br. Rogerem Schulzem, który gościł w Polsce na jego zaproszenie. Zm. 12 kwietnia 1989 r. w Katowicach. *Bednorz Herbert*, w: Encyklopedia Ekumenizmu w Polsce *(1964–2014)*, red. J. Budniak i inni, Kraków 2016, s. 138–139.

3 *Dekret o Diecezjalnej Komisji Ekumenicznej,* w: „Wiadomości Diecezjalne", 1–2(1969), s. 12–13.

rodziły się zainicjowane przez niego i potem systematycznie odbywające się co roku, w styczniu, spotkania ekumeniczne w tym regionie.

W parafii Cieszyn Bobrek dał przykład organizowania ekumenicznej wspólnoty modlitwy – na cmentarzu katolickim, gdzie grzebano zarówno katolików, jak i luteran. Biskup Bednorz wyraził też zgodę na korzystanie przez luteran z kaplicy cmentarnej. Wspierał ekumeniczne inicjatywy ks. Arkadiusza Misia[4] w podcieszyńskim Drogomyślu, co potem zaowocowało pomocą luteran przy budowie kościoła katolickiego w tej miejscowości.

Swoich działań biskup Bednorz nie ograniczał jedynie do Śląska Cieszyńskiego. Kilka razy w roku odwiedzał ks. Alfreda Hauptmana[5], proboszcza luterańskiego w Zabrzu – seniora diecezji katowickiej Kościoła ewangelicko-augsburskiego, z którym łączyły go szczególne więzy przyjaźni. Można śmiało stwierdzić, że te dwie postacie były w naszej diecezji pierwszą parą moderatorów ekumenicznego dialogu.

Nasz Biskup zachowywał postawę ekumeniczną podczas wyjazdów zagranicznych. W Niemczech przy każdej okazji chętnie i z wzajemnością nawiązywał kontakty z tamtejszymi pastorami. W trakcie jednej z wizyt u ks. Wojciecha Reidla[6] w Neu Ulm (Bawaria) – w Dzień Zaduszny, dał wyraz swoim przekonaniom biorąc udział w ceremonii

---

[4] Arkadiusz Miś urodził się 28 V 1930 roku w Janowie (Nikiszowiec), jako syn Franciszka i Elżbiety z domu Marcol. Od 1945 roku uczęszczał do wieczorowego Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Katowicach. Maturę zdał 6 VI 1950 roku. Święcenia kapłańskie otrzymał 5 VI 1955 roku. Od 16 XII 1969 roku do 1990 roku był członkiem Komisji Ekumenicznej Episkopatu Polski. Prymas Polski wydelegował go wraz z ks. W. Hancem z Wrocławia na Międzynarodową Ekumeniczną Konferencję Ewangelistów w Amsterdamie (12–21 VII 1986 roku). Brał czynny udział w obradach I Synodu diecezji Katowickiej (1972–1975), kierował Zespołem Studyjnym ds. Ekumenizmu. W 1996 roku wziął udział w II Europejskim Zgromadzeniu Kościołów w Grazu w Austrii. Zmarł 27 VII 1999 roku w Katowicach. Był długoletnim (od 1964 roku) proboszczem w parafii w Drogomyślu. Na polu ekumenizmu pracował 44 lata. Por. J. Budniak: *Zmarł ks. Arkadiusz Miś. Prekursor ekumenizmu na Śląsku*, w: BE 2(1999), s. 83–87; J. Budniak: *Prekursor ekumenizmu na Śląsku*. GN 36(1999), s. 18; J. Krętosz: *Śp. Ksiądz kanonik Arkadiusz Miś (1930–27 VII 1999),* WD 11(1999), s. 552–556; *Katalog Diecezji Katowickiej 1981*, s. 354; *Katalog Diecezji Katowickiej 1986*. 52; 495; *Schematyzm Archidiecezji Katowickiej 1993*, s. 661, 742.

[5] Alfred Hauptman urodził się w 1909 roku w Łodzi. Po studiach teologicznych w Warszawie ukończonych w 1932 roku, pełnił funkcję prefekta i wikariusza w Łodzi. W czasie wojny był więziony w obozach koncentracyjnych. Po powrocie został skierowany przez Konsystorz do Zabrza, gdzie został proboszczem do 1950 roku. Od 1950 do 1981 roku pełnił urząd seniora diecezji katowicki (pierwszy senior tej diecezji). W latach 1958–1980 był prezesem zarządu Bratniej Pomocy im. Gustawa Adolfa. Ponadto przez blisko 30 lat był członkiem Synodu Kościoła, a także członkiem Polskiego Oddziału Światowej Federacji Luterańskiej, w: J. Szturc: *Dzieło Łaski Boga. Diecezja Katowicka, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Sylwetki ewangelików*. Katowice 2003, s. 228; Por. E. Kneifel: *Die Pastpren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen*. Eging 1967, s. 102.

[6] Wojciech (Adalbert) Riedel ur. się 11 kwietnia 1911 r. w Łagiewnikach. Studia teologiczne w latach 1931–1936 odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. 28 czerwca 1936 r. przyjął święcenia kapłańskie. Następnie został mianowany wikariuszem w parafii św. Antoniego w Rybniku. Pełnił tam również funkcję katechety. W czasie okupacji, będąc wicedyrektorem Caritas szybko naraził się władzom niemieckim, szczególnie zaś Gestapo. Zajmował się bowiem duszpasterstwem wśród osób wysyłanych na roboty przymusowe – w tym szczególnie młodzieży w gospodarstwach rolnych – oraz otaczał opieką duchową uwięzionych kapłanów. Dlatego został zmuszony do zaprzestania działalności publicznej. Wreszcie za pracę wśród Wandernde Kirche został aresztowany przez Gestapo. W 1967 roku wyjechał do pracy duszpasterskiej w Niemczech, gdzie był proboszczem w Blaustein. Często odwiedzał przyjaciół w w Neu Ulm (Bawaria). Pomagał diecezji katowickiej w trudnych latach kryzysu gospodarczego. Zmarł 2 września

na wspólnym katolicko-luterańskim cmentarzu i prowadząc modlitwę za zmarłych. Do dziś mam przed oczami jego godnie kroczącą osobę, poświęcającą groby pogrzebanych tam luteran.

Wyraźnym ekumenicznym akcentem lat 70-tych w naszej diecezji były spotkania biskupa Bednorza z Bratem Rogerem[7], przełożonym monastycznej wspólnoty ekumenicznej z Taizé. Brat Roger czterokrotnie odwiedził Polskę na zaproszenie Biskupa, z którym był zaprzyjaźniony od czasów Vaticanum II. W 1973 roku Brat Roger po raz pierwszy odwiedził Piekary Śląskie. W 1973 r. gościł w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie, w 1975 r. gościł w Kokoszycach i Piekarach Śląskich, a w 1979 i 1981 r. przybył do Katowic i Piekar Śląskich. Te dwa ostatnie spotkania zakończyły się udziałem wszystkich uczestników w wielkiej corocznej pielgrzymce mężczyzn do sanktuarium maryjnego w Piekarach Śląskich. Na prośbę biskupa Bednorza, Brat Roger wygłosił tam medytacje maryjne.

Kokoszyce były ulubionym miejscem wypoczynku biskupa Bednorza. Również tam, w trakcie częstych pobytów, spotykał się z luteranami – gośćmi ówczesnego gospodarza tamtejszej parafii, ks. Alojzego Wencepla. Pamiętam także ciekawe spotkania z pastorem i wiernymi luterańskiej parafii św. Marcina w Międzyrzeczu koło Bielska Białej. Pamiętam taką wizytę pastora Gustawa Molina z Międzyrzecza. Ksiądz biskup Bednorz zastanawiał się z ks. Mollinem, jak przezwyciężyć przeszłe zarzewia waśni między wiernymi różnych wyznań – jak zatargi sąsiedzkie, niepotrzebne spory z których niejednokrotnie do głosu dochodziła sprawa przynależności do tego czy innego wyznania.

W Międzyrzeczu po tragicznym pożarze zabytkowego kościoła katolickiego, na czas budowy nowego kościoła gościny katolikom udzielili luteranie – niedzielne msze święte odprawiano w ich kościele. To był również owoc promowania myśli ekumenicznej ks. biskupa Bednorza, zresztą nie jedyny w diecezji.

Aktywność ekumeniczna biskupa Bednorza wypływała z nauki Kościoła – widział potrzebę oraz sens wspólnych spotkań, działań i pomocy niesionej młodym, wyjeżdżającym ma Europejskie Spotkania Młodych odbywające się za granicą w tak trudnych czasach dla Polski. Pomagając niejednokrotnie w sprawach organizacyjnych i paszportowych, rozmawiając z nimi stwierdzał często, że ekumenizm łatwiej realizować z wier-

1985. Jego pogrzeb odbył się 9 września 1985 w Neckarsulm w Niemczech. Por. https://silesia.edu.pl/index.php?title=Riedel_Wojciech [dostęp: 20.06.2019].

7 Roger Schutz. Brat Roger urodził się 12 maja 1915 roku w Provence (Szwajcaria), zginął 16 sierpnia 2005 r. w Taizé z rąk 36-letniej Luminity Solcanu, niezrównoważonej psychicznie Rumunki, która zadała mu podczas wieczornego nabożeństwa trzy ciosy nożem w plecy i gardło. Był założycielem i przeorem ekumenicznej Wspólnoty Taizé. Urodził się w rodzinie duchownego ewangelicko-reformowanego. W latach 1936–1939 studiował teologię w Lozannie i Strasburgu. W 1940 roku przybył samotnie do Taizé koło Cluny w pobliże linii demarkacyjnej, gdzie w zakupionym przez siebie domu udzielał schronienia żydom i innym uciekinierom z nazistowskich Niemiec. Został ordynowany na duchownego Kościoła ewangelicko-reformowanego. W 1949 roku wraz z 7 towarzyszami protestantami złożył śluby celibatu, wspólnoty dóbr i posłuszeństwa. W 1952 roku napisał *Regułę Wspólnoty*, która w sposób szczególny poświęciła się sprawie pojednania chrześcijan i pokoju na świecie. Był oficjalnym obserwatorem na Soborze Watykańskim II (zaproszonym osobiście przez papieża Jana XXIII), w: T. Gadacz, B. Milerski (red), *Religia Encyklopedia PWN,* t. 9. Warszawa 2003, s. 58–59.

nymi, trudniej z hierarchią – po obu stronach. To był dla niego jedyny trudny problem w tym obszarze.

Biskup Bednorz napisał 15 listów pasterskich o ekumenizmie, kierując je w szczególności do parafii, gdzie mieszkało wielu luteran. W liście z 1982 r., skierował takie słowa: „Gdy tak postępować będziemy, możemy wszystkim bliźnim naszym śmiało popatrzeć w oczy, podkreślając równocześnie, że nie żyjemy tylko dla siebie – to byłby ciasny egoizm – ani też nie żyjemy obok siebie – to byłaby zgubna znieczulica – ale jesteśmy otwarci dla wszystkich i na ich liczne potrzeby. Żyjemy, pracujemy i cierpimy dla chwały Bożej i dla dobra wszystkich braci naszych. W ten sposób oddajemy wielkie usługi Kościołowi swojemu, który bardzo kochamy”[8]. Przez co chciał podkreślić, że ekumenizm duchowy, doktrynalny a przede wszystkim praktyczny ma wynikać z naszego serca.

Ksiądz biskup Bednorz przestrzegał przed niebezpieczeństwem dalszych podziałów, które niesie sekciarstwo szkodzące wszystkim Kościołom.

Troska i starania biskupa Bednorza na płaszczyźnie ekumenizmu zdecydowały, że uważany on jest za jednego z pionierów tej działalności, nie tylko w swojej diecezji, ale w całym kraju. Jego prace znalazły odbicie w dokumentach I Synodu diecezji Katowickiej w 1975 r. Ciekawostką jest, że na obrady synodalne, a w szczególności kiedy poruszano temat ekumenizmu, zaprosił do uczestnictwa braci chrześcijan w charakterze obserwatorów.

[8] H. Bednorz, *XII list o ekumenizmie 1982 rok. W domu Twoim,* Panie, w: *Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza. Biblioteka teologiczna*, A. Palion (red.), Katowice 2011, s. 289.

RECENZJE I OMÓWIENIA

WSPÓLNOTA KOŚCIOŁÓW EWANGELICKICH W EUROPIE. WYBÓR DOKUMENTÓW 1973–2012

Red. naukowa, wprowadzenie i tłumaczenie tekstów K. Karski, „Warto", Warszawa 2018, ss. 495

ANETA M. SOKÓŁ

Dążenie Kościołów do jedności sięga przełomu XIX i XX wieku. Podejmowane działania na rzecz wzajemnego porozumienia i współpracy były odpowiedzią na zachodzące w świecie zmiany polityczne, społeczne, kulturowe czy światopoglądowe. Do powstania Światowego Konwentu Luterańskiego, który zjednoczył Kościoły luterańskie, doszło po I wojnie światowej. Powstawały międzynarodowe organizacje skupiające konfesje (Alians Kościołów Reformowanych czy Światowa Rada Metodystyczna); w 1948 r. ukonstytuowała się Światowa Rada Kościołów, do której przystąpiły Kościoły protestanckie, ale także starożytne Kościoły wschodnie, anglikańskie czy prawosławne.

Szczególne ekumeniczne porozumienie połączyło Kościoły luterańskie, reformowane i ewangelicko-unijne w latach 70. XX wieku. W wyniku poprzedzających rozmów doktrynalnych przedstawiciele wymienionych konfesji 16 marca 1973 r. w Leuenberg w Szwecji podpisali dokument ustanawiający nową kościelną wspólnotę, dokument określany Konkordią Leuenberską. Jak zaznacza znawca zagadnień ekumenicznych, Konkordia… jest „najistotniejszym porozumieniem ekumenicznym zawartym po drugiej wojnie światowej". Osiągnięte porozumienie nie wiązało się z rezygnacją z doktrynalnego dorobku członkowskich Kościołów, które nadal zachowywały swoje tradycje konfesyjne i wyznania wiary. Konkordia oparta została na modelu „jedności w pojednanej różnorodności", wyznaczając zarazem ekumeniczną drogę Kościołom we współczesnym świecie. Członkowie Leueneberskiej Wspólnoty Kościołów (od 2003 r. Wspólnoty Kościołów Ewangelickich w Europie [dalej – jako Wspólnota]) szanują swoje odmienności wraz z prawem do różnorodności form głoszenia Ewangelii, co zaowocowało wieloma tradycjami religijnymi kształtowanymi od czasów Reformacji. Podpisana wspólnie zgoda nie była „aktem jednorazowym", zobowiązując równocześnie Kościoły do kontynuowania rozmów doktrynalnych, do zacieśniania kontaktów, zwłaszcza w zetknięciu z wyzwaniami, z jakimi zmierzyć się musiały wszystkie Kościoły w kolejnych dziesięcioleciach (od zmian polityczno-ustrojowych po ekonomiczne, cywilizacyjne czy kulturowe).

W polskiej literaturze tematyka „leuenberska" od lat prezentowana jest przez prof. Karola Karskiego, wybitnego znawcę ekumenizmu, wieloletniego wykładowcę

Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, który jest uznanym autorytetem z zakresu tematyki współczesnego protestantyzmu. Do opublikowanych tekstów, opracowań i innych publikacji prof. Karskiego[1], w 2018 r. dołączyła kolejna pozycja wydawnicza. „Wspólnota Kościołów Ewangelickich w Europie" – to obszerny zbiór dokumentów związanych z Konkordią…, przedstawiających, jak kształtowała się europejska rodzina Kościołów protestanckich, jaką drogę przebyły współpracujące ze sobą Kościoły – od wstępnego porozumienia w Leueneberg, poprzez tworzenie spójnej tożsamości organizacyjno-poglądowej, po poszerzający się zakres dialogu z innymi zainteresowanymi denominacjami. Z dokumentów wyłania się model ekumenicznej współpracy dostosowywanej do obecnych wyzwań, lokalnych potrzeb poszczególnych wspólnot oraz chrześcijańskiego trwania w duchu „pojednanej różnorodności".

Prawie 500-stronicowy tom rozpoczyna „słowo biskupów" – Jerzego Samca (Kościół Ewangelicko-Augsburski), Andrzeja Malickiego (Kościół Ewangelicko-Metodystyczny) i Marka Izdebskiego (Kościół Ewangelicko-Reformowany), którzy przypominają o ważnym z punktu widzenia praktyk religijnych „owocu" leuenberskiego porozumienia – wspólnocie ambony i sakramentu, zapewniającej wiernym członkowskich Kościołów pełne wspólne przeżywanie nabożeństwa.

Główny zrąb publikacji poprzedza wprowadzenie prof. Karskiego – „Od Leuenberg (1973) do Florencji (2012)". Redaktor tomu przybliża kolejne etapy współpracy realizowanej przez Kościoły wchodzące w skład Wspólnoty, współpracy opartej na poszanowaniu odrębności konfesji i poszukiwaniu jednej drogi, w obliczu także takich tendencji, jak globalizacja, ruchy migracyjne czy wielokulturowość, w aspekcie również dostrzeganej potrzeby ponownego ewangelizowania społeczeństw we współczesnym świecie. Przedstawione zostały ustalenia kolejnych zgromadzeń ogólnych odbywających się co kilka lat w różnych miejscach, którym towarzyszyło zatwierdzanie dokumentów ujętych w niniejszej tomie (Sigtun w Szwecji (1976), Driebergen w Holandii (1981), Strasburg (1987), Wiedeń, Belfast, Budapeszt). Śledzimy za autorem tematy, zadania, inicjatywy podejmowane przez powiększającą się protestancką rodzinę Kościołów, z uwzględnieniem dorobku grup roboczych kontynuujących prace pomiędzy oficjalnymi członkowskimi spotkaniami. Ta wstępna poprzedzająca część ukazuje zarys dialogu doktrynalnego prowadzonego w obrębie Wspólnoty, którego efektem są zebrane w jednym tomie dokumenty.

W dalszej kolejności prezentowane są tematyczne studia powstałe na przestrzeni kilkudziesięciu lat istnienia Wspólnoty. Dzięki ich lekturze poznajemy „leuenberskie" wyobrażenie na temat zadań i roli Kościoła we współczesnym świecie, współpracującego w ramach Wspólnoty, otwartego również na inne aspekty ekumenicznego zaangażowania na płaszczyznach religijnych, społecznych czy humanitarnych. Z dokumentów wy-

[1] *Konkordia leuenberska. Konkordia między Kościołami wyrosłymi na gruncie Reformacji w Europie zawarta 16 marca 1973 roku*. Przekł. z ang. i niem. K. Karski, „Augustana", Bielsko-Biała 2002; *Kościół i urząd kościelny w dokumentach i opracowaniach Światowej Federacji Luterańskiej.* Tł. E. Sojka, K. Karski; red. nauk. M. Hintz, J. Sojka, „Augustana", Bielsko-Biała 2014; K. Karski, *Dialog między Leuenberską Wspólnotą Kościołów a Europejską Federacją Baptystyczną*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne" 2001, nr 2, s. 114–126.

łania się protestanckie zrozumienie dla wymienianych już wyzwań współczesności, co mobilizuje Kościoły do przeciwstawiania się tendencjom zagrażającym całemu chrześcijaństwu. Prezentowana jest wizja Kościoła funkcjonującego w konkretnej historycznej rzeczywistości, postrzeganego jednocześnie w ujęciu eklezjologicznym, biblijnym i fundamentalnym dla protestantyzmu. Jedno z pierwszych studiów podkreśla potrzebę jednoczenia się w obronie prawdy Ewangelii, zagrożonej w pluralistycznym, ulegającym zeświecczeniu społeczeństwie. Wyznacznikami prawdziwości Kościoła staje się w tym aspekcie dobrodziejstwo wspólnej służby i wspólne składanie świadectwa wobec innych (*III. Kościół Jezusa Chrystusa – wkład reformacyjny do dialogu ekumenicznego na temat jedności Kościoła*, 1987/1994).

Odrębne studia dotyczą wypracowanej jedności poglądów na temat sakramentów uznawanych przez Kościoły protestanckie – sakramentu Chrztu i Wieczerzy Pańskiej (*IV. Doktryna i praktyka Chrztu*, 1994; *V. Doktryna i praktyka Wieczerzy Pańskiej*, 1994). Teksty ukazują znaczenie sakramentów dla wspólnoty praktyk religijnych, przyjętej przez Kościoły, które zaakceptowały postanowienia leuenberskie lub przystąpiły do leueneberskiej „rodziny" w czasie późniejszym.

W kolejnych studiach prezentowane jest wzajemne uznanie urzędów kościelnych, które gwarantuje Kościołom członkowskim wspólnotę posługi duszpasterskiej (jej wymienność i akceptację), rozpatrywanej na tle tradycji historycznych, w aspekcie również dyskutowanego w ostatnim czasie prawa kobiet do sprawowania urzędów kościelnych. Studia-dokumenty prezentują stanowisko Wspólnoty Kościołów Ewangelickich względem spraw politycznych, w tym różnych modeli polityki państwowej, w nawiązaniu do protestanckiego zaangażowania obywatelskiego i tradycji służby dla innych. Nie zabrakło refleksji nad powinnościami Kościołów w integrującej się Europy, w obliczu postępującej globalizacji oraz innych zjawisk zagrażających wolności wiary. Sięgając do wybranego fragmentu tekstu m.in. czytamy:

„Wspólnota Kościołów leuenberskich stara się dostrzegać własne tradycje i dalej je rozwijać, zdobywać wspólne doświadczenia i interpretować je w świetle Ewangelii. Z tego urosły więzi między Kościołami i solidne struktury tej wspólnoty. Wszystko to ma być wykorzystane, by głos protestantyzmu w Europie i na rzecz Europy był słyszalny wśród wielu głosów na tym kontynencie." (s. 268)

Odrębne studium podkreśla wagę ewangelizowania we współczesnym świecie (*IX. Ewangelizowanie – perspektywy dla Kościołów w Europie*, 2006). Misja ewangelizacyjna staje się obecnie ważnym wyzwaniem dla Kościołów zrzeszonych we Wspólnocie. Przywołany dokument przypomina, że w postmodernistycznych, podążających za sukcesem społeczeństwach Kościoły winny skoncentrować się na propagowaniu wartości duchowych, na „poselstwie o usprawiedliwieniu" wypływającym z reformacyjnego przekonania o darowanej łasce zbawienia. Twórcy dokumentu starają się odpowiedzieć na pytania – „Jak w epoce coraz większej niepewności w sprawach wiary możemy godnie zapraszać do wiary? Jak możemy jako chrześcijanie pośród pluralizmu stylów życia, dawać świadectwo prawdzie Ewangelii?" (s. 272).

W jednym z końcowych studiów – *Kształt i profil Kościołów w zmieniającej się Europie* (2006) – omawiane są ponadczasowe „znamiona", cechy, zobowiązania Kościołów,

które w różny sposób znajdują swoje odzwierciedlenie w podlegającej zmianom rzeczywistości. Wskazana została Wspólnota Kościołów Ewangelickich w Europie jako gwarant rozwoju stosunków ekumenicznych na kontynencie europejskim, w zaproponowanym modelu „jedności w pojednanej różnorodności".

Ostatnia grupa tekstów poświęcona została dialogowi prowadzonemu przez Wspólnotę z innymi denominacjami – Kościołami metodystycznymi[2], baptystami, prawosławiem, anglikanizmem. Ich lektura przybliży czytelnikom kształt relacji łączących poszczególne konfesje, na tle doktrynalnych rozmów, a także ekumenicznego zbliżenia Kościołów, pomimo różnic teologicznych i wcześniejszych międzywyznaniowych uprzedzeń.

Prezentowany zbiór dokumentów ukazuje „ideowy" dorobek Wspólnoty Kościołów Ewangelickich w Europie, powstały na przestrzeni kilku dziesięcioleci funkcjonowania Wspólnoty, określający jej tożsamość organizacyjną, ekumeniczną i duchową. Wybór tekstów opracowanych i przetłumaczonych na język polski przez prof. Karola Karskiego wydany został po raz pierwszy w jednym, zwartym tomie, zapewniając dostęp do nich wszystkim zainteresowanym. Podstawowe teksty uzupełnia dołączony *Wykaz Kościołów członkowskich WKEE*. Doceniając wagę publikacji można jedynie podkreślić, że zabrakło wyjaśnienia dotyczącego doboru zaproponowanych tekstów obejmujących niewątpliwie najistotniejsze kwestie z punktu widzenia Wspólnoty.

Książka wydana została staraniem Kościołów – Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP oraz Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w RP. Wydawcą jest Wydawnictwo Warto.

Pozycja dostępna jest w księgarniach internetowych, w tym w księgarni Warto oraz Księgarni CLC.

[2] Kościoły metodystyczne przystąpiły do Wspólnoty w 1997 r. Podczas uroczystego nabożeństwa 2 lutego 1997 r. w kościele metodystycznym w Tallinie (Estonia) ogłoszono oficjalnie przystąpienie siedmiu Kościołów metodystycznych do Leuenberskiej Wspólnoty Kościołów.

SPRAWOZDANIA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ARCHIDIECEZJALNEJ KOMISJI DS. EKUMENIZMU I DIALOGU MIĘDZYRELIGIJNEGO ZA ROK 2015[1]

ADAM PALION

W 2015 r. Archidiecezjalną Komisję ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego tworzyli: ks. dr Adam Palion (Przewodniczący), ks. dr Mirosław Godziek, ks. dr Tomasz Jaklewicz, ks. dr hab. Andrzej Nowicki, ks. dr Witold Psurek, ks. Jan Smolec, ks. dr Andrzej Suchoń i ks. dr Grzegorz Wita.

5 stycznia odbyło się pierwsze posiedzenie komisji w gmachu katowickiej Kurii Archidiecezjalnej. Podczas spotkania omawiano przygotowania do zbliżającego się Tygodnia Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan (18–25 stycznia), tegorocznych Ekumenicznych Dni Biblijnych (19–25 kwietnia), publikacji materiałów sympozjalnych pt. „*Billy Graham, Ewangelizator w rozdartym świecie. Studium ekumeniczne*" oraz ustalono termin kolejnego spotkania Komisji na 10 grudnia.

Tradycyjnie, jak co roku, na terenie działalności śląskiego oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej i rzymskokatolickiej metropolii górnośląskiej odbyło się wiele wspólnych nabożeństw i spotkań w ramach Tygodnia Modlitwy o Jedność Chrześcijan.

W poniedziałek, 19 stycznia przewodniczący komisji sprawował Eucharystię dla kleryków Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w intencji jedności chrześcijan i skierował do nich stosowne Słowo Boże.

Kaplica tegoż seminarium gościła tego samego dnia uczestników centralnego nabożeństwa ekumenicznego pod przewodnictwem Arcybiskupa Wiktora Skworca – Metropolity Górnośląskiego. Kazanie wygłosił ks. dr Marian Niemiec, zwierzchnik diecezji katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego.

W kolejnych dniach nabożeństwa odbyły się też w rzymskokatolickim kościele oo. Oblatów na katowickim osiedlu Koszutka (20 stycznia), kaplicy I Zboru Kościoła Chrześcijan Baptystów w Katowicach-Bogucicach (21 stycznia), rzymskokatolickim kościele św. Tomasza w Sosnowcu (22 stycznia) i katowickiej kaplicy Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego (23 stycznia).

Dzień Islamu (27 stycznia) dał okazję do spotkania z katowicką gminą muzułmańską. Przewodniczący komisji, ks. dr Adam Palion w dniu 17 lutego na spotkaniu zorganizowanym przez katowicki oddział Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego wygłosił

[1] Por. A. Palion, *Sprawozdanie Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2015*, archiwum prywatne autora, sygn. VA I—0/4/1/16.

referat pt. „*Ekumenizm z perspektywy Kościoła rzymskokatolickiego. Magisterium Ecclesiae i życie!*".

19 lutego w Warszawie przewodniczący Komisji uczestniczył w posiedzeniu zespołu roboczego ogólnopolskich Ekumenicznych Dni Biblijnych. Zaprezentował tam inicjatywy planowane w związku z tymi dniami na Śląsku.

W dniu 15 marca w ramach cyklu „Sosnowieckie Spotkania z Prawosławiem", ks. dr Adam Palion wygłosił referat pt. „*Odwróćmy punkt widzenia – prawosławie z perspektywy Kościoła rzymskokatolickiego*".

29 marca Katowice odwiedził Michael Zinn – Dyrektor Międzynarodowego Centrum Mesjanistycznego w Jerozolimie. Przewodniczący komisji rozmawiał z nim o sytuacji religijnej w Jerozolimie oraz o dialogu między żydami mesjanistycznymi, a Kościołem rzymskokatolickim.

Podczas spotkania z dyrektorem Biblioteki Śląskiej w Katowicach, profesorem Janem Malickim (13 kwietnia) przewodniczący komisji zaproponował powołanie „Akademii Ekumenicznej" – forum spotkań i dialogu o różnorodności wyznaniowej i religijnej regionu. Inicjatywa spotkała się z aprobatą i zapewnieniem wsparcia ze strony dyrekcji tej prestiżowej instytucji kultury. Tego samego dnia ustalono z działem promocji Biblioteki Śląskiej terminarz spotkań na rok akademicki 2015/2016.

Jury konkursu plastycznego towarzyszącego Ekumenicznym Dniom Biblijnym przy śląskim oddziale Polskiej Rady Ekumenicznej spotkało się 14 kwietnia. Jego członkowie, Bożena Polak (sekretarz), Joanna Sowa, Beata Kolarczyk oraz ks. dr Adam Palion (przewodniczący) ocenili przysłane na konkurs 73 prace i nagrodzili 20 z nich.

Między 19 a 25 kwietnia w Katowicach miały miejsce Ekumeniczne Dni Biblijne. Rozpoczęły się Centralnym Nabożeństwem w ewangelicko-augsburskim kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach pod przewodnictwem bp dr Mariana Niemca, zwierzchnika luterańskiej diecezji katowickiej i przewodniczącego śląskiego oddziału PRE.

Słowo Boże zwiastował tam abp Wiktor Skworc, rzymskokatolicki Metropolita Katowicki (19 kwietnia). W uroczystości wzięli udział przedstawiciele różnych wyznań chrześcijańskich. Tradycyjnie, na zakończenie uroczystości wręczone zostały nagrody dzieciom – uczestnikom ekumenicznego konkursu plastycznego o tematyce biblijnej.

W kaplicy św. Barbary przy centrum handlowym Silesia City Center w Katowicach odbył się maraton czytania Pisma Świętego (20 kwietnia). Ewangelię Marka w przekładzie ekumenicznym czytali przedstawiciele różnych środowisk kościelnych i zawodowych. Ostatnim elementem tychże dni było sympozjum biblijne tradycyjnie organizowane w gmachu Biblioteki Śląskiej (22 kwietnia). Tegorocznymi prelegentami byli – ze strony protestanckiej dr hab. Andrzej Kluczyński, profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, z wykładem pt. „*Ekstremalna demokracja według Księgi Jeremiasza 22,13–19*" oraz ze strony rzymskokatolickiej ks. dr Maciej Basiuk, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, z referatem „*Gościnność realizacją Bożego nakazu*".

18 czerwca, Katowice odwiedził profesor Paige Peterrson z Baptist Theological Seminary w Kanadzie, z którym spotkał się przewodniczący komisji, by omówić sytuację ekumeniczną oraz współpracę międzywyznaniową w Kanadzie i na Śląsku.

Po raz pierwszy, w dniu 28 września przewodniczący komisji zorganizował wspólne posiedzenie Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego z zarządem śląskiego oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej. Podczas spotkania omówiono plany wspólnych działań ekumenicznych. Ks. dr Adam Palion zaprezentował nową inicjatywę – „Akademię Ekumeniczną" i podał harmonogram spotkań. Omówił temat pierwszego roku akademickiego – „Chrześcijaństwo – historia i teraźniejszość. Prezentacja Kościołów i wspólnot związanych z regionem".

Pierwsze spotkanie w ramach „Akademii Ekumenicznej" odbyło się 15 października. Wykład inauguracyjny wygłosił ks. dr hab. Henryk Olszar z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pt. „Dwa tysiące lat obecności chrześcijaństwa w świecie".

30 listopada klerycy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach wraz z przewodniczącym komisji udali się do Cerkwi Prawosławnej w Sosnowcu, gdzie dzięki gościnności ks. dr Mikołaja Dziewiatowskiego mogli się zapoznać z historią, duchowością i teologią prawosławia.

10 grudnia odbyło się posiedzenie Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego, w którym udział wzięli ks. dr Adam Palion (przewodniczący), ks. dr Andrzej Suchoń, ks. dr Tomasz Jaklewicz oraz ks. dr Tadeusz Czakański. Poruszono tematy związane z zbliżającym się Tygodniem Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, spotkań „Akademii Ekumenicznej" w Bibliotece Śląskiej oraz publikacji pierwszego tomu z serii „Biblioteka Oecumenica Silesiana" pt. „*Billy Graham, Ewangelizator w rozdartym świecie. Studium ekumeniczne*".

W dniu 17 grudnia miało miejsce drugie spotkanie w ramach „Akademii Ekumenicznej". Prelegentem był ks. dr Mikołaj Dziewiatowski duchowny prawosławny, który wygłosił referat pt. „*Prawosławie – specyfika, historia, dogmatyka i tradycja*". Podczas tego spotkania odbyła się też promocja pierwszej publikacji z serii „Biblioteka Oecumenica Silesiana" pt. „*Billy Graham, Ewangelizator w rozdartym świecie. Studium ekumeniczne*".

Delegat Arcybiskupa ds. dialogu z muzułmanami ks. dr Tadeusz Czakański, we współpracy z Kościołem luterańskim i prawosławnym oraz gminą żydowską i muzułmańską w Katowicach przygotował na rok 2016 czwartą edycję kalendarza trzech religii, o charakterze informacyjno-edukacyjnym. Tytuł kalendarza: *Tu żyjemy, tworzymy, wierzymy*. Przygotował także XV Dzień Islamu w Kościele Katolickim w Polsce (27 stycznia), pod hasłem *Ku prawdziwemu braterstwu między chrześcijanami a Muzułmanami*. Spotkanie odbyło się w Wyższym Seminarium Duchownym św. Bonawentury OFM w Katowicach-Panewnikach. Uczestnicy wysłuchali dwugłosu na temat *Idea braterstwa – perspektywa chrześcijańska i muzułmańska* – prof. dr hab. Krzysztofa Wieczorka z Uniwersytetu Śląskiego oraz Imama Nedal Abu Tabaq, muftiego Ligi Muzułmańskiej w RP.

Delegat ds. dialogu z judaizmem ks. Paweł Buchta przygotował spotkanie modlitewne z okazji Dnia Judaizmu w Kościele rzymskokatolickim (19 stycznia) pod hasłem *Szukałem Pana a On mnie wysłuchał i uwolnił od wszelkiej trwogi (Ps 34,5)* w kościele rzymskokatolicki p.w. Piotra i Pawła w Katowicach.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ARCHIDIECEZJALNEJ KOMISJI DS. EKUMENIZMU I DIALOGU MIĘDZYRELIGIJNEGO ZA ROK 2016[1]

ADAM PALION

W 2016 r. w skład Komisji wchodzili: ks. dr Adam Palion – przewodniczący, ks. dr Mirosław Godziek, ks. dr Tomasz Jaklewicz, ks. dr hab. Andrzej Nowicki, ks. dr Witold Psurek, ks. Jan Smolec, ks. dr Andrzej Suchoń, ks. dr Grzegorz Wita. Posiedzenie komisji odbyło 4 stycznia 2016 r. w gmachu Kurii Archidiecezjalnej w Katowicach. Podczas spotkania zostały poruszone następujące sprawy: zbliżający się Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan (18–25 stycznia), Ekumeniczne Dni Biblijne (10–16 kwietnia). 8 stycznia przewodniczący spotkał się z abp. Wiktorem Skworcem celem złożenia sprawozdania z prac komisji w 2015 r. oraz przedstawienie planów działań komisji na 2016 r.

Jak co roku, w Tygodniu Modlitwy o Jedność Chrześcijan odbyło się wiele wspólnych nabożeństw. W poniedziałek 18 stycznia przewodniczący sprawował Eucharystię w intencji jedności chrześcijan w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach, podczas której skierował słowo Boże do kleryków. To centralne nabożeństwo miało miejsce 17 stycznia w Katedrze Zmartwychwstania Pańskiego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Katowicach pod przewodnictwem bp Mariana Niemca, zwierzchnika diecezji katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsurskiego. Kazanie wygłosił Arcybiskup Wiktor Skworc – Metropolita Górnośląski. Ponadto ekumeniczne nabożeństwa odbyły się w ciągu całego tygodnia, w następujących miejscach:

- kaplicy Wyższego Śląskiego Seminarium w Katowicach (18 stycznia);
- kościele oo. Oblatów w katowickim osiedlu Koszutka (19 stycznia);
- kaplicy I Zboru Chrześcijan Baptystów w Katowicach-Bogucicach (20 stycznia);
- rzymskokatolickim kościele św. Tomasza w Sosnowcu (21 stycznia);
- kaplicy Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego (22 stycznia);
- kościele Starokatolickim Mariawitów św. Marii Magdaleny w Gniazdowie (23 stycznia);
- kościele Ewangelicko-Augsburskim w Bielsku-Białej (24 stycznia).
- Dniom Islamu towarzyszyło spotkanie z katowicką gminą muzułmańską (25 stycznia), które odbyło się w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach.

[1] Por. A. Palion, *Sprawozdanie Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2016*, archiwum prywatne autora, sygn. VA I—0/4/1/17.

Po długich latach wznowiono ekumeniczne kolędowanie przy żłóbku w kościele oo. Franciszkanów w Panewnikach. Odbyło się ono 31 stycznia pod przewodnictwem ks. A. Palona, a kazanie wygłosił bp Paweł Anweiler.

W Warszawie (25 lutego) przewodniczący uczestniczył w posiedzeniu zespołu roboczego ogólnopolskich Ekumenicznych Dni Biblijnych. Podczas spotkania zaprezentował inicjatywy jakie odbędą się na Śląsku (10–16 kwietnia).

Trzecie spotkanie cyklu Akademii Ekumenicznej odbyło się 17 marca w Bibliotece Śląskiej, gdzie prelegentem był ks. dr Wojciech Pracki z Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, który wygłosił referat pt. *Kościół Ewangelicko-Augsburski – historia, nauka i teraźniejszość*.

Obrady jury konkursu ekumeniczno-plastycznego związanego z Ekumenicznymi Dniami Biblijnymi przy Śląskim Oddziale Polskiej Rady Ekumenicznej odbyły się 4 kwietnia. Członkami jury byli: Bożena Polak – sekretarz, Beata Kolarczyk – członek, ks. dr Adam Palion – przewodniczący. Na konkurs przysłano 80 prac plastycznych, z czego nagrodzono 23 prace.

Między 10 a 16 kwietnia miały miejsce Ekumeniczne Dni Biblijne. Rozpoczęły się centralnym nabożeństwem w katedrze Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Katowicach pod przewodnictwem bp. dr Mariana Niemca, zwierzchnika Diecezji Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i przewodniczącego Śląskiego Oddziału PRE. Kazanie głosił bp Marek Szkudło, biskup pomocniczy Archidiecezji Katowickiej (10 kwietnia). W uroczystości wzięli udział przedstawiciele różnych wyznań chrześcijańskich, w tym zrzeszonych we wspomnianym oddziale. Reprezentowane były również władze miasta Katowice w osobie wiceprezydenta Mariusza Skiby. Tradycyjnie, na zakończenie, zostały wręczone nagrody konkursu plastycznego dla dzieci i młodzieży.

W kaplicy św. Barbary (20 kwietnia) przy centrum handlowym Silesia City Center w Katowicach odbył się Maraton Biblijny, podczas którego czytano Księgę Rodzaju w przekładzie ekumenicznym. W czytaniu oprócz duchownych Kościołów chrześcijańskich mieszczących się na terenie Śląska i Zagłębia brali udział: Sylwia Cieślar, wiceprzewodnicząca Sejmiku Śląskiego; Mariusz Skiba, wiceprezydent Miasta Katowice; Henryk Mercik, członek zarządu Województwa Śląskiego. Ostatnim elementem tychże dni było sympozjum biblijne (14 kwietnia) tradycyjnie organizowane w gmachu Biblioteki Śląskiej. Tegorocznymi prelegentami byli: ze strony protestanckiej dr hab. Kalina Wojciechowska, profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, z wykładem pt. *Macierzyńskie oblicze Boga w Biblii* oraz ze strony katolickiej ks. dr Janusz Wilk, przełożony w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach, z referatem *Metafora „Matki i Dziecka" w Psalmie 131(130)*. Podczas sympozjum wystąpili uczniowie Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia im. St. Moniuszki w Katowicach.

W jubileuszowym roku 1050-lecia chrztu Polski, 3 maja przewodniczący zorganizował nabożeństwo ekumeniczne, które miało miejsce w najstarszej parafii Miasta Katowice w Sanktuarium Maryjnym Matki Bożej Bogucickiej, parafii św. Szczepana Katowicach-Bogucicach. Ekumenicznej liturgii słowa Bożego przewodniczył abp Wiktor Skworc, Metropolita Górnośląski zaś kazanie wygłosił bp Marian Niemiec, przewodniczący Śląskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej, a zarazem zwierzchnik Diecezji

Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego. W nabożeństwie wzięli udział duchowni Kościołów chrześcijańskich oraz władze Miasta Katowice na czele z prezydentem dr Marcinem Krupą oraz przewodniczącą Rady Miasta Katowice Krystyną Siejną. Obecni byli także proboszczowie wszystkich dekanatów katowickich oraz delegacje ze sztandarami z poszczególnych parafii.

Piąte spotkanie z cyklu „Akademii Ekumenicznej" odbyło się 12 maja w Bibliotece Śląskiej. Prelegentem był ks. dr Włodzimierz Tasak z Kościoła Chrześcijan Baptystów, który wygłosił referat pt. *Tradycja reformowana protestantyzmu. Panorama wyznań, nurtów pobożnościowych i wybitnych ich przedstawicieli*. Zaś ostatnim spotkaniem z cyklu „Akademii Ekumenicznej" (2 czerwca) była dyskusja z prelegentami goszczącymi na Akademii w roku akademickim 2015/2016. Moderatorami spotkania byli ks. dr Adam Palion oraz redaktor Jacek Filus z Polskiego Radia Katowice. Tematyka dotyczyła minionych wykładów Akademii.

W Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina" przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Katowicach, w dniu 20 czerwca ks. dr A. Palion wygłosił referat pt. *Czym jest ekumenizm?* Był on skierowany do grupy seniorów należących do różnych kościołów chrześcijańskich Katowic.

Z okazji 145-lecia Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza w Katowicach przewodniczący Komisji Archidiecezjalnej brał udział w spotkaniu ekumenicznym, które zorganizowano na terenie szkoły. Liceum im. Adama Mickiewicza od samego początku istnienia miało charakter wielokulturowy i ekumeniczny.

W Warszawie (10 października) przewodniczący komisji spotkał się z Małgorzatą Platajs, Dyrektor Generalną Towarzystwa Biblijnego w Polsce. Tematami poruszanymi podczas spotkania było: sympozjum z okazji 200-lecia istnienia Towarzystwa Biblijnego, wystawa biblijna z okazji jubileuszu oraz inicjatywy promujące rozpowszechnianie Biblii.

Kolejny wykład w Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina" przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Katowicach, w dniu 17 października wygłosił ks. dr A. Palion pt. *Ekumenizm, blaski i cienie*. Był on skierowany, jak zawsze, do grupy seniorów należących do różnych Kościołów chrześcijańskich Katowic. Zaś 17 października rozpoczęto kolejny rok akademicki 2016/2017 „Akademii Ekumenicznej" w Bibliotece Śląskiej, wykładem inauguracyjnym. Prelegentem był ks. dr Grzegorz Strzelczyk z Kościoła rzymskokatolickiego, który zaprezentował referat pt. *Kościół rzymskokatolicki historia, tradycja i dogmatyka*.

W Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie (29 października) przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji brał udział w sesji popularno-naukowej z okazji 200-lecia Towarzystwa Biblijnego w Polsce, podczas której spotkał się z Dyrektor Generalną i omówił zbliżające się wydarzenia biblijno-ekumeniczne na Śląsku.

Ponieważ rok 2016 był rokiem otwierającym jubileusz 500-lecia Reformacji, ks. dr A. Palion, jako delegat arcybiskupa Wiktora Skworca, brał udział w nabożeństwie ekumenicznym na rozpoczęcie jubileuszu.

W roku 200-lecia Towarzystwa Biblijnego 17 listopada 2016 r. w gmachu Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach odbyła się konferencja pt. *200-lecie*

Towarzystwa Biblijnego w Polsce. Prelegentami byli: Małgorzata Platajs, która wygłosiła wykład *Biblia w przekładzie ekumenicznym związana z historią Towarzystwa Biblijnego w Polsce*, dr Leszek Jańczuk, przedstawił referat pt. *Stosunek protestantów do ekumenicznego przekładu Nowego Testamentu*, ks. bp senior Henryk Rother-Sacewicz wygłosił referat pt. *Kilka refleksji nad tłumaczeniem Biblii w przekładzie ekumenicznym* oraz ks. dr Adam Palion zaprezentował wykład pt. *Ekumeniczne Dni Biblijne na terenie aglomeracji Śląskiej*. Kolejnym punktem sympozjum było otwarcie wystawy przez przewodniczącego Archidiecezjalnej Komisji ks. dra A. Paliona, w gmachu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, poświęconej historii Towarzystwa Biblijnego w Polsce, natomiast po południu w Muzeum Archidiecezjalnym otworzył wystawę prac młodzieży uczestniczącej w ekumeniczno-biblijnym konkursie pt. *Biblia. Historia i rzeźba*. Wystawa obejmowała prace przestrzenne – 18 rzeźb i była zorganizowana po raz pierwszy. Na poczet wystawy opublikowano katalog wystawowy pt. *Biblia. Historia rzeźba* (ISBN 978-83-918964-2-6)

Kolejny wykład w Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina" przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Katowicach, wygłosił ks. dr A. Palion, w dniu 21 listopada. Wykład nosił tytuł *Biblia, która jednoczy* i był skierowany, jak zawsze, do grupy seniorów należących do różnych Kościołów chrześcijańskich Katowic.

Dnia 5 grudnia przewodniczący komisji uczestniczył w zjeździe referentów ds. ekumenicznych w sekretariacie Komisji Episkopatu Polski w Warszawie. Zebrani wysłuchali trzech referatów: *Aspekty ekumeniczne zmian w przepisach prawa kanonicznego wprowadzonych przez papieża Franciszka (De concordia inter Codices - 2016.05.31)* – bp Dimitrios Salachas; *Globalne Forum Chrześcijańskie* – ks. dr Andrzej Choromański (papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan) oraz *Upamiętnienie 500. lecia Reformacji w Polsce* – ks. dr hab. Sławomir Pawłowski. Ksiądz. Profesor Zygfryd Glaeser zaprezentował *Encyklopedię ekumenizmu w Polsce (1964–2014), pod red. J. Budniaka, Z. Glaesera, T. Kałużnego, Z. Kijasa,* wydaną w Krakowie 2016 r. (ss. 560). Przedstawiono program *Ekumenicznej pielgrzymki Magdeburg – Gniezno* (Agata Skotnicka, ks. Jan Kwiatkowski) oraz program na *Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan 18–25 stycznia 2017* r., pod hasłem *Pojednanie – miłość Chrystusa przynagla nas (por. 2 Kor 5,14–20*). Na zakończenie referenci ekumeniczni przedstawili inne inicjatywy ekumeniczne jakie będą się odbywać w diecezjach Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

Kolejny wykład w Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina" przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Katowicach, w dniu 11 grudnia wygłosił ks. dr A. Palion pt. *Chusta z Manopello*. Był on skierowany, jak zawsze, do grupy seniorów należących do różnych Kościołów chrześcijańskich Katowic.

15 grudnia odbył się kolejny wykład „Akadami Ekumenicznej" w Bibliotece Śląskiej. Prelegentem był ks. dr Tomasz M. Daniel Mames – doktorant ChAT w Warszawie, który zaprezentował referat pt. *Kościół Starokatolicki Mariawitów i jego tożsamość wyznaniowa*.

Delegat abp. ds. dialogu z Żydami i Muzułmanami ks. dr Tadeusz Czakański, we współpracy z Kościołem luterańskim i prawosławnym, przedstawicielami gminy ży-

dowskiej Jehoshuą Ellisem i Włodzimierzem Kacem oraz muzułmańskim imamem Abdulem Jabbarem Kubiasym, przygotował na rok 2017 kolejną edycję kalendarza trzech religii, o charakterze informacyjno-edukacyjnym, pt. *Rodzina nadzieją świata*. Delegat przygotował 21 stycznia XIX Dzień Judaizmu w Kościele rzymskokatolickim w Polsce na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pod hasłem *Co ty tu robisz, Eliaszu? (1 Krl 19,9)* oraz XVI Dzień Islamu w Kościele rzymskokatolickim w Polsce w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach pod hasłem *Chrześcijanie i Muzułmanie razem wobec przemocy popełnionej w imię religii*.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ARCHIDIECEZJALNEJ KOMISJI DS. EKUMENIZMU I DIALOGU MIĘDZYRELIGIJNEGO ZA ROK 2017[1]

ADAM PALION

Dekretem z dnia 14 grudnia 2016 r., Metropolita Górnośląski, abp Wiktor Skworc powołał nowy skład Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego w Katowicach na 5-letnią kadencję (2017–2021). W skład komisji weszli: ks. dr Adam Palion (przewodniczący), ks. dr Andrzej Suchoń, ks. dr Tadeusz Czakański (delegat Arcybiskupa ds. Dialogu z Islamem i Judaizmem) oraz Adam Dylus.

Podczas posiedzenia komisji 4 stycznia w gmachu Kurii Archidiecezjalnej w Katowicach poruszone zostały następujące sprawy: zbliżający się Tydzień Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan (18–25 stycznia) i Ekumeniczne Dni Biblijne (19–25 marca).

17 stycznia przewodniczący spotkał się z abp Wiktorem Skworcem, celem złożenia sprawozdania z prac komisji w roku 2016 oraz przedstawienia planów działań w roku bieżącym.

Jak co roku, w Tygodniu Modlitwy o Jedność Chrześcijan odbyło się wiele wspólnych nabożeństw.

W poniedziałek, 18 stycznia przewodniczący komisji sprawował Eucharystię w intencji jedności chrześcijan w kaplicy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach, podczas której skierował słowo Boże do kleryków.

17 stycznia, to też od kilkunastu lat Dzień Judaizmu w Kościele rzymskokatolickim, więc tradycyjnie towarzyszyło mu spotkanie z katowicką gminą żydowską.

Centralne nabożeństwo ekumeniczne Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan miało miejsce 22 stycznia w luterańskim kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach pod przewodnictwem bp Mariana Niemca, zwierzchnika diecezji katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Śląskiego Oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej. Kazanie wygłosił Arcybiskup-senior Damian Zimoń.

Nabożeństwa odbyły się ponadto w następujących miejscach:

- rzymskokatolickim kościele oo. Oblatów w katowickim osiedlu Koszutka (18 stycznia);

[1] Por. A. Palion, Sprawozdanie Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego za rok 2017, archiwum prywatne autora, sygn. VA I-0/4/1/18.

- starokatolickim kościele mariawitów pw. św. Marii Magdaleny w Gniazdowie (19 stycznia);
- kaplicy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach (20 stycznia);
- rzymskokatolickiej katedrze pw. św. Mikołaja w Bielsku-Białej (23 stycznia);
- rzymskokatolickim kościele pw. św. Tomasza w Sosnowcu (24 stycznia);
- kaplicy I Zboru Kościoła Chrześcijan Baptystów w Katowicach (25 stycznia).

Kolejny już raz, ekumeniczne kolędowanie przy żłóbku w rzymskokatolickiej bazylice oo. Franciszkanów w Katowicach-Panewnikach zgromadziło 28 stycznia wiernych różnych wyznań chrześcijańskich. Przewodniczył mu ks. dr Adam Palion, a kazanie wygłosił bp Adrian Korczago, zwierzchnik luterańskiej diecezji cieszyńskiej.

W Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina" działającym przy luterańskiej Parafii Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach, w dniu 30 stycznia ks. dr Adam Palion wygłosił do grupy seniorów różnych Kościołów chrześcijańskich Katowic referat pt. *Ekumeniczne rozumienie sakramentów świętych Kościołów rzymskokatolickiego i Ewangelicko-Augsburskiego.*

6 lutego odbyło się spotkanie przewodniczącego komisji z Wojewodą Śląskim Jarosławem Wieczorkiem, podczas którego przedstawiono program międzynarodowej Konferencji „*Zmierzyć się z historią. Wittenberga 2017",* organizowanej 4 marca w gmachu Biblioteki Śląskiej.

Kolejne spotkanie w ramach „Akademii Ekumenicznej" odbyło się 16 lutego w Bibliotece Śląskiej. Ks. dr Adam Palion wygłosił referat pt. „*Różnorodność Kościoła – Kościoły wschodnie".*

23 lutego przewodniczący komisji uczestniczył w posiedzeniu zespołu roboczego ogólnopolskich Ekumenicznych Dni Biblijnych, które odbyło się w Warszawie. Podczas spotkania zaprezentował inicjatywy mające się odbyć w kwietniu na Górnym Śląsku.

2 – 3 marca przewodniczący komisji uczestniczył w międzynarodowej konferencji pt. „*W trosce o wspólną rodzinę…"* organizowanej przez Wyższą Szkołę Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

Z okazji Światowego Dnia Modlitw Kobiet, 3 marca w katowickim kościele luterańskim Zmartwychwstania Pańskiego odbyło się nabożeństwo ekumeniczne oraz panel dyskusyjny, w których wziął też udział przewodniczący komisji.

Fundacja „W Jedności" reprezentowana przez Beatę i Adama Dylusów oraz „Akademia Ekumeniczna" w osobie ks. dra Adama Paliona współorganizowały 4 marca w Bibliotece Śląskiej międzynarodową konferencję z okazji 500-lecia Reformacji, pt. „*Zmierzyć się z historią. Wittenberga 2017"*. Prelegentami byli dr Hans Petr, Verena Lang z Austrii oraz dr Jerzy Sojka, wykładowca Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Z okazji Dnia Krystyn przewodniczący komisji uczestniczył w nabożeństwie ekumenicznym organizowanym przez parafię luterańską Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach, podczas której odczytał słowo pozdrowienia od abp Wiktora Skworca.

13 marca do grupy seniorów z różnych wyznań chrześcijańskich Katowic zebranych w Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina", ks. dr Adam Palion wygłosił referat pt. *„Znaczenie modlitwy w kościołach chrześcijańskich".*

Między 19 a 25 marca miały miejsce Ekumeniczne Dni Biblijne. Rozpoczęły się one 19 marca centralnym nabożeństwem w luterańskim kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach pod przewodnictwem bp Mariana Niemca, zwierzchnika Diecezji Katowickiej tego Kościoła i Śląskiego Oddziału PRE. W jego trakcie kazanie wygłosił bp Adam Wodarczyk, sufragan rzymskokatolickiej Archidiecezji Katowickiej. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele różnych wyznań chrześcijańskich, w tym zrzeszonych we wspomnianym oddziale. Władze miasta reprezentował zastępca prezydenta, Mariusz Skiba. Tradycyjnie na zakończenie zostały wręczone nagrody w ekumenicznym konkursie plastycznym o tematyce biblijnej dla dzieci i młodzieży. W kaplicy pw. św. Barbary przy centrum handlowym Silesia City Center w Katowicach odbył się Maraton Biblijny (22 marca), podczas którego czytano Księgę Wyjścia w przekładzie ekumenicznym. W akcji wzięli udział, oprócz duchownych i wiernych Kościołów chrześcijańskich, przedstawiciele władz samorządowych.

Ostatnim elementem tychże dni, było sympozjum biblijne (23 marca – zwyczajowo już organizowane w gmachu Biblioteki Śląskiej. Tegorocznymi prelegentami byli – ze strony protestanckiej dr hab. Jakub Slawik, profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, a ze strony rzymskokatolickiej ks. dr Dawid Ledwoń, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tematem przewodnim wygłoszonych referatów stały się słowa zaczerpnięte z Księgi Ezechiela – *Dam wam nowe serce i nowego ducha dam w wasze wnętrze (36,26).*

3 kwietnia, w Miejskim Domu Kultury w Katowicach Bogucicach przewodniczący komisji uczestniczył w otwarciu ekumenicznej wystawy pt. *„Historia Biblii".*

9 kwietnia przewodniczący komisji spotkał się w Katowicach z Beniaminem Bergerem, członkiem Komitetu Wykonawczego ekumenicznej organizacji *„Toward Jerusalem Council II",* zaś wieczorem tego dnia uczestniczył wraz z Adamem Dylusem w wieczerzy z okazji żydowskiego święta Pesach, zgodnie z tradycją żydów mesjanistycznych, organizowanej przez Fundację „W Jedności" i przekazał pozdrowienia pabb Wiktora Skworca.

W Ewangelickim Centrum Diakonijnym „Słoneczna Kraina", w dniu 10 kwietnia ks. dr Adam Palion wygłosił referat pt. *„Marcin Luter oczami duchownego rzymskokatolickiego".* Jak zwykle, wysłuchała go grupa seniorów z różnych Kościołów chrześcijańskich Katowic.

W Niedzielę Wielkanocną, 16 kwietnia przewodniczący komisji uczestniczył w „Śniadaniu wielkanocnym dla Samotnych" organizowanym przez Fundację „Wolne Miejsce", podczas którego przekazał pozdrowienia od Arcybiskupa Wiktora Skworca.

20 kwietnia odbył się kolejny wykład „Akademii Ekumenicznej" w Bibliotece Śląskiej. Prelegent, ks. prof. dr hab. Józef Budniak, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zaprezentował referat pt. *„Ekumenizm drogą Kościoła".*

Ostatnie przedwakacyjne spotkanie „Akademii Ekumenicznej" odbyło się 8 czerwca i przybrało formę dyskusji z prelegentami roku akademickiego 2016/17. Moderatorami spotkania byli ks. dr Adam Palion oraz redaktor Jacek Filus.

W dniach 21–22 czerwca przewodniczący komisji brał udział w konferencji naukowej „*Dziedzictwo kulturowe Reformacji na Śląsku po 1945 roku*", podczas której wygłosił referat „*Kościół na ekumenicznej drodze po 1945 roku*". Owocem tej konferencji jest publikacja książkowa „*Dziedzictwo kulturowe Reformacji na Śląsku po 1945 roku*".

22 czerwca przewodniczący komisji wziął udział w nabożeństwie rozpoczynającym XCVI Konferencję Doroczną Kościoła Ewangelicko-Metodystycznego w RP, które odbyło się w kaplicy zboru metodystycznego w Katowicach. Zabierając głos, odczytał słowa pozdrowienia Arcybiskupa Wiktora Skworca.

23 lipca, w imieniu arcybiskupa, jako jego delegat ds. ekumenizmu, ks. dr Adam Palion uczestniczył w nabożeństwie ekumenicznym, a następnie spotkaniu rzymskokatolicko-luterańskiej Komisji ds. Dialogu Teologicznego w Katowicach.

Przed rozpoczęciem kolejnego roku akademickiego przewodniczący komisji zorganizował spotkanie robocze przedstawicieli komisji i Kościołów zrzeszonych w Śląskim Oddziale PRE w rzymskokatolickiej parafii św. Szczepana w Katowicach-Bogucicach. Poruszono tam tematy związane m.in. ze zbliżającym się Tygodniem Modlitwy o Jedność Chrześcijan, z przyszłorocznymi Ekumenicznymi Dniami Biblijnymi, wykładami w ramach „Akademii Ekumenicznej", czy ekumenicznym konkursem biblijnym.

Przewodniczący komisji otworzył 12 września drugą już wystawę prac rzeźbiarskich uczniów szkół ponadgimnazjalnych – pokłosie konkursu biblijnego, którego temat zaczerpnięto z Księgi Ezechiela, *Dam wam nowe serce i nowego ducha w wasze wnętrze (Ez 36,26).*

19 września w Górnośląskim Parku Etnograficznym w Chorzowie dokonano rekonsekracji drewnianego kościoła ewangelicko-augsburskiego pochodzącego z Bytomia-Bobrka. W uroczystości tej uczestniczył przewodniczący komisji jako delegat arcybiskupa.

7 października, przewodniczący komisji uczestniczył w Gali, z okazji 500-lecia Reformacji organizowanej w siedzibie NOSPR w Katowicach. Zostały tam wręczone nagrody „Śląskie Szmaragdy" czterem laureatom, abp Wiktorowi Skworcowi, ks. prof. dr hab. Manfredowi Uglorzowi, dr Henrykowi Mercikowi oraz Zespołowi Pieśni i Tańca „Śląsk".

19 października nowy rok 2017/18 „Akademii Ekumenicznej" w Bibliotece Śląskiej zainaugurował wykład Nedala Abu Tabaqa, muftiego Ligi Muzułmańskiej w RP, pt. „*Idąc za głosem Boga – współdziałanie chrześcijan i muzułmanów*".

21 października w luterańskim kościele Zmartwychwstania Pańskiego nabożeństwem ekumenicznym zainaugurowano nowy rok akademicki w katowickiej Wyższej Szkole Zarządzania Ochroną Pracy, w trakcie którego kazanie wygłosił przewodniczący komisji, ks. dr Adam Palion.

W dniach 29–31 października przewodniczący komisji uczestniczył w Międzynarodowym Kongresie Ekumenicznym „Lublin – miasto zgody religijnej", zorganizowanym z okazji 700-lecia Lublina, 500-lecia Reformacji i 100-lecia Katolickiego Uniwersytetu

Lubelskiego. Podczas kongresu miało miejsce coroczne spotkanie rzymskokatolickich referentów diecezjalnych ds. ekumenizmu. Poruszono tam tematy związane z Tygodniem Modlitwy o Jedność Chrześcijan w styczniu i innymi działaniami ekumenicznymi w następnym roku.

31 października przewodniczący komisji uczestniczył w centralnym nabożeństwie ekumenicznym w luterańskim kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach z okazji obchodów 500-lecia Reformacji, organizowanym przez Kościół Ewangelicko-Augsburski z udziałem gości reprezentujących różne wyznania chrześcijańskie, w tym rzymskokatolickiego prymasa Polski, abp Wojciecha Polaka.

Archidiecezja Katowicka kościoła rzymskokatolickiego gościła w dniach 14–18 listopada 36 Ekumeniczne Spotkanie Biskupów – Przyjaciół Ruchu „Focolari". Uczestniczyło w nim 35 biskupów z 21 Kościołów, 17 krajów świata, m.in. USA, Brazylii, Tajlandii, Indii, Republiki Demokratycznej Konga, Cypru, Irlandii Północnej, Niemiec czy Szwecji oraz Polski. Kongres zmierzył się z niełatwym tematem – „Maria, Matka Jezusa", w ujęciu teologów katolickich, prawosławnych, luterańskich, anglikańskich oraz przedstawicieli Ruchu „Focolari". Przewodniczący komisji aktywnie uczestniczył w tym wydarzeniu, zgodnie ze swą delegacją ekumeniczną.

Kolejne spotkanie w ramach „Akademii Ekumenicznej", 16 listopada w Bibliotece Śląskiej, poświęcone było zagadnieniu prześladowań chrześcijan we współczesnym świecie. Przedstawiciel międzynarodowej organizacji „Open Doors", Maciej Maliszewski wygłosił bogato ilustrowany referat pt. „*Zagrożona kolebka. Chrześcijanie na Bliskim Wschodzie*".

W dniach 21–22 listopada przewodniczący komisji uczestniczył w międzynarodowej konferencji odbywającej się w Kamieniu Śląskim pod hasłem „*Misyjność Kościoła – ekumenizm – tożsamość wyznaniowa*".

23 listopada w Bibliotece Śląskiej miało miejsce kolejne spotkanie „Akademii Ekumenicznej", tym razem o charakterze ekumenicznego panelu dyskusyjnego pt. „Reformacja – błogosławieństwo czy przekleństwo?". Wzięli w nim udział redaktorzy czasopism religijnych – Michał Karski („Jednota"), Artur Sporniak („Tygodnik Powszechny"), Sebastian Duda („Więź"), Michał Jędrzejek („Znak") oraz teolodzy – luterański, dr Jerzy Sojka (Chrześcijańska Akademia Teologiczna) i rzymskokatolicki, ks. dr Adam Palion. Panel poprowadził Jarosław Makowski, publicysta i samorządowiec. W tematykę Reformacji i protestantyzmu wprowadził zebranych Tomasz Kalisz, historyk i redaktor naczelny Wydawnictwa CLC.

Delegat abp. ds. dialogu z Judaizmem i Islamem, ks. dr Tadeusz Czakański, we współpracy z Kościołem luterańskim i prawosławnym, przedstawicielami gminy żydowskiej oraz muzułmańskiej przygotował kolejną edycję kalendarza trzech religii, o charakterze informacyjno-edukacyjnym na rok 2018 pt. „*Obrzędy, zwyczaje, tradycje*".

SYLWETKI

HERBERT BEDNORZ

ADAM PALION

Herbert Bednorz, duchowny rzymskokatolicki, doktor nauk społecznych i prawa, biskup koadiutor (1950–1967), a następnie ordynariusz diecezji katowickiej (1967–1985), urodził się 22 września 1908 r. w Gliwicach w rodzinie Józefa i Anny z d. Ruda. Tu też ukończył szkołę powszechną oraz wstąpił do gimnazjum klasycznego. W 1922 r., po ukończeniu trzeciej klasy gimnazjum, z powodu zaangażowania rodziców w akcję plebiscytową, rodzina przeniosła się do Katowic, do polskiej części Górnego Śląska.

Kontynuował naukę w katowickim gimnazjum państwowym im. A. Mickiewicza, gdzie w czerwcu 1927 r. zdał egzamin maturalny. Po maturze rozpoczął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego i wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął z rąk biskupa Stanisława Adamskiego 26 czerwca 1932 r. w prokatedrze pw. św. Piotra i Pawła w Katowicach.

Po rocznym wikariacie w parafii pw. św. Barbary w Królewskiej Hucie (dziś Chorzów) podjął studia na Wydziale Nauk Społecznych belgijskiego Katolickiego Uniwersytetu w Lowanium. Rok później przeniósł się na paryską Sorbonę, gdzie kontynuował studia w Instytucie Nauk Ekonomicznych, Społecznych i Politycznych tego uniwersytetu. Tam 10 stycznia 1936 r. otrzymał stopień doktorski na podstawie rozprawy poświęconej protestanckiej *nauce społecznej*.

Równocześnie kontynuował studia specjalistyczne z dziedziny prawa kanonicznego, uwieńczone w czerwcu 1937 r. doktoratem poświęconym konkordatowi między Polską a Stolicą Apostolską z 1925 r.

W 1937 r. został wikariuszem, a następnie administratorem parafii w Brzezinach Śląskich (dziś dzielnica Piekar Śląskich), gdzie spędził okres okupacji. Od 1946 r. kierował wydziałem duszpasterskim kurii diecezjalnej w Katowicach.

W roku akademickim 1949/50 wykładał teologię pastoralną na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

W maju 1950 r. został mianowany biskupem koadiutorem z prawem następstwa diecezji katowickiej. Sakrę biskupią przyjął 24 grudnia tego roku z rąk bp Stanisława Adamskiego w katedrze pw. Chrystusa Króla w Katowicach.

W listopadzie 1952 r. został aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa za wsparcie rodziców domagających się przywrócenia nauki religii w szkołach. Po czterech tygodniach został uwolniony i z pozostałymi biskupami wydalony z terenu diecezji. Po krótkim pobycie w Krakowie, mieszkał w Poznaniu i powrócił do Katowic dopiero w listopadzie 1956 r.

Ze względu na chorobę ordynariusza, de facto kierował diecezją katowicką.

W 1958 r. powołał w Katowicach sekretariat Episkopatu Polski ds. duszpasterstwa głuchoniemych.

Uczestniczył we wszystkich sesjach II Soboru Watykańskiego (1962–65). Pełnił tam funkcję konsultora Komisji ds. Laikatu i Środków Masowego Przekazu. Po soborze został członkiem Posoborowej Komisji ds. Apostolstwa Świeckich. W 1967 r., po śmierci bp. Stanisława Adamskiego podjął posługę ordynariusza diecezji katowickiej.

W 1972 r. zwołał I Synod Diecezjalny (1972–1975). Podczas swojej posługi kładł szczególny nacisk na duszpasterstwo robotników. Zmarł 12 kwietnia 1989 w Katowicach.

Zagadnienia ekumeniczne znalazły ważne miejsce w jego działalności naukowej, a zwłaszcza w trakcie posługi biskupiej.

Przywiązywał wielką wagę do obecności treści ekumenicznych w kształceniu kleryków, stąd, począwszy od 1965 r. w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie (przeniesionym w 1980 r. do Katowic) organizowano „Dzień Ekumeniczny", oraz powstało pierwsze Koło Ekumeniczne w polskich seminariach w 1968 r.

10 grudnia 1968 r. powołał do życia pierwszą w Polsce Diecezjalną Komisję ds. Ekumenizmu, której od samego początku przewodniczył.

W ramach synodu diecezji katowickiej utworzył Komisję ds. Ekumenizmu. Owocem jej prac była XVII uchwała synodu dotycząca *Ekumenizmu w Kościele Katowickim*. Zarządził też udostępnienie kościołów i cmentarzy dla sprawowania kultu religijnego innym wyznaniom chrześcijańskim.

Jest autorem 15 listów duszpasterskich traktujących o sprawach ekumenicznych.

Już w 1971 r. udzielił zgody na współużywanie kościoła w Cieszynie-Bobrku i Siemianowicach Śl. przez rzymskokatolickie i luterańskie wspólnoty parafialne. W swojej diecezji podejmował różne inicjatywy współpracy z duchowieństwem innych Kościołów. Zlecił m.in. przygotowanie instrukcji prowadzenia nauk przedmałżeńskich dla narzeczonych o różnej przynależności wyznaniowej.

11 października 1978 r. przewodniczył nabożeństwu ekumenicznemu w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach. Było ono częścią trwającej kilkanaście dni kampanii ewangelizacyjnej prowadzonej w Polsce przez znanego kaznodzieję baptystycznego Billy Grahama z USA.

Biskup Bednorz utrzymywał bliskie kontakty z przeorem ekumenicznej Wspólnoty z Taizé we Francji, Bratem Rogerem Schulzem, który kilkukrotnie gościł w Polsce na jego zaproszenie. Dzięki tym kontaktom na terenie diecezji dwukrotnie odbył się „Sobór Młodych" (maj 1979 r. i maj 1981 r.). Spotkania były przyczynkiem do powstania młodzieżowych grup Taizé na terenie diecezji katowickiej.

DAMIAN ZIMOŃ

ADAM PALION

Damian Zimoń, duchowny rzymskokatolicki, doktor nauk teologicznych, biskup ordynariusz diecezji katowickiej w latach 1985–2011 (od 1992 arcybiskup metropolita katowicki), Wielki Kanclerz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2000–2011), ur. 25 października 1934 r. w Niedobczycach k/Rybnika w rodzinie Ryszarda i Anny z d. Kuźnik. Ukończył szkołę podstawową w Niedobczycach i liceum w Rybniku. Po zdaniu egzaminu dojrzałości w 1952 r. wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, które ukończył w 1957 r., w 1971 r. obronił magisterium na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, w 1973 r. otrzymał *Diploma Licentiae1* na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie, zaś w 1977 r. po obronie dysertacji „Uczestnictwo wiernych we Mszy św. na ziemiach polskich w XIX w." otrzymał tytuł doktora nauk teologicznych z zakresu liturgii, na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (dziś Uniwersytet Papieski Jana Pawła II).

Święcenia kapłańskie otrzymał 23 grudnia 1957 r. w Katowicach z rąk bpa Juliusza Bieńka. Był wikariuszem w parafii pw. św. Marii Magdaleny w Tychach (1958–1962), pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Pszowie (1962–1966), pw. św. św. Piotra i Pawła w Katowicach (1966–1967), a w latach 1967–1969 wikariuszem adiuktorem w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny w Katowicach.

14 listopada 1969 r. otrzymał nominację na prorektora Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Funkcję tę pełnił do 25 września 1975 r.

Brał czynny udział w pracach I Synodu Diecezji Katowickiej (1972–1975).

17 listopada 1975 r. został powołany na proboszcza parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach i mianowany dziekanem dekanatu Katowice-Centrum (do 1982).

Nominację biskupią otrzymał 3 czerwca 1985 r., zaś sakrę przyjął 29 czerwca tego roku z rąk prymasa Polski, arcybiskupa gnieźnieńsko-warszawskiego, kardynała Józefa Glempa w Katowicach.

W trakcie swej posługi zwierzchnika diecezji, a następnie archidiecezji katowickiej poczynił sporo gestów ekumenicznych.

---

[1] Licencjat naukowy (kanoniczny, kościelny, rzymski) – stopień naukowy nadawany na wydziałach teologii katolickiej uczelni działających na prawie papieskim. Jest częścią tzw. rzymskiego systemu stopni naukowych, nie jest tożsamy z tytułem zawodowym licencjata określonym w prawie polskim oraz nie ma mocy na gruncie prawa polskiego.

Ważnym faktem było utworzenie 7 listopada 2000 r. na Wydziale Teologicznym UŚ katedry teologii ewangelickiej pod kierunkiem luterańskiego teologa, ks. prof. dr. hab. Manfreda Uglorza oraz Zakładu ekumenizmu kierowanego przez rzymskokatolickiego ekumenistę, ks. prof. dr hab. Józefa Budniaka. Wydział Teologiczny zorganizował wiele spotkań, sympozjów i konferencji ogólnopolskich oraz międzynarodowych o tematyce ekumenicznej.

Dzięki staraniom abp Zimonia 16 stycznia 2000 r. nastąpił zwrot budynków kościoła i plebani parafii ewangelicko-augsburskiej w Siemianowicach Śląskich użytkowanych od czasów powojennych przez żeński Zakon Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (tzw. siostry wizytki, VSM).

31 października 2004 r., w uznaniu swej postawy otrzymał „Śląski Szmaragd", nagrodę Diecezji Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP przyznawaną za szczególne osiągnięcia w dziedzinie wielokulturowości, tolerancji i ekumenizmu na Śląsku.

W latach 2006–2011 zasiadał w Komisji Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu.

Z jego udziałem odbyły się w Katowicach dwie wielkie ekumeniczne imprezy ewangelizacyjne – w grudniu 2006 i kwietniu 2008 r. Pierwszą prowadził znany amerykański apologeta protestancki, Josh McDowell w ramach kampanii „Fundamenty Wiary", a jej pokłosiem było podpisanie umowy na publikację jego książek w archidiecezjalnym wydawnictwie „Księgarnia św. Jacka". Drugim wydarzeniem była kilkudniowa ewangelizacja transmitowana satelitarnie z katowickiej hali widowiskowo-sportowej „Spodek" w ramach europejskiej inicjatywy „ProChrist" w dniach 6–13 kwietnia 2008 r. prowadzona przez Urlicha Parzanego. Ten niemiecki kaznodzieja luterański, kontynuator kampanii ewangelizacyjnych znanego amerykańskiego ewangelisty baptystycznego Billy Grahama gościł w Polsce na zaproszenie kilkunastu wyznań chrześcijańskich.

Zarówno jako zwykły kapłan, proboszcz czy czynny lub emerytowany zwierzchnik archidiecezji, Damian Zimoń wielokrotnie uczestniczył w prywatnych i oficjalnych spotkaniach ekumenicznych, prowadził aktywny dialog i współpracę z przedstawicielami różnych wyznań chrześcijańskich i religii.

Otrzymał następujące nagrody: Diamentowy Laur Regionalnej Izby Gospodarczej w Katowicach w 1995 roku, Amicus Librorum w 1998 roku, Nagrodę im. Karola Miarki (1999), Śląski Oskar (2001), Wielki Krzyż Kawalerów Maltańskich „Pro merito melitensi" (2002), Śląską Nagrodę im. Juliusza Ligonia (2002). W 2003 roku został wybrany Honorowym Ślązakiem Roku 2003. W tym samym roku otrzymał także Nagrodę im. Wojciecha Korfantego. W 2007 roku otrzymał Doktorat *Honoris Causa* Uniwersytetu Śląskiego.

W 2006 roku został odznaczony tytułem Komandora z Gwiazdą Rycerskiego Zakonu Bożego Grobu w Jerozolimie.

Abp Zimoń jest honorowym obywatelem wielu miast górnośląskich.

WIKTOR SKWORC

ADAM PALION

Wiktor Skworc, duchowny rzymskokatolicki, doktor nauk humanistycznych, biskup ordynariusz diecezji tarnowskiej w latach 1998–2011, arcybiskup metropolita katowicki od 2011 r., Wielki Kanclerz Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (od 2011 r.), urodził się 19 maja 1948 r. w Bielszowicach (dziś dzielnica Rudy Śląskiej), w rodzinie Jerzego i Anny z d. Nandzik.

W 1966 r. zdał egzamin maturalny w II Liceum Ogólnokształcącym w Rudzie Śl. i rozpoczął studia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W ich trakcie, odbył roczną praktykę robotniczą w KWK „Walenty-Wawel" w Rudzie Śląskiej. Po przyjęciu święceń diakonatu w 1972 r. prowadził przez rok pracę duszpasterską wśród polskiej młodzieży pracującej na terenie Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

19 kwietnia 1973 r. otrzymał święcenia kapłańskie w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach. Od sierpnia 1973 r. pełnił obowiązki wikariusza w parafii św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach. W latach 1975–1980 był sekretarzem i kapelanem ordynariusza katowickiego Herberta Bednorza. W tym czasie, tj. w 1979 r. otrzymał na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) *Diploma Licentiae*[1].

W 1980 r. został mianowany kanclerzem Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Pełniąc te obowiązki, angażował się m.in. w sprawy budownictwa sakralnego. W latach 1982-1987 brał udział w pracach Biskupiego Komitetu Pomocy Więźniom i Internowanym i był jednym z głównych organizatorów wizyty Jana Pawła II w Katowicach w roku 1983. W 1992 r. arcybiskup metropolita katowicki Damian Zimoń mianował go wikariuszem generalnym i ekonomem archidiecezji katowickiej.

W latach 1991–1999 brał udział w pracach II Ogólnopolskiego Synodu Plenarnego, przewodnicząc zespołowi przygotowującemu w metropolii katowickiej dokument zatytułowany *Życie społeczno-gospodarcze z uwzględnieniem ekologii i zdrowia*.

W 1995 r. na podstawie dysertacji *Budownictwo kościołów w diecezji katowickiej w latach 1945–1989, uzyskał doktorat nauk humanistycznych na UKSW.*

13 grudnia 1997 r. papież Jan Paweł II mianował go biskupem ordynariuszem diecezji tarnowskiej. Sakrę biskupią przyjął z rąk papieża w uroczystość Objawienia Pańskie-

[1] Licencjat naukowy (kanoniczny, kościelny, rzymski) – stopień naukowy nadawany na wydziałach teologii katolickiej uczelni działających na prawie papieskim. Jest częścią tzw. rzymskiego systemu stopni naukowych, nie jest tożsamy z tytułem zawodowym licencjata określonym w prawie polskim oraz nie ma mocy na gruncie prawa polskiego.

go (6 stycznia 1998 r.) w bazylice św. Piotra na Watykanie. Ingres do katedry tarnowskiej odbył 25 stycznia 1998 r.

W strukturach Episkopatu Polski pełnił wiele funkcji: delegata ds. Ruchu Światło-Życie (1999–2004), przewodniczącego Komisji Misyjnej (2001–2011), przewodniczącego Rady Ekonomicznej (2004–2009), przewodniczącego Zespołu ds. Kontaktów z Konferencją Episkopatu Niemiec (2006–2016), przewodniczącego Komisji Duszpasterstwa (od 2016 r.), delegata ds. działalności w Polsce „Kirche in Not" (od 2004), przedstawiciela Episkopatu Polski w Fundacji św. Maksymiliana Kolbego. Papież Benedykt XVI mianował go w 2005 r. członkiem Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów (do 2012). Z nominacji nuncjusza apostolskiego w Polsce jest członkiem Kościelnej Komisji Konkordatowej (od 2010). 29 października 2011 r. papież Benedykt XVI mianował go arcybiskupem metropolitą katowickim. Ingres do katowickiej archikatedry odbył się 26 listopada 2011 r.

Posiada honorowe obywatelstwo rodzinnej Rudy Śl. i kilku miast małopolskich.

W 2014 r. Związek Górnośląski uhonorował go nagrodą im. Wojciecha Korfantego, a katowicka rozgłośnia Polskiego Radia przyznała mu w 2015 r. nagrodę im. Stanisława Ligonia.

Jego działalność ekumeniczna została doceniona przez diecezję katowicką Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego przyznaniem mu nagrody „Śląski Szmaragd" w 2017 r.

Kontakty ekumeniczne abp Skworca sięgają jego pracy sekretarza i kapelana bp Herberta Bednorza, gdy Katowice odwiedził amerykański kaznodzieja baptystyczny Billy Graham, w październiku 1978 r. W ramach zwołanego przez abp Skworca II synodu diecezjalnego (lata 2012–2016) powstała Komisja ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego. Owocem pracy Komisji jest dokument *„Dialog Kościoła katowickiego"*[2].

Od 2013 r. pod patronatem abp Skworca ukazuje się „Kalendarz Trzech Religii. Żydzi, Chrześcijanie, Muzułmanie". Z dniem 1 stycznia 2013 r. Archidiecezjalna Komisja Ekumeniczna zostaje przekształcona w Archidiecezjalną Komisję Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego.

12 czerwca 2014 r. na zaproszenie metropolity do Katowic przybył Franklin Graham (syn Billy'ego) i wygłosił kazanie ewangelizacyjne na ekumenicznym nabożeństwie w archikatedrze Chrystusa Króla, pod przewodnictwem abp Skworca.

W 2015 r. abp Skworc wsparł inicjatywę powstania „Akademii Ekumenicznej" w Katowicach i towarzyszących jej: półrocznika „Oecumenica Silesiana" oraz serii publikacji pt. *Biblioteka Oecumenica Silesiana*.

[2] Por. *Dialog Kościoła katowickiego*, w: W. Skworc, *Wsłuchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej*, Katowice 2016, s. 147–152.

KALENDARIUM

KALENDARIUM DZIAŁAŃ „AKADEMII EKUMENICZNEJ" W LATACH 2015/16 I 2016/17

ADAM PALION

Wstęp

„Akademia Ekumeniczna" – formuła otwartych spotkań poświęconych przybliżaniu różnorodności wyznaniowej, religijnej i kulturowej naszego regionu powstała w kontekście prowadzonych od wielu lat działań ekumenicznych, m.in. na terenie Biblioteki Śląskiej w Katowicach.

Z pomysłem regularnych odczytów, wykładów i dyskusji o takiej tematyce zwrócił się do ówczesnego dyrektora tej wszechnicy, prof. dra hab. Jana Malickiego, ks. dr Adam Palion, Przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego, a zarazem delegat ds. ekumenizmu rzymskokatolickiego metropolity katowickiego abp Wiktora Skworca. Podczas rozmowy w dniu 13 kwietnia 2015 r. przedstawione zostały założenia i cele tej inicjatywy, co spotkało się z akceptacją i zapewnieniem wsparcia ze strony Biblioteki Śląskiej. Uzgodniono, że na ks. dr Adamie Palionie spoczywać będzie odpowiedzialność za planowanie spotkań i zapraszanie prelegentów, zaś biblioteka udostępni sale na spotkania i pomoże w ich promocji.

W trakcie wypracowywania w konsultacji z lokalnym środowiskiem ekumenicznym koncepcji prowadzenia „Akademii" pojawił się też pomysł wydawania ekumenicznego czasopisma naukowego w oparciu o materiały związane z Akademią. Spotkało się to z pozytywnym odzewem kręgów tak ekumenicznych, jak i naukowych. Wybrano tytuł półrocznika, „*Oecumenica Silesiana*", trafnie oddający zakres jego zainteresowań tematycznych.

Zarówno skład redakcji, jak i rady naukowej tego periodyku ukazuje szerokie, ekumeniczne spektrum regionu, któremu jest poświęcony[1].

Wpisanie się „Akademii Ekumenicznej" w bogatą tradycję międzywyznaniową i międzyreligijną Górnego Śląska poskutkowało też pojawieniem się serii wydawniczej „*Biblioteka Oecumenica Silesiana*".

Zapoczątkowała ją w 2015 r. publikacja materiałów z sesji naukowej *pt. „Billy Graham – Ewangelizator w rozdartym świecie. Studium ekumeniczne",* która towarzyszyła

[1] Pełny skład zespołu redakcyjnego oraz rady naukowej półrocznika znajduje się na stronie redakcyjnej (s. 2).

wizycie w Katowicach syna tego światowej sławy kaznodziei baptystycznego, Franklina Grahama w czerwcu 2014 r.

Dotychczas ukazały się w tej serii m.in. zbiory kazań ekumenicznych, wspomnienia czy reprodukcje niektórych prac z konkursów plastycznych towarzyszących Ekumenicznym Dniom Biblijnym.

Szeroko dyskutowany w środowisku ekumenicznym pomysł prezentacji wyznań chrześcijańskich, religii i ich działalności w regionie spotkał się z żywym zainteresowaniem a sama akademia zyskała patronat abp Wiktora Skworca, rzymskokatolickiego metropolity katowickiego oraz bp Pawła Anweilera, ówczesnego zwierzchnika luterańskiej diecezji cieszyńskiej i przewodniczącego śląskiego oddziału Polskiej Rady Ekumenicznej (dziś jego miejsce zajmuje bp Marian Niemiec, zwierzchnik luterańskiej diecezji katowickiej i obecny przewodniczący śląskiego oddziału PRE).

Rok Akademicki 2015/16

Pierwszy cykl spotkań poświęconych chrześcijaństwu zaplanowano na dwa lata. Zainaugurował go 15 października 2015 r. wykład, pt. „2 000 *lat obecności chrześcijaństwa w świecie*" wygłoszony przez ks. dra hab. Henryka Olszara, historyka Kościoła z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W skondensowanej i błyskotliwej formie przedstawione zostało bogactwo chrystianizmu, zapowiadając tematy następnych spotkań „akademickich".

17 grudnia 2015 r., ks. dr Mikołaj Dziewiatowski z sosnowieckiej parafii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego zaprezentował referat „*Prawosławie – specyfika, historia, dogmatyka i tradycja*". Zebrani mogli poznać przyczyny „wielkiej schizmy wschodniej" 1054 r., różnice pomiędzy prawosławiem a Kościołami Zachodu oraz prawosławny pogląd na sposób dojścia do jedności chrześcijan.

17 marca 2016 r. ks. Wojciech Pracki, proboszcz luterańskiej parafii w Opolu zaprezentował referat pt. „*Kościół Ewangelicko-Augsburski – historia, nauka i teraźniejszość*". Uczestnicy spotkania otrzymali sporo wiadomości o działalności luteranizmu w Polsce na tle dziejów i doktryny tego wyznania w perspektywie globalnej.

14 kwietnia 2016 r. w ramach Ekumenicznych Dni Biblijnych odbyło się sympozjum – dwugłos biblijny, tym razem już pod auspicjami „Akademii Ekumenicznej". Ze strony protestanckiej prelegentką była dr hab. Kalina Wojciechowska, pracownik naukowy Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie z referatem pt. „*Macierzyńskie oblicze Boga w Biblii*". Odwołując się do Pisma Świętego, uświadomiła słuchaczom, jak wiele cech kobiecych posiada Bóg – zdolność do rodzenia, troskliwość, czułość itp. Ks. dr Janusz Wilk, rzymskokatolicki biblista z Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach zaprezentował wykład pt. *Metafora „Matki i Dziecka w Psalmie 131(130)*". Podjął się filologiczno-teologicznej analizy Psalmu 131(130), w której ukazał metaforę „matki i dziecka", jako odzwierciedlenie pełnego pokoju i zaufania psalmisty, z jednej strony będącej owocem jego osobistej pracy nad sobą, a z drugiej rezultatem Bożej łaski – potrzeba zwrócenia uwagi na drugiego człowieka.

15 maja 2016 r. ks. dr Włodzimierz Tasak, duchowny baptystyczny i wykładowca historii Kościoła w **Wyższym Baptystycznym Seminarium Teologicznym** w Warszawie, zaprezentował referat pt. „*Tradycja reformowana protestantyzmu. Panorama wyznań, nurtów pobożnościowych i wybitnych ich przedstawicieli*". Zapoznał zebranych z bogactwem tej gałęzi protestantyzmu – od ruchów przedreformacyjnych, przez dzieło Reformacji szwajcarskiej, Kościoły ewangelicko-reformowane, anglikanizm, anabaptyzm, purytanizm (w tym prezbiterianizm, kongregacjonalizm, baptyzm), aż po wyznania wyrosłe z ewangelikalizmu (metodyzm, bracia plymuccy, campbellityzm, pentekostalizm).

2 czerwca 2016 r. spotkanie kończące pierwszy rok akademicki przybrało formę swoistego „*Areopagu dialogu" – rozmowy przedstawicieli różnych wyznań.* Goście, bp dr Marian Niemiec z Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i ks. dr Adam Palion z Kościoła rzymskokatolickiego, podjęli temat „*Chrześcijaństwo wczoraj, dziś i jutro*". Spotkanie prowadził redaktor Jacek Filus.

W ramach działalności „Akademii Ekumenicznej" i serii wydawniczej „Biblioteka Oecumenica Silesiana ukazały się, oprócz już wspomnianej, następujące publikacje:

Palion A. (red.), *Biblia. Historia i rzeźba*, Katowice 2016 – album z wystawy prac zgłoszonych w ekumenicznym konkursie o tematyce biblijnej organizowanym w ramach Ekumenicznych Dni Biblijnych. [*Numeracja tego tomu: Oecumenica Silesiana. b.n.*];

Palion A. (red.), *Daj mi pić*, Katowice 2017. Są to kazania wygłoszone podczas Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan w 2015 roku. [*Numeracja tego tomu: Oecumenica Silesiana T.1*].

Rok Akademicki 2016/17

20 października 2016 r. ks. dr Grzegorz Strzelczyk, rzymskokatolicki duchowny, dogmatyk i autor wielu pozycji książkowych zainaugurował drugi rok działalności „Akademii Ekumenicznej" wykładem „*Wybrane zagadnienia z historii, tradycji i dogmatyki Kościoła rzymskokatolickiego*". Prelegent w sposób niezwykle interesujący ukazał wagę tradycji w historii rozwoju teologii katolickiej i dokonał porównania odmiennych podejść do tego zagadnienia w katolicyzmie i protestantyzmie.

15 grudnia 2016 r. ks. dr Tomasz Maria Daniel Mames z Kościoła Starokatolickiego Mariawitów zaprezentował referat pt. „*Kościół Starokatolicki Mariawitów i jego tożsamość wyznaniowa*". Dla większości uczestników była to bodajże pierwsza okazja do poznania zasad mariawityzmu, rodzimego nurtu polskiego katolicyzmu, odwołującego się do objawienia o Bożym Miłosierdziu, otrzymanego przez założycielkę tego wyznania, Marię Franciszkę Kozłowską. Można się było dowiedzieć, że Kościół Starokatolicki Mariawitów nie uznaje prymatu żadnego biskupa, czy nieomylności człowieka w sprawach wiary i moralności oraz że ważne miejsce odgrywa w nim kult maryjny i eucharystyczny.

16 lutego 2017 r. ks. dr Adam Palion wygłosił referat pt. „*Panorama Kościołów wschodnich*". W swoim wykładzie zaprezentował pięć głównych kręgów tradycji litur-

gicznych, zwanymi inaczej rytami wschodnimi Kościoła katolickiego. Omówiono historię Kościołów wschodnich i proces zawierania unii z Rzymem, skutkujących powstawaniem obrządków wschodnich Kościoła katolickiego.

4 marca przy współpracy z Fundacją „W jedności" z Katowic zorganizowano międzynarodową konferencję z okazji 500-lecia Reformacji, pt. „*Zmierzyć się z historią. Wittenberga 2017"*. Prelegentami byli m.in. Verena i Hans Peter Lang z Austrii, członkowie zarządu europejskiego inicjatywy „Wittenberga 2017" oraz dr Jerzy Sojka, teolog luterański i wykładowca Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. Głównym obszarem rozważań i dyskusji była świadomość grzechu podziału, braku wspólnego świadectwa i jedności, co winno prowadzić do pokuty, pojednania i zrozumienia, że każdy jest odpowiedzialny za Kościół Chrystusa.

23 marca 2017 r. w ramach Ekumenicznych Dni Biblijnych „Akademia Ekumeniczna" gościła uczestników sympozjum – dwugłosu biblijnego. Prelegent ze strony protestanckiej, dr hab. Jakub Slawik, profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie w swoim wykładzie próbował ukazać słowa prorockie Ezechiela (Ez 36,26) w kontekście historycznym. Rzymskokatolicki biblista z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ks. dr Dawid Ledwoń, omówił znaczenie metafory „serca", jako ośrodek umysłu i woli dla starożytnych.

20 kwietnia 2017 r. ks. prof. dr hab. Józef Budniak, wykładowca ekumenizmu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach wygłosił referat pt. „*Ekumenizmu drogą Kościoła"*. Przedstawił w nim rys historyczny dialogu ekumenicznego począwszy od skomentowania słów Jezusa z Ewangelii Jana, Aby wszyscy byli jedno (J 17,21), przez omówienie nauczania Kościoła katolickiego, w szczególności Soboru Watykańskiego II, po osobiste doświadczenie współpracy ekumenicznej jako duszpasterza i naukowca.

8 czerwca 2017 r. odbył się „*Areopag dialogu"* – spotkanie z przedstawicielami różnych Kościołów prowadzone przez redaktora Jacka Filusa. Tematem były m.in. małżeństwa o różnej przynależności kościelnej, nauka o usprawiedliwieniu czy wspólne działania ekumeniczne na Śląsku i w Polsce.

W serii wydawniczej „Biblioteka Oecumenica Silesiana" ukazały się kolejne tomy:

A. Palion (red.), *Dam wam nowe serce*, Katowice 2017. Jest to album wystawowy prac nagrodzonych i wyróżnionych w konkursie ekumeniczno-biblijnym organizowanym podczas Ekumenicznych Dni Biblijnych. [*Numeracja tego tomu: Oecumenica Silesiana. T.2*].

VARIA

KS. DR ADAM PALION, LAUREATEM NAGRODY IM. KAROLA MIARKI

AGNIESZKA DEC-MICHALSKA

26 września 2018 r. ks. dr Adam Palion, redaktor naczelny „Oecumenica Silesiana", twórca Akademii Ekumenicznej w Katowicach odebrał nagrodę im. Karola Miarki. Nagroda przyznawana jest od 12 lat przez marszałków województwa śląskiego i opolskiego wybitnym działaczom społecznym – osobom, które przyczyniają się do rozwoju kultury i nauki na Śląsku, w nawiązaniu do idei propagowanych przez Karola Miarkę.

Ks. dr Adam Palion jest doktorem nauk teologicznych w zakresie teologii ekumenicznej, przewodniczącym Archidiecezjalnej Komisji Ekumenicznej i Dialogu Międzyreligijnego w Katowicach, delegatem biskupa ds. ekumenizmu, członkiem zarządu Stowarzyszenia Teologów Ekumenistów Polskich, kapelanem stowarzyszenia na rzecz osób niepełnosprawnych SPES, opiekunem duchowym wspólnoty „Strefa uwielbienia" oraz katowickiego Chóru Gospel Sound, autorem pracy „Ekumeniczny wymiar posługi biskupiej Herberta Bednorza".

Prócz działalności naukowej potwierdzonej licznymi artykułami, publikacjami, organizacją konferencji naukowych, ks. Adam Palion prowadzi szeroką działalność społeczną, kulturalną, charytatywną i duszpasterską, z nieograniczoną pasją propagując chrześcijańskie idee służby potrzebującym, pokoju, tolerancji i ekumenizmu.

RECENZENCI Z TOMU 1/2018(1); 2/2018(2)

wg kolejności alfabetycznej

ks. dr hab. Damian Bednarski UŚ
ks. prof. dr hab. Józef Budniak UŚ
ks. dr hab. Bronisław Czaplicki Katowice
ks. prof. zw. dr hab. Zygfryd Glaeser UO
o. prof. dr hab. Sebastian Jasiński UO
ks. prof. dr hab. Józef Kozyra Katowice
dr hab. Andrzej Kluczyński ChAT
ks. prof. UŚ dr hab. Artur Malina UŚ
ks. dr hab. Henryk Olszar UŚ
prof. ChAT. dr hab. Jakub Slawik ChAT

INFORMACJE O AUTORACH

Dec-Michalska Agnieszka, historyk, politolog, pracownik Biblioteki Śląskiej w Katowicach, sekretarz redakcji „Oecumenica Silesiana".

Olszar Henryk, duchowny rzymskokatolicki archidiecezji katowickiej, doktor teologii, pracownik naukowy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Palion Adam, duchowny rzymskokatolicki archidiecezji katowickiej, ekumenista, doktor teologii, przewodniczący Archidiecezjalnej Komisji ds. Ekumenizmu i Dialogu Międzyreligijnego w Katowicach, redaktor naczelny półrocznika „Oecumenica Silesiana".

Rosenbaum Sebastian, historyk, doktor, pracownik Oddziałowego Biura Badań Historycznych IPN w Katowicach.

Kaczmarek Ryszard, historyk, profesor zw. dr hab. nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, badacz dziejów Górnego Śląska w XIX wieku i XX wieku, a w szczególności ziemi pszczyńskiej.

Sakwerda Tomasz, duchowny rzymskokatolicki archidiecezji katowickiej. teolog, katecheta, duszpasterz.

Slawik Jakub, teolog ewangelicki, doktor habilitowany, biblista, profesor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Sokół Aneta M, polonista, bibliotekoznawca, doktor, pracownik Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Członek Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego i sekretarz Oddziału w Katowicach.

Wilk Janusz, duchowny rzymskokatolicki archidiecezji katowickiej, biblista, doktor habilitowany, Członek Stowarzyszenia Biblistów Polskich. Autor wielu monografii i artykułów naukowych. Redaktor naukowy wydawanej przez Księgarnię św. Jacka serii „Biblia Impulsy".Bednorza, kanonik gremialny.

Wloka Alfred, duchowny rzymskokatolicki archidiecezji katowickiej, wieloletni sekretarz bpa Herberta

WYTYCZNE DLA AUTORÓW

1. Redakcja przyjmuje wyłącznie teksty niepublikowane.
2. Wszystkie teksty publikowane w dziale *Artykuły* są recenzowane przez specjalistów. Ostateczną decyzję o przyjęciu tekstu do druku podejmuje Redakcja. Lista recenzentów jest podawana w ostatnim numerze w danym roku kalendarzowym.
3. Redakcja przyjmuje teksty w językach: polskim, angielskim, francuskim i niemieckim.
4. Redakcja zastrzega sobie prawo do zmiany tytułu, skracania tekstów i wprowadzania w nich zmian.
5. Redakcja nie płaci honorariów autorskich. Autorzy otrzymują bezpłatnie 1 egz. czasopisma.
6. Autorzy są proszeni o podanie następujących danych: tytuł i stopień naukowy, miejsce pracy wraz z dokładnym adresem, adres do korespondencji, numer telefonu i adres e-mail. Należy też przygotować krótką notkę biograficzną (zob. *Informacje o autorach*).
7. Ryciny i tabele muszą być opisane i ponumerowane. W pliku z tekstem należy je umieścić bezpośrednio pod akapitem zawierającym odpowiedni odnośnik.
8. Artykuły, sprawozdania, recenzje czy komunikaty do publikacji w półroczniku „Oecumenica Silesiana" należy przesłać w wersji elektronicznej na adres: redakcja@oecumenica-silesiana.pl w terminie do 31 marca w przypadku tekstów do nr. 2 w danym roku kalendarzowym oraz do 31 października w przypadku tekstów do nr. 1 w roku kolejnym).

Wymagania edytorskie:

1. Format pliku: DOCX, DOC, RTF lub ODT.
2. Format dokumentu: A4, marginesy 2,5 cm, czcionka Times New Roman 12, interlinia 1,5.
3. Do artykułu należy dołączyć krótkie streszczenie i słowa kluczowe w języku polskim oraz angielskim. Nie dotyczy to komunikatów, recenzji i sprawozdań.
4. Cytaty biblijne powinny pochodzić z Biblii Ekumenicznej, to jest Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu z księgami deuterokanonicznymi (Towarzystwo Biblijne w Polsce, Warszawa 2018). W wyjątkowych sytuacjach, gdy jest to uzasadnione treścią artykułu, autorzy mogą korzystać z innych przekładów Biblii, zawsze dokładnie podając w nawiasie źródło cytatu.
5. Przy cytowaniu fragmentów biblijnych prosimy stosować przyjęte w czasopiśmie skróty ksiąg biblijnych, podane na s. 4.
6. Fragmenty biblijne zawsze należy zapisywać czcionką kursywą, bez cudzysłowu. W cudzysłów ujmujemy cytaty niebiblijne.
7. Prosimy nie wprowadzać takich elementów formatowania jak ramki, obiekty osadzone, ręczne podziały wiersza (ograniczyć formatowanie do wyodrębnienia akapitów oraz zastosowania pogrubień, kursywy, list wypunktowanych i numerowanych, tabel).
8. W czasopiśmie zasadniczo nie stosujemy wykazu pozycji bibliograficznych na końcu artykułów. Opisy bibliograficzne materiałów wykorzystanych w tekście należy umieścić w przypisach dolnych zgodnie z następującymi przykładami:

Książki:

A.B. Kowalski, C.D. Nowak, E.F. Wiśniewski, *Pojęcia biblijne*, Warszawa 2005, s. 17.

Artykuły w czasopismach:

A. Stankiewicz, *Aniołowie* w Piśmie Świętym, „Biblia – Spojrzenia" 1996, 14, 162–187.

Rozdziały prac zbiorowych:

B. Michalak, *List św. Pawła do Rzymian o usprawiedliwieniu*, w: Z. Franek, S. Rzepka (red.), *Doktryny ksiąg biblijnych*, Warszawa 1997, s. 290–380.

Hasła encyklopedyczne:

M. Kowalczyk, *Drzewo*, w: M.N. Krzywicki (red.), *Encyklopedia motywów biblijnych*, Warszawa 2010, s. 325.

Adresy internetowe:

oecumenica-silesiana.pl/ [dostęp: 19.10.2018].